

CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA TANIKLIK

CANGÜL ALTUNDİŞ

ŞUBAT 2022

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA TANIKLIK

CANGÜL ALTUNDİŞ

ŞUBAT 2022

ÖZET

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA TANIKLIK

ALTUNDİŞ, Cangül

Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ali Uğur ERİŞ

Şubat 2022, 145 sayfa

Ceza muhakemesi hukukunun amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır. Maddi gerçeği ortaya çıkarmak için kullanılan araçlara delil denir. Tanık beyanı en çok başvurulan delil çeşitlerindedir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, ceza muhakemesi hukukunda ispat ve delillere değinildikten sonra tanıklık incelenmiş, ceza muhakemesi hukukunda tanık, tanık beyanı, tanığın hakları ve yükümlülükleri anlatılmıştır. İkinci bölümde tanığın çağırılması, dinlenmesi ve tanık beyanının delil değeri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise tehlike altındaki tanıkların korunması ve tanık koruma tedbirleri anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Delil, İspat, Tanık, Tanık beyanı, Tanık koruma tedbirleri.

ABSTRACT

TESTIMONY IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

ALTUNDİŞ, Cangül

M.A. in Public Law

Supervisor: Dr. Instructor Ali Uğur ERİŞ

February 2022, 145 pages

The purpose of the criminal procedure law is to reveal the material truth. The means used to reveal the material truth is called evidence. Witness testimony is the most referred type of evidence.

In the first chapter of this study, after mentioning proof and evidence, witness, testimony, rights and obligations of witness were explained. Summoning the witness, examination of witness and the evidential value of witness testimony were examined in the second chapter. Protection of the witness and witness protection measures were explained in the third chapter.

Key words: Evidence, Proof, Witness, Testimony, Witness protection measures

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL BULUNMADIĞINA DAİR SAYFA ..Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	3
CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT, DELİLLER VE TANIK	3
1.1. CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT	3
1.2. CEZA MUHAKEMESİNDE DELİLLER	4
1.2.1. Delillerin Özellikleri.....	4
1.2.2. Delillerin Sınıflandırılması	5
1.2.2.1. Beyan Delilleri.....	5
1.2.2.2. Belge Delilleri.....	6
1.2.2.3. Belirti Delilleri.....	6
1.3. CEZA MUHAKEMESİNDE TANIK	7
1.3.1. Tanıklığın Koşulları.....	7
1.3.1.1. Uyuşmazlığın Tarafı Olmama	8
1.3.1.2. Olay Hakkında Bilgi Sahibi Olma.....	12
1.3.1.3. Duyu Organlarıyla Bilgi Edinmiş Olma.....	12
1.3.1.4. Beyanda Bulunma.....	14
1.3.1.5. Beyanın Sübut Konusunda Karar Verecek Makama veya Onun Yerine Tanık Dinlemeye Yetkili Makama Sunulması	14
1.3.2. Tanığın Yükümlülükleri	15
1.3.2.1. Usulüne Uygun Çağrıya Uyarak Hazır Bulunma Yükümlülüğü	16

1.3.2.2. Kim Olduğuna İlişkin Sorulara Cevap Verme	
Yükümlülüğü	16
1.3.2.3. Yemin Etme Yükümlülüğü.....	17
1.3.2.3.1. Tanığa Yemin Verilmesi.....	17
1.3.2.3.2. Yemin Verdirmeye Yetkili Makamlar.....	18
1.3.2.3.3. Yemin Verme Usulü	18
1.3.2.3.4. Yeminin Yerine Getirilmesi	19
1.3.2.3.5. Yeminden Kaçınmak	19
1.3.2.3.5.1. On Beş Yaşını Doldurmamış Olan Tanıklar	20
1.3.2.3.5.2. Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmamaları Nedeniyle Yeminin Niteliği ve Önemini Kavrayamayan Tanıklar	20
1.3.2.3.5.3. Soruşturma veya Kovuşturmaya Konu Olayla Belli Bir İlişkisi Bulunmuş Olan Tanıklar	20
1.3.2.3.5.4. Tanıklıktan Çekinebilecek Kimsenin Çekinmemesi.....	22
1.3.2.3.5.5. Tanık Olarak Dinlenilmeleri Halinde Mağdurlar.....	23
1.3.2.4. Beyanda Bulunma Yükümlülüğü	23
1.3.2.5. Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü.....	24
1.3.3. Tanığın Hakları.....	25
1.3.3.1. Haklarını Öğrenme Hakkı	25
1.3.3.2. Tanıklıktan Çekinme Hakkı.....	26
1.3.3.2.1. Tanıklıktan Çekinme Sebepleri	27
1.3.3.2.1.1. CMK'nın 45/1. Maddesinde Düzenlenen Çekinme Sebepleri	27
1.3.3.2.1.2. Meslek ve Sürekli Uğraşı Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme	30
1.3.3.2.1.2.1. Avukatlar, Stajyerleri veya Yardımcılarının Tanıklıktan Çekinmesi	32
1.3.3.2.1.2.2. Sağlık Mesleği Mensuplarının Tanıklıktan Çekinmesi	32
1.3.3.2.1.2.3. Mali İşlerle Uğraşan Meslek Mensuplarının ve Noterlerin Tanıklıktan Çekinmesi.....	33

1.3.3.2.1.3. Devlet Sırrına Sahip Tanığın Tanıklıktan Çekinmesi.....	33
1.3.3.2.1.4. Kendisi veya Yakınları Aleyhine Tanıklıktan Çekinme	36
1.3.3.2.1.5. Ceza Muhakemesi Kanunu Dışındaki Çekinme Sebepleri.....	38
1.3.3.2.2. Tanıklıktan Çekinmenin Uygulanması	38
1.3.3.2.3. Tanıklıktan ve Yeminden Sebepsiz Çekinme.....	39
1.3.3.3. Korunma Hakkı	41
1.3.3.4. Ücret ve Tazminat Hakkı.....	41
BÖLÜM II	43
TANIĞIN ÇAĞRILMASI, DİNLENMESİ VE TANIK BEYANININ DEĞERLENDİRİLMESİ	43
2.1. TANIĞIN ÇAĞRILMASI.....	43
2.1.1. Çağırılma Usulü.....	43
2.1.1.1. Tanığın Çağrı Kâğıdı ile Çağrılması	44
2.1.1.2. Tanığın Çağrı Kâğıdı Tebliğ Edilmeksizin Hazır Edilmesi	45
2.1.1.3. Tanığın Alternatif Yöntemlerle Çağrılması.....	45
2.1.1.4. Duruşmanın Devamı Sırasında Hemen Dinlenilmesi Gereken Tanıklar	45
2.1.2. Çağrıya Uymamanın Yaptırımı	46
2.1.2.1. Zorla Getirme Kararı Verilmesi	47
2.1.2.2. Giderlerin Ödettirilmesi.....	48
2.1.3. Kararı Vermeye Yetkili Makamlar.....	49
2.2. TANIĞIN DİNLENMESİ	49
2.2.1. Tanığın Dinlenmesine İlişkin Hükümler	49
2.2.2. Tanığın İstinabe veya Naip Hâkim Aracılığıyla Dinlenmesi	51
2.2.3. Tanığa İlk Önce Sorulacak Hususlar	54
2.2.4. Tanığın Beyanının Alınması.....	55
2.2.5. Tanığa Soru Sorulması	56
2.2.5.1. Çapraz Sorgu	57
2.2.5.2. Doğrudan Soru Yönelme	61
2.2.6. Tanığın Tekrar Dinlenmesi.....	68
2.2.7. Tanığın Önceki Beyan ve İfadelerini İçeren Tutanaklar	69

2.2.7.1. Tanığın Okunması Yasak Olan Yazılı Açıklamaları.....	69
2.2.7.2. Tutanakların Okunması	73
2.2.7.2.1. Tanığın Duruşmada Bir Olayı Hatırlamadığını Beyan Etmesi veya Beyanları Arasında Çelişki Olması.....	73
2.2.7.2.2. Tutanakların Okunması ile Yetinilmesi.....	74
2.3. TANIK BEYANININ DEĞERLENDİRİLMESİ	76
BÖLÜM III.....	80
TANIĞIN KORUNMASI VE TANIK KORUMA TEDBİRLERİ	80
3.1. TANIĞIN KORUNMASI	80
3.1.1. Tanık Koruma Tedbirlerinin Uygulanma Koşulları	84
3.1.1.1. Kanunda Belirtilen Suçlardan Birisi Hakkında Soruşturma veya Kovuşturma Bulunması.....	84
3.1.1.2. Tedbir Uygulanacak Kişinin Tanık veya Yakınlarından Birisi Olması.....	86
3.1.1.3. Kişinin Hayatı, Beden Bütünlüğü ve Mal Varlığı İçin Ağır ve Ciddi Bir Tehlike Bulunması.....	88
3.1.1.4. Tedbirin Ölçülü Olması	90
3.1.1.5. Yetkili Mercinin Karar Vermesi.....	92
3.1.2. Koruma Kararının Alınması	94
3.1.3. Gizlilik Kuralı.....	96
3.1.4. Tanık Koruma Tedbirlerinin Süresi, Değiştirilmesi, Kaldırılması ve Şahsi Hallerin Eski Hale Getirilmesi	99
3.2. TANIK KORUMA TEDBİRLERİ.....	102
3.2.1. Gizli Tanıklık Tedbirleri.....	102
3.2.1.1. Kimlik ve Adres Bilgilerinin Gizlenmesi.....	102
3.2.1.2. Duruşmada Hazır Bulunma Hakkına Sahip Olan Kişiler Bulunmaksızın veya Ses ve Görüntüsünün Değiştirilerek Dinlenmesi.....	107
3.2.2. Tutuklu ve Hükümlülerin Durumlarına Uygun İnfaz Kurumlarına Yerleştirilmesi	112
3.2.3. Fiziki Koruma Sağlanması	112
3.2.4. Kimlik ve Diğer Bilgi ve Belgelerin Değiştirilmesi ve Düzenlenmesi	113
3.2.5. Maddi Yardımda Bulunulması	114

3.2.6. İş Yeri ve Eğitim Kurumunun Değiştirilmesi.....	115
3.2.7. Yerleşiminin Değiştirilmesi.....	115
3.2.8. Fizyolojik Görünümünün Değiştirilmesi.....	117
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA	124
ÖZGEÇMİŐ.....	130

KISALTMALAR LİSTESİ

Age.	: Adı Geçen Eser
Agm.	: Adı Geçen Makale
Agt.	: Adı Geçen Tez
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	: Bakınız
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev.	: Çeviren
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
PVSK	: Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu
Tanık Koruma Yönetmeliği	: Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Mahkemelerce Alınacak Tanık Koruma Tedbirlerine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliği
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TKK	: Tanık Koruma Kanunu
m.	: Madde
s.	: Sayfa
SEGBİS	: Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi
ss.	: Sayfalar
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
vd.	: Ve devamı

GİRİŞ

Temel amacı maddi gerçeğe ulaşmak olan ceza muhakemesinde maddi uyuşmazlığa ilişkin gerçek tespit edilerek hukuki uyuşmazlık çözülmeye çalışılır. İspatın sağlanabilmesi için geçmişte yaşanmış vakıalara dayanan suç olgusunun ispat edilebilmesi gerekir. Ceza muhakemesinde ispat, ancak delillerle mümkün olur.

Delil serbestisi ilkesinin geçerli olduğu sistemlerde ispat faaliyetinde başvurulabilecek deliller ve bunların ispat kuvveti, kanun koyucu tarafından önceden sıkı sıkıya kurallarla belirlenmiş değildir. Gelişen teknoloji ve değişen hayat koşulları birçok yeni delil türünü ortaya çıkarmış ise de, en eski delil çeşitlerinden olan tanık beyanı hâlâ deliller arasındaki yerini ve önemini korumaktadır. Her ne kadar tanık beyanının güvenilirliği, kaynağı insan olduğu için tartışma konusu olsa da tanık delili olmaksızın pek çok soruşturmada sonuca gitmek zor, hatta bazen imkânsızdır. Bu anlamda suç olgusu genel olarak sosyal yaşam içerisinde kendisini gösterdiğinden ispat hususunda insan faktörünün devreye girmesi zorunludur. İnsanların duyu organları aracılığıyla gerçeği tam olarak kavrayamaması nedeniyle yahut vakıf olduğu hususları ilgili mercilere iletirken kasten ya da istemeyerek ve farkında dahi olmadan yaptıkları hatalardan dolayı bu vakıaları yanlış aksettirmeleri mümkün olabilmektedir. Ayrıca tanığın, beyanı sebebiyle taraflardan baskı görmesi, tehdit alması gibi tehlikelerin mevcut olduğu da gerçektir. Bu sebeplerle tanık beyanlarının değerlendirilmesinde tüm bu hususların göz önünde bulundurulması gerekmekte olup, bu durum tanıklığın ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi gereğini ortaya çıkarır. Tanıklığın belirtilen tüm sakıncaları dikkate alınarak ilgili düzenlemelere tam olarak uyulduğu takdirde en güvenilir tanık beyanına ulaşılmış olacaktır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, tanıklığın niteliği, tanığa hangi yükümlülüklerin yüklendiği, hangi hakların tanındığı, tanık beyanının hangi usullerle elde edileceği ve tanıklığı bir yükümlülük olarak öngören devletin bundan kaynaklanabilecek tehlikelere karşı tanığı ne şekilde koruyacağını düzenler. Ancak tanıkların korunması kavramı CMK'nın yanında 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nda da düzenlenmiş olup TKK'da tanık koruma tedbirlerinin yanında tanık beyanına başvurulurken hangi prosedürün izleneceği de hüküm altına alınmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın “Ceza Muhakemesinde İspat, Deliller ve Tanık” başlıklı ilk bölümünde ispat ve delil kavramlarına değinilmesinin ardından tanık ve tanık beyanı hakkında, koşulları da belirlenerek, kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılacak, bir kamu görevi olan tanıklık dolayısıyla tanığa yüklenen yükümlülükler ile bunun yanında tanınan haklar ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde tanığın ceza muhakemesi sürecine dahil olması ve tanık beyanının yargılamaya kazandırılması hususları açıklanacaktır. Tanığın dinlenmesi başlığı altında Ceza Muhakemesi Kanunu’nda yer alan doğrudan soru yöneltme düzenlemesinin yanında çapraz sorgu kavramı da izah edilecek, ayrıca belge delili niteliğinde bulunan tutanakların duruşmada yer alma yöntem ve şekilleri açıklanacak, ardından bu suretle elde edilen tanık beyanının yargılamada ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği hususu incelenecektir.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise tanıklık dolayısıyla tehlike altında bulunması mümkün olan tanıkların korunması incelenecektir. Bu kapsamda ilk önce tanık koruma kavramı açıklanmaya çalışıldıktan sonra mevzuatta öngörülen tanık koruma tedbirlerinin uygulanabilmesi için aranacak şartlar ile tedbirlerin değiştirilmesi, kaldırılması ve eski hale getirilmesi hususlarına değinilecektir. Bunun ardından Ceza Muhakemesi Kanunu ile Tanık Koruma Kanunu’nda düzenlenen tanık koruma tedbirleri anlatılacaktır.

BÖLÜM I

CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT, DELİLLER VE TANIK

1.1. CEZA MUHAKEMESİNDE İSPAT

Ceza muhakemesinde, fiilin fail tarafından işlenip işlenmediği hususunda hukuk düzenince kabul edilen vasıtalarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını sağlama çabasına ispat adı verilir.¹ İspat, yargılama süreci sonunda hâkimin vicdani kanaatini her tür şüpheden uzak ve gerekçeli olarak oluşturmasını sağlar.²

Fiilin fail tarafından işlenip işlenmediğine dair şüphe ile başlayan ceza muhakemesi süreci, belliliğe ulaşılması ve failin suçu işlediği hususunda sübutun sağlanması halinde verilecek mahkûmiyet kararı ile nihayete ulaşır.³ Sanığın beraat etmesi için gerekli şartların bulunduğu sabit olması ya da hâkimin sanığın mahkûm olması için koşulların bulunmadığı kanaatine varması halinde ise beraat kararı verilir.⁴

Kimin ispat etmekle yükümlü olduğu meselesi olan ispat külfeti, ceza muhakemesinde bulunmaz.⁵ Ceza muhakemesinde maddi gerçek araştırıldığı için medeni muhakemeden farklı olarak resen araştırma ilkesi geçerlidir. Hâkim tarafların istekleri ile bağlı olmayıp dava konusunda kendisi delil araştırması yaparak sonuca ulaşır.⁶

¹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK (2021), *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 15. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, s. 296.

² Ahmet BOZDAĞ ve Kader SARIUSTA (2017), “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 576.

³ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 269.

⁴ Nurullah KUNTER (1989), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Bası, Beta Basım Yayın, İstanbul, s. 597 vd.

⁵ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 9. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, s. 530.

⁶ Erdener YURTCAN (2019), *Ceza Yargılaması Hukuku*, Seçkin Hukuk, 16. Bası, Ankara, s. 119.

1.2. CEZA MUHAKEMESİNDE DELİLLER

Ceza muhakemesinde geçmişte yaşanmış bir olaya ilişkin gerçeklik araştırıldığından söz konusu gerçeklik, onu temsil eden deliller aracılığıyla ortaya konulur.⁷ Maddi gerçeğin bulunabilmesi için gerçeği araştırırken hâkimin başvurduğu ispat amacıyla kullanılan araçlara delil denir.⁸ Bütün ispat araçları delildir; ceza muhakemesi delil olmadan başlamaz ve ilerlemez.⁹ Ancak suç ani bir hadise olduğundan ilgililerin önceden iddialarını ispat edecek araçları sağlamaları çoğunlukla mümkün olmaz.¹⁰ Bu nedenle suçlar işlendikten sonra delillerin araştırılıp öğrenilmesi faaliyetine girilir.

1.2.1. Delillerin Özellikleri

Ceza muhakemesinde geçerli olan delil serbestisi ilkesi gereği her şey delil olabilse de bir şeyin delil sayılabilmesi için birtakım özelliklerinin bulunması gerekir. Buna göre deliller gerçekçi, ceza uyuşmazlığını oluşturan olayın bir parçasını ispat edebilecek nitelikte olmalı, beş duyu organımızla algılanabilecek ve öğrenilebilecek bir yapıya sahip bulunmalıdır.¹¹ Deliller gerçeği akla uygun olarak ifade edebilmeli, mantığa ve bilime aykırı olmamalıdır.¹² Delillerden ispat bakımından önemli, muhakeme açısından faydalı olmaları beklenir.¹³ Deliller müşterek olmalı, yani içerikleri yalnızca hâkim tarafından değil, yargılamanın tüm taraflarınca bilinmeli ve

⁷ Hakan KARAKEHYA (2016), *Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti*, Savaş Yayınevi, Ankara, s. 16.

⁸ Öztekin TOSUN (1984), *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Cilt I Genel Kısım*, Genişletilmiş 4. Bası, İÜHF Yayınları, İstanbul, s. 705 vd.; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 570.

⁹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 11. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 29.

¹⁰ Faruk EREM (1970), *Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku*, 6. Baskı, Işın Yayıncılık, s. 379.

¹¹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021 age. s. 33; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 21. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, s. 201; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 18. Bası, Beta Yayın, İstanbul, s. 258; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 587.

¹² Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 297; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 34; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 531; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 201.

¹³ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 590; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 712.

tartışılmalıdır.¹⁴ Delillerin mevcut ve erişilebilir olması, duruşmaya getirilip tartışılabilmesi gerekir.¹⁵

1.2.2. Delillerin Sınıflandırılması

Doktrinde deliller çeşitli şekillerde tasnif edilmektedir. Bu ayrımlardan birine göre uyuşmazlık konusu olayı ispatlayan deliller doğrudan doğruya delil, asıl olaya bağlı yan olayları açıklayan deliller ise dolaylı delil ya da belirti delili olarak isimlendirilir. Buna göre örneğin, failin maktule ateş ettiğini gören tanığın beyanı doğrudan delil iken, olay yerinde bulunan ve bu şekilde şüphelinin o mahalde bulunmuş olduğunu gösteren şüphelinin kanı ise dolaylı delildir.¹⁶ Bütün delillerin ispat edilecek hususu temsil ettikleri kabulünden hareketle yapılan sınıflandırmaya göre temsil bakımından delillere tarihi deliller de denilir ve bunlar da beyan ve belge delilleri olmak üzere ikiye ayrılır.¹⁷

1.2.2.1. Beyan Delilleri

Ceza muhakemesinin konusu olan uyuşmazlıkla ilgili herhangi bir bilgiye sahip olan kişilerin bu bilgilerini sözlü veya yazılı olarak ifade etmeleri, beyan delilini oluşturur.¹⁸ Beyan delilleri kendi içerisinde sanık beyanı, tanık beyanı ve diğer kişilerin beyanı olmak üzere ayrılmaktadır.¹⁹ Şüpheli ya da sanık, olaya dair çoğunlukla olay hakkında doğrudan doğruya bilgisi olan, olayı en iyi bilen kişi olduğundan beyanı da aynı ölçüde önem arz eder.²⁰ Tanık beyanı çalışmamızın konusunu oluşturduğundan hakkında ileride ayrıntılı açıklamalara yer verilecektir. Diğer kişilerin beyanı ise, yargılamada sanık ve tanık dışında kalan katılan sıfatını almamış olan mağdur, şikayetçi ve malen sorumlunun beyanıdır.²¹

¹⁴ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 34; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 533; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 202; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 591; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 778.

¹⁵ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s.273; Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 34; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 201; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 259.

¹⁶ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 260.

¹⁷ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 534; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 628.

¹⁸ Fatih BİRTEK (2016), *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 471.

¹⁹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 37 vd; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 262; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 630.

²⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 262.

²¹ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 227.

Soruşturma aşamasında beyan delili özelliği taşıyan açıklamalar, tutanağa geçtiğinde artık belge delili niteliğine kavuşur. Bu deliller kovuşturma aşamasında artık belge delili olarak dikkate alınır. Kovuşturma aşamasında verilen beyanlar ise bizzat hükümde değerlendirildiklerinden beyan deliliği niteliğindedirler.²²

1.2.2.2. Belge Delilleri

Belge, “*somut bir olayı temsil eden insan yapısı bir ispat aracıdır*”.²³ Genellikle gerçekleşmekte olan olayın belirli şekillerle bir nesne üzerine aktarılmasının söz konusu olduğu belge delilleri, somut olayı birebir tespit ettikleri ve sağlamlıkları ölçüsünde ispat için önem arz ederler.²⁴ Bu çerçevede soruşturma evresindeki birçok tutanak kovuşturma evresinde delil olarak kullanılır.

1.2.2.3. Belirti Delilleri

Olaydan geriye kalan her türlü iz ve esere belirti adı verilir.²⁵ Beyan ve belge delili dışında kalan ve olayın ispatlanmasına yardımcı olan her türlü iz ve eser²⁶ olarak ortaya çıkan belirti delilleri insan iradesi dışında ve hatta çoğu zaman ona rağmen ortaya çıkar.²⁷ Belirtiler, doğal ve yapay belirtiler olmak üzere ikiye ayrılır. Suçun failinin iradesi dışında olaydan geriye kalan iz ve eserlere doğal belirti denir.²⁸ Yapay belirti ise bir olayı doğal olarak değil, yapay olarak, bir anlaşma ile temsil eden, insan yapısı bir izdir.²⁹ Bu anlamda olay yerinde bulunan kan, kıl ya da parmak izi doğal belirtilerden iken; giyilen üniforma, eşyanın üzerindeki marka, kullanıldığını göstermek üzere biletin üzerine yapılan zımba birer yapay belirtidir.³⁰

²² Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 38; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 262.

²³ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 651.

²⁴ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 328; Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 61 vd.

²⁵ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 260.

²⁶ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 63.

²⁷ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 560.

²⁸ Age. s. 560; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 316.

²⁹ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 231.

³⁰ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 561; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 231; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 654.

1.3. CEZA MUHAKEMESİNDE TANIK

Ceza muhakemesinde tanık, kendisi hakkında yürütülmeyen bir ceza yargılamasında uyuşmazlık konusu olay hakkında beş duyusu ile edindiği bilgileri tanık dinlemeye yetkili makamlar önünde anlatan üçüncü kişidir.³¹ Tanık olan kimsenin ceza muhakemesinin konusu olan olay hakkında hafızasında kalan hususları tanık dinlemeye yetkili makam huzurunda anlatmasına ise tanıklık denir.³² AİHM uygulamasında tanıklık, özerk bir kavram olup ülkelerin iç hukukundan bağımsız olarak tanık “*sanığa isnat edilen fiil hakkında bilgi veren herhangi bir kişidir*”.³³ Tanık beyanı ise tanığın tanık dinlemeye yetkili makam önünde yaptığı sözlü açıklamalardır.³⁴ Delil olan tanığın beyanı iken; tanık, delil kaynağıdır.³⁵

Tanıklık bir görevdir ve kanunda öngörülen bazı istisnalar dışında, kimse tanıklıktan kaçınmaz.³⁶ Tanık olayla ilgili hiçbir bilgisi olmadığını söylese dahi tanıklık sıfatı devam eder.³⁷ Olaya ilişkin bilgisi varsa bu bilgisini, herhangi bir şey bilmiyorsa da bilmediğini beyan etmek yükümlülüğü altındadır. Bu anlamda her iki beyanı da yargılama konusu olayı temsil etmek bakımından delil niteliğindedir.³⁸

1.3.1. Tanıklığın Koşulları

Yukarıda yer verilen tanımı göz önüne alındığında bir kimsenin tanık ve beyanının tanık beyanı sayılabilmesi için var olması gereken bazı koşullar bulunmaktadır.

³¹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 39; Doğan SOYASLAN (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 457; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 320; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 536; Hakan KARAKEHYA (2019), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir, s. 225; Metin FEYZİOĞLU (1996), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, US-A Yayıncılık, Ankara, s. 28; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 283; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 631; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 742; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 583.

³² Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 536.

³³ Durmuş TEZCAN, M. Ruhan ERDEM ve Oğuz SANCAKDAR (2004), *AİHS Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 369.

³⁴ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 536 vd.; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 30; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 631; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 583.

³⁵ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 39.

³⁶ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 457; Faruk EREM 1970, age. s. 380; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 259.

³⁷ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 29.

³⁸ Fatih BİRTEK 2016, age. s. 129.

1.3.1.1. Uyuşmazlığın Tarafı Olmama

Tanık, davayla ilgisi olmayan bir üçüncü kişidir.³⁹ Teknik anlamda uyuşmazlığın konusu olan olayın tarafı olmayıp, yargılamada iddia veya savunma makamında yer almaz.

Kural olarak yargılamada üçüncü kişi konumunda olan herkes tanık olabilir.⁴⁰ Her somut olayda aranacak yeterlilik farklı olduğu ve kısıtlı delil kaynakları arasında bir tanıktan ehliyet şartı sebebiyle vazgeçmek göze alınmadığından kanun, tanıklık için bir ehliyet aramamaktadır.⁴¹ Bu anlamda kişinin yaşı, akıl sağlığı, sanık veya şüpheli ile ilişkisi, daha önceden yalan tanıklık suçundan mahkûm edilmiş olması, kötü şöhreti yahut tanıkla düşmanlığı gibi herhangi bir durum tanıklığa engel değildir.⁴² Zira modern ceza hukukunda önem atfedilecek olan, tanığın kim olduğundan ziyade ne söylediğidir. Ancak daha önce yalan tanıklık, suç uydurma, iftira gibi suçlardan mahkûm olmuş bir kimsenin beyanının değerlendirilmesinde hâkim gerekli özeni gösterecektir.⁴³ Tanık olarak dinlenecek kişiler arasında fiziksel veya kişisel özellikleri sebebiyle ayırım yapılmaz, vatandaş ya da yabancı olmanın da bir önemi yoktur.⁴⁴

Şüpheli ve sanık uyuşmazlıkta taraf olduğundan tanık olarak beyanda bulunamaz. İsnat altında olduğu bir yargılamada kişinin beyanının tanık sıfatıyla alınması ihtimali sanığın susma hakkı ile de bağdaşmamaktadır.⁴⁵ Susma ve kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkı AİHS’de açıkça düzenlenmemiş olmasına karşın AİHS m. 6’da yer bulan adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir.⁴⁶

³⁹ Faruk EREM 1970, age. s. 379; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 742.

⁴⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 320; Faruk EREM 1970, age. s. 384; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 537; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 208; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 283.

⁴¹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 87.

⁴² Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 281; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÛTÛNCÛ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 301; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 39; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 320; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 208; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 14. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, s. 585 vd.; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 261.

⁴³ Can CANPOLAT (2021b), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, s. 537.

⁴⁴ Faruk EREM 1970, age. s. 380; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 586.

⁴⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 586.

⁴⁶ Serkan CENGİZ, Fahrettin, DEMİRAG Teoman ERGÛL, Jeremy MCBRIDE ve Durmuş TEZCAN (2008), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, s. 134.

CMK m. 236/1 hükmü mağdurun tanık olarak dinlenebileceğini ve hakkında yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanacağını belirtir. Her ne kadar mağdurun uyuşmazlık konusu olaya ilişkin beyanı sanık dışındaki taraf beyanı olsa da bu düzenlemeyle, dinlenmesinin tanık beyanı kapsamında değerlendirildiği hükme bağlanmıştır.⁴⁷ Bu düzenleme gereği tanık olarak dinlenecek olan mağdur veya şikayetçi de çağrı kâğıdı ile çağrılır, çağrıya uymadığı takdirde zorla getirilir, tanıklık yapmaktan kaçınırsa hakkında disiplin hapsine karar verilebilir (CMK m. 60). Ancak objektif olamama ihtimali göz önünde bulundurulduğundan mağdura yemin verilmez.⁴⁸ Bununla birlikte uyuşmazlığın tarafı olduğundan teknik anlamda tanık değildir.

Hâkim ve zabıt kâtibi davada birer sıfat sahibi olduklarından tanık olamazlar.⁴⁹ Hâkimlik ile tanıklık görevleri bir kişide birleştiğinde artık bu kimsenin tanıklık görevini yerine getirip hâkimlikten çekinmesi gerekir. Tanıklık görevi hâkimlikten önce gelir. Zira hâkimin yerine başka bir hâkim görevlendirilmesi mümkünken tanık yerine başkasını bulmak kolay olmayacaktır. Ayrıca kendisinin tanık olduğu olayda hâkimin olaya ilişkin bir kanaati oluşmuş olacağından tarafsızlığını şüpheye düşürme tehlikesi bulunur.⁵⁰ Kaldı ki tanıklık yapan hâkim bakımından görev yasağı oluşur (CMK m. 22/1-h). Kanun koyucu bu halde hâkimin tarafsız olamayacağını baştan kabul etmiştir. Buna göre hâkim uyuşmazlıkla ilgili olarak örneğin soruşturma evresinde tanık sıfatıyla dinlenmiş ise davaya bakmaktan yasaklı olacaktır. Hükümdeki aynı dava ifadesi ile “aynı uyuşmazlık” kastedilmektedir.⁵¹ Hâkim olaya tanık olmakla birlikte, daha önce bu kapsamda bir yetkili makam tarafından beyanına başvurulmamış ise bu durum CMK m. 24 çerçevesinde tarafsızlığını şüpheye düşüren bir sebep sayılabilecektir.

Cumhuriyet savcısının tanıklığı hususunda ise doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, Cumhuriyet savcısı da objektif olmak zorunda olduğu ve tanıklık yaptığı olayda objektifliğini tehlikeye düşüreceğinden artık iddia görevini

⁴⁷ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 459; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 229; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 287; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 586.

⁴⁸ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 459, 502.

⁴⁹ Faruk EREM 1970, age. s. 381.

⁵⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 302; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 227.

⁵¹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 63.

yapamayacağı kabul edilmelidir.⁵² Her ne kadar hâkimin reddi nedenleri Cumhuriyet savcısı için geçerli değilse de görüş bildirmek için gerekli olan tarafsızlık ve objektiflik gereği ilgili davada savcılık makamı başka bir savcı tarafından temsil edilmelidir.⁵³ Cumhuriyet savcısı tüm soruşturma evresini idare ettiğinden belirli olaylara tanık olabilir. Eğer savcının bir olay bakımından tanık olarak dinlenmesi gerekiyorsa duruşma savcılığından çekilmeli,⁵⁴ soruşturma evresinde ise soruşturmanın başka bir savcıya devredilmesi sağlanmalı ve tanık olarak dinlenmelidir.⁵⁵ Diğer bir görüş ise, hukukumuzda Cumhuriyet savcısının yasaklılığına veya tarafsızlığını şüpheye düşüren nedenlere ilişkin herhangi bir düzenleme mevcut olmadığından, tanık olduğu ihtimalde görevden yasaklanmasının veya reddinin mümkün olmadığını ifade eder.⁵⁶ Bu görüşe göre bu hususta hâkimler hakkında öngörülen düzenlemelerin kıyasen Cumhuriyet savcılarında uygulanması söz konusu değildir. Ayrıca kural olan, hâkimin önüne gelen uyuşmazlığı çözmesi olup sadece istisnaen yasaklı olduğu veya tarafsızlığından şüpheye düşülen hallerde görevden el çekmesi mümkündür. İstisnai düzenlemeler kıyasen genişletilemeyeceğinden, CMK m. 22 vd. hükümlerinin Cumhuriyet savcıları bakımından uygulanması hukuka aykırı olacaktır.⁵⁷ Dolayısıyla bu görüş uyarınca Cumhuriyet savcısı iddia makamında yer aldığı davada tanık olarak dinlenebilir. Zaten yargılamada taraf olduğu ve uyuşmazlık konusu olayı çözecek hükmü vermek gibi bir görevi bulunmadığı için bu durumun onun yerine getirdiği görevle çelişmesi de söz konusu değildir. Ancak Cumhuriyet savcısı tanık statüsüne geçtiğinde iddia makamı boş kalacağından tanık olarak dinlendiği sırada o celsede görev yapmak üzere başka bir savcının görevlendirilmesi gerekmektedir.⁵⁸ Hukukumuzda Cumhuriyet savcısının yeri ve tanık aleyhine olan deliller kadar lehine olan delilleri toplama şeklindeki görevi de göz önüne alındığında, tarafsız olmak ve tarafsız görünmekle yükümlü olması gerekir. Bu sebeple tanık olarak yer aldığı bir

⁵² Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 321; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ 2021, age. s. 587.

⁵³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÛTÛNCÛ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 302; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 59.

⁵⁴ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 321; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 285.

⁵⁵ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 260.

⁵⁶ Hakan KARAKEHYA ve Murat ARABACI (2016), "Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 65, Sayı 4, s. 2076.

⁵⁷ Age. s. 2078.

⁵⁸ Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 227.

yargılamada ayrıca iddia makamında bulunmamasının lazım geldiği, tanık olduğu bir olayın yargılamasında en başından itibaren yer almamasının, böyle bir durum yargılama sırasında ortaya çıkmış ise o andan itibaren iddia makamından çekilmesinin yerinde olacağının kabul edilmesi isabetli çözüm olacaktır.

Müdafinin ve katılan vekilinin tanıklığı hususunda da doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Görüşlerden biri tanığın tarafsız olması gereğinin bir sonucu olarak sanık müdafinin davada tanıklık yapamayacağını savunur. Her zaman sanığa başka bir müdafî atanabilmesi mümkündür. Buna karşılık delil kaynakları sınırlı olduğundan uyumsuzluğun tanığı olmuş bir kişinin müdafilik yerine tanıklık yapması gerekir.⁵⁹ Müdafî tanık sıfatıyla çağrıldıktan sonra olayla ilgili bilgisi olmadığını söylese müdafilik görevine devam eder.⁶⁰ Katılan vekili için de benzer gerekçelerle aynı durum geçerli olup vekilin yerine bir başka avukat bulunabileceğinden tanıklık yapması söz konusu olduğunda vekillikten çekilmesi ve yalnızca tanıklık yapması gerekir.⁶¹ Bir diğer görüş ise müdafinin ve vekilin tanık olarak dinlenmesi bakımından bir sakınca olmadığını öne sürer. Ancak CMK m. 150/2-3 gereği bir zorunlu müdafilik ya da CMK m. 234/2 uyarınca zorunlu vekillik hali bulunmakta ise bu durumda ilgili avukatın tanık olarak dinlendiği celsede onun yerine görev yapmak üzere başka bir avukatın görevlendirilmesi gerekir. Aksi takdirde kişi aynı anda hem tanıklık hem de müdafilik veya vekillik yapamayacağı için duruşmada bulunması zorunlu kişinin yokluğundan dolayı CMK m. 289/1-e kapsamında hukuka kesin aykırılık hali söz konusu olur.⁶² Müdafî veya vekil davada taraf olduklarından tanığın tarafsız olması şartına sahip değildir. Bu anlamda teknik olarak tanık tanımı kapsamına girmezler. Tanıklık, müdafilik veya vekillik görevinden önce geldiği için böyle bir durumda kişinin müdafilik veya vekillik görevinden çekinmesi ve tanık olarak yargılamada yer alması doğru olacaktır. Kaldı ki pratikte müdafii veya vekili olduğu tarafın aleyhine olacak nitelikte tanıklık yapan avukatın daha sonra müdafî veya vekil konumuna geçerek bu görevine devam etmesinin mümkün olması da zordur.

⁵⁹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 321; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 42; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 286; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 587.

⁶⁰ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 55 vd.

⁶¹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 302; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 321; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 588.

⁶² Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 228; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 260.

Adli kolluk, Cumhuriyet savcısı adına delil toplar. Bu kapsamda şüpheli veya sanığın lehine ve aleyhine tüm delilleri toplamakla yükümlü olacağına kıyasen kabul edilebileceği, bu sebeple kolluğun da ceza yargılamasında objektif olması ve soruşturmasını yaptığı fiille ilgili tanık sıfatıyla dinlenmemesi gerektiği öne sürülmüştür.⁶³ Ancak mahkemede bir taraf olarak yer almayan kolluk görevlilerinin tanık olarak dinlenmeleri mümkündür. CMK m. 214/1 hükmü de göz önüne alındığında ihbar veya şikâyet üzerine olay yerine giden kolluk görevlilerinin olaya müdahale anına ilişkin gözlemleri ve bunlara ilişkin tutanakları yönünden tanık olarak dinlenebilmeleri mümkündür.⁶⁴ Nitekim uygulamada da kolluk görevlileri kendi yaptıkları işlemler için tanık olarak dinlenmektedir.

1.3.1.2. Olay Hakkında Bilgi Sahibi Olma

Tanık maddi sorunu oluşturan olay hakkında bilgi sahibi olduğu varsayılan kişidir.⁶⁵ Taraflardan biri değildir ancak uyuşmazlık konusuna ilişkin doğrudan bilgi sahibidir.⁶⁶ Tanık olayla ilgili bu bilgiye tesadüfen yahut bir kamu görevinin yerine getirilmesi sırasında ulaşmış olabilir. Bu bağlamda bilgiyi nasıl ve ne zaman öğrendiği önemli değildir.⁶⁷ Örneğin; CMK m. 139 gereğince gizli soruşturmacı olarak belli bir konuda bilgi edinmek amacıyla görevlendirilmiş kişi⁶⁸ tanık olabileceği gibi muayene ettiği kadının kaç aylık hamile olduğunu açıklayan doktorun durumunda olduğu gibi bilgiyi özel yetenek, eğitim ya da uzmanlığı sayesinde kazanmış kimse de tanık sıfatını haiz olabilecektir.⁶⁹

1.3.1.3. Duyu Organlarıyla Bilgi Edinmiş Olma

Tanıklık bir maddi vakıya ilişkindir.⁷⁰ Tanıklığa konu olay ancak dış dünyaya yansımış somut bir olay olabilir.⁷¹ Tanık, yalnızca bizzat beş duyusundan biri veya

⁶³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 302.

⁶⁴ Fatih BİRTEK 2016, age. s. 61.

⁶⁵ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 65.

⁶⁶ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 553.

⁶⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 301.

⁶⁸ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 281.

⁶⁹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 65.

⁷⁰ Fatih BİRTEK 2016, age. s. 215.

⁷¹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 65.

birkaçı ile hissettiği olaylara ilişkin beyanda bulunur.⁷² Tanıklık belli bir hususun ispatına yönelik araç olduğundan tanıktan ancak belli bir olay hakkında objektif bilgisini bildirmesi istenebilir.⁷³ Tanık belli bir somut vakıa hakkında duyu organları aracılığıyla edindiği bilgilerini kendi yorumları ve sonuçlarını katmadan anlatır.⁷⁴ Bu olay hakkında kendisinin çıkardığı kişisel izlenim, kanaat ve tahminleri tanık beyanı kavramına dâhil değildir.⁷⁵ Ancak objektif bilgi ile kişisel izlenimi ayırmaya imkân yoksa bu halde bu izlenimlerini sunması da mümkün olabilir. Örneğin; tanığın bir aracın hızlı gidip gitmediği hakkındaki beyanına sadece objektif bilgi değil aynı zamanda kişisel kanaat de dahildir.⁷⁶ Yine tanıklık fiil ve fiilin cezai sonuçları üzerinde etkili olabilecek her olaya ilişkin de olduğundan, somut durum gerekli kılıyorsa tanığın örneğin sanığın hayatını anlatması da, tanığın kişisel değerlendirmelerde bulunmaması kaydıyla, tanıklıktır.⁷⁷

Tanık tarafından edinilen bilginin her zaman doğrudan olması mümkün olmayabilir. Tanık olay hakkındaki bilgileri başka kişilerden öğrenebilir. Bu duruma “dolaylı tanıklık”, “ikinci derece tanıklık” ya da “tanıklığın tanıklığı” adı verilir.⁷⁸ Örneğin, olayı bizzat görmüş kişilerden olay hakkında bilgi sahibi olan kişi dolaylı tanık durumundadır. Tanık beyanının değeri olayı yansıtmaya ile orantılı olduğu için bilginin doğrudan doğruya veya dolayısıyla edinilmiş olması, beyanın değerine etki edebilir. Doğrudan doğruya tanığın beyanının gerçeği daha iyi temsil ettiğini söylemek mümkün ise de her durumda dolaylı tanıklıktan daha değerli olduğunu kabul etmek doğru olmaz. Örneğin, bir yangın olayına dair soruşturmada olay sırasında olay yerinde olmadığı için patlamayı bizzat duymayan, ancak olaydan hemen sonra oraya vardığında olay yerinde bulunanlardan patlama olduğunu öğrenen kimsenin beyanı da en az doğrudan doğruya tanık beyanı kadar değerlidir.⁷⁹ Fakat dolaylı tanık sadece duyduklarını aktarır. Bu durumda aktardıklarının doğru olup olmadığını kesin olarak kendisi de bilemez. Ayrıca kişiden kişiye aktarılma sırasında bilginin doğruluğu da

⁷² Frank Tom READ (2015), *Ceza Muhakemesinde Anlatıcı Soru ve Çapraz Sorgu Teknikleri*, Çev. Feridun YENİSEY ve Neylan ZİYALAR, 2. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, s. 14.

⁷³ Faruk EREM 1970, age. s. 383; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 743

⁷⁴ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 633 vd.

⁷⁵ Faruk EREM 1970, age. s. 383; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 633.

⁷⁶ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 633 vd.

⁷⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 283.

⁷⁸ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 40 vd.; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 68; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 634.

⁷⁹ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 634 vd.

bozulabilir. Bu sebeple her somut durumda dolaylı tanığın tanıklığının o olay çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir.⁸⁰

Dolaylı tanığın tanıklığı CMK'da açıkça düzenlenmiş değildir. Ceza muhakemesinde hukuka aykırı yollarla elde edilmemiş her delilin değerlendirilmesi gerektiği için hem doğrudan hem dolaylı tanığın dinlenmesi mümkündür. Ayrıca asıl tanık bilinmiyor veya kendisine ulaşamıyor ise dolaylı tanık doğrudan bir ispat aracı sayılabilir. Hâkim her türlü delilde olduğu gibi dolaylı tanığın tanıklığında da beyanı elde edip serbest delil değerlendirme ilkesi gereğince değerini takdir edecektir.⁸¹

1.3.1.4. Beyanda Bulunma

Tanık beyanının sözlü olması gerektiği için CMK m. 52 tanığın dinlenmesinden bahseder. Tanıklık beyanda bulunularak yapılır. Tanıklıkta amaç, konuşulanı dinlemek olduğundan tanık yazdıklarını okuyamaz. Bununla beraber olayın niteliğine ve tanığın özelliklerine göre hatırlamasına yardımcı olması için notlarına bakması mümkündür.⁸²

Tanığın dinlenmesi doğrudan doğruluk ve sözlülük ilkelerinden kaynaklanan bir kuraldır. Sözlülük ilkesi gereği tanığın daha önce verdiği ifadeye ait tutanağın okunması dinleme yerine geçmez.⁸³ Bu tutanakların okunması, beyan değil belge delilinin ortaya konulması anlamına gelir. Bu kural, beyanın bir başkası tarafından okunmak suretiyle sunulmamasını da içerir.⁸⁴

1.3.1.5. Beyanın Sübut Konusunda Karar Verecek Makama veya Onun Yerine Tanık Dinlemeye Yetkili Makama Sunulması

Bir olayın tanığı olmak ile yetkili makam önünde tanıklık etmek birbirinden farklı kavramlardır.⁸⁵ Tanıklık, temelde olaya ilişkin bilgisi olan kimsenin bildiklerini, beyanını değerlendirmeye yetkili bir makam önünde anlatmasına dayanır.⁸⁶

Ceza muhakemesinde tanık dinlemeye yetkili olan makamlar, CMK'nın 43, 168, 179 vd. maddeleri gereğince, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkemedir.

⁸⁰ Cumhur ŞAHİN (2001), *Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruluğu İlkesi)*, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 107 vd.

⁸¹ Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 113 vd.

⁸² Nurullah KUNTER 1989, age. s. 631.

⁸³ Age. s. 929.

⁸⁴ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 79 vd.

⁸⁵ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 631.

⁸⁶ Fatih BİRTEK 2016, age. s. 141.

Cumhuriyet savcısı soruşturma evresinde soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı yahut onun yerine hareket ederek istinabe ile ifade alan Cumhuriyet savcısıdır. Hâkim veya mahkeme ise kovuşturma evresinde yargılamayı yürüten mahkeme, naip hâkim veya istinabe mahkemesidir. Bu sebeple belirtilen makamlar dışındaki makamların bilgisine başvurduğu kişiler tanık, bu kişilerin beyanları da tanık beyanı olarak nitelendirilemez. Bu kimselerin beyanları tutanağa geçtiğinde belge delili niteliği kazanarak bu kapsamda değerlendirilecektir.⁸⁷

2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun 15/1. maddesinde polisin soruşturma sırasında ifadesine başvurması gereken kişileri çağırıp bunlara gerekli şeyleri sorabileceğinden, 15/2. maddesinde ise tanık ifadesinden söz edilmektedir. Ancak CMK gereği polisin tanık dinleme yetkisi bulunmamaktadır. PVSİK'ya göre yapılan dinlemede CMK'nın tanıkların dinlenmesi için öngördüğü usuller uygulanmadığı gibi yalan söyleyen beyan sahibinin yalan tanıklık suçundan cezalandırılması da söz konusu olmaz. Dolayısıyla burada teknik anlamda bir tanık dinlemeden değil, kendine özgü bir dinleme olarak bilgi toplamadan, bilgi almadan söz edilebilir.⁸⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi de 26.10.2012 tarih ve 2019/14344 Esas ve 2020/17508 Karar sayılı kararında;

“CMK'nın 43. maddesinin 5. fıkrası hükmü karşısında tanık dinleme yetkisi bulunmayan kolluk tarafından düzenlenen bilgi alma tutanağındaki beyanlar nedeniyle yalan tanıklık suçunun unsurları itibariyle oluşmayacağı”,

hususunu belirtmektedir.⁸⁹

1.3.2.Tanığın Yükümlülükleri

Tanıklık yapmak kamu hukukundan doğan bir ödevdir ve kanunda belirtilen bazı istisnalar dışında, kimse tanıklıktan kaçınamaz.⁹⁰ Anayasa tanıklığın kural olarak yerine getirilmesi zorunlu bir ödev olduğunu öngörmektedir. Zira m. 38/5'teki “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.” hükmü, yalnızca burada sayılan halde

⁸⁷ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 631.

⁸⁸ Fatih BİRTEK 2016, age. s. 129; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 229; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 291; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 589.

⁸⁹ Karar için bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021

⁹⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 457; Faruk EREM 1970, age. s. 380; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 259.

tanıklıktan çekinmeyi bir temel hak olarak düzenler.⁹¹ Tanıklık bir kamusal görev olduğundan tanığa uyması gereken birtakım yükümlülükler getirir.

1.3.2.1. Usulüne Uygun Çağrıya Uyarak Hazır Bulunma Yükümlülüğü

Tanıklık kamusal bir görev olduğundan kural olarak kişiler tanıklık yapmak ve tanıklık yapabilmek için de hazır bulunmak zorundadır. Usulüne uygun olarak çağrılan tanık çağırılan makamın huzurunda hazır olmak zorundadır (CMK m. 44).

Ülkenin yargılama erkine tabi herkes tanıklık yapmak zorunluluğu altında olduğundan vatandaşlar kadar ülkede bulunan yabancılar için de aynı durum geçerlidir.⁹²

Tanık çekinme hakkına sahip de olsa, bu hakkını kullanmak istediğini ileri sürmek ve dayanak olguları bildirmek zorunda olduğundan, yetkili makamın huzuruna gelmekle yükümlüdür.⁹³

Tanığın hazır bulunma yükümlülüğü, kural olarak yetkili makam önüne normal olarak gelmesi gereken zamanda ve beyanda bulunabilecek şekilde gelmesi olarak anlaşılmalıdır. Bu sebeple çağrıldığı makama sorulara cevap veremeyecek derecede sarhoş olarak ya da dinlenmesi mümkün olmayacak kadar geç gelen tanık bu yükümlülüğe uygun davranmamış sayılacaktır.⁹⁴

1.3.2.2. Kim Olduğuna İlişkin Sorulara Cevap Verme Yükümlülüğü

Tanığa beyanda bulunmaya başlamadan önce kim olduğunu belirlemek amacıyla adı, soyadı, yaşı, işi, yerleşim yeri, iş yerinin veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, telefon numarası gibi bilgiler sorulur. Bundan sonra gerekirse beyanına ne dereceye kadar güvenilebileceği hakkında hâkimi aydınlatacak durumlara, özellikle şüpheli, sanık ve mağdur ile ilişkisine dair sorular da yöneltilir (CMK m. 58/1). Kural bu soruların tanığın dinlenmesinden önce sorulması ise de olaya ilişkin açıklamalar başladıktan sonra da sorulmaları mümkündür.⁹⁵

⁹¹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 30.

⁹² Erdener YURTCAN 2019, age. s. 322; Faruk EREM 1970, age. s. 380. Ancak bu hususta Viyana Sözleşmesinin “Diplomatik ajanın, tanıklık yapmak zorunluluğu yoktur.” şeklindeki 31/2. maddesinin saklı olduğunu belirtmek gerekir.

⁹³ Can CANPOLAT (2021a), “Adli Psikoloji Nazarında Ceza Muhakemesinde Gerçeğe Aykırı Tanık Beyanı”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 275; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 209; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 345; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 743.

⁹⁴ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 103.

⁹⁵ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya

Her ne kadar CMK m. 58'de yalnızca hâkimden söz edilmekte ise de bu soruları sormaya soruşturma aşamasında tanığı dinleyen Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkeme başkanı veya hâkim yetkilidir. Tanık her aşamada sorulan bu soruları doğru olarak cevaplamakla yükümlüdür.⁹⁶

Kim olduğuna ilişkin soruları cevaplamayan tanık hakkında 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 40. maddesi uygulanabilir.⁹⁷ Ayrıca kimliğine ilişkin gerçek dışı beyanda bulunan tanığın TCK m. 206 uyarınca yalan beyanda bulunmak suçundan cezalandırılması da mümkün olabilecektir. Kimliğe ilişkin bilgiler, tanık beyanına dahil olmadığından tanık için bu halde yalan tanıklık suçu söz konusu olmayacaktır.⁹⁸

1.3.2.3. Yemin Etme Yükümlülüğü

Tanık olan kişi kural olarak yemin etmekle de yükümlüdür (CMK m. 54/1). Tanığın yalan söyleyebileceğini öngören kanun koyucu bunu önlemeye yönelik tedbirlerden biri olarak tanığın doğru söyleyeceğine, bildiklerini gizlemeyeceğine ilişkin yemin etme zorunluluğunu getirmiştir.⁹⁹ Bu anlamda ceza muhakemesi hukukunda yemin bir delil olmayıp tanık beyanının doğruluğunu sağlamayı amaçlayan bir tedbirdir.¹⁰⁰ Yeminle dinlenen tanık beyanının yeminsiz beyana bir üstünlüğü ya da daha yüksek bir ispat gücü bulunmaz.¹⁰¹

1.3.2.3.1. Tanığa Yemin Verilmesi

Yeminin önem ve anlamını kavrayan kişiyi yemin etmek suretiyle doğruyu söyletmeye yöneltmek düşüncesinden hareket eden kanun, bu sebeple tanığın beyandan önce yemin etmesini kural olarak öngörmektedir (CMK m. 54/1).¹⁰² Ancak gerektiğinde veya bir kimsenin tanık olarak dinlenip dinlenmeyeceği hususunda tereddüt varsa yemin, beyandan sonraya bırakılabilir (CMK m. 54/1). Bu ifadeden,

ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 321; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 124.

⁹⁶ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 123.

⁹⁷ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 213.

⁹⁸ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 321; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 124, 127 vd.

⁹⁹ Faruk TURHAN (2020), "Tanıklara Yemin Verilmesine İlişkin Ceza Muhakemesi Hükümlerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 4, s. 360.

¹⁰⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 603.

¹⁰¹ Faruk TURHAN 2020, agm. s. 401-402.

¹⁰² Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 469-470.

yeminin beyandan sonraya bırakılması konusunda merciin takdir yetkisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Tanığın yargılama konusu olay hakkında bilgisi olup olmadığı hususunda şüpheye düşüren nedenler olması, burada belirtilen “gereken haller” kapsamına girebilir.¹⁰³ Tereddüt ise örneğin, tanığın sanık durumuna gelebileceği kuşkusu bulunması halinde olabilir.¹⁰⁴

Yeminin önce veya sonra verilmesinden bağımsız olarak, yemin, kimlikle ilgili bilgileri kapsamaz.¹⁰⁵

1.3.2.3.2. Yemin Verdirmeye Yetkili Makamlar

Yemin verdirmeye soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı ile sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde ise hâkim veya mahkeme başkanı yetkilidir (CMK m. 54). Kolluk tanık dinleme yetkisine sahip olmadığı için yemin ettirme yetkisine de sahip değildir.

1.3.2.3.3. Yemin Verme Usulü

Yeminin içeriği CMK m. 55’te açıkça belirlenmiştir. Ceza muhakemesindeki yemin dinsel nitelik taşımaz,¹⁰⁶ vicdanidir.¹⁰⁷

Yeminin şekli tanıklıktan önce ya da sonra edilmesine göre farklılık arz eder. Tanığa verilecek yemin, tanıklıktan önce "*Bildiğimi dosdoğru söyleyeceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.*" ve tanıklıktan sonra verilmesi halinde ise "*Bildiğimi dosdoğru söylediğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim.*" biçiminde olur (CMK m. 55/1).

Yemin edilirken herkesin ayağa kalkacağı şeklindeki CMK m. 55/2 düzenlemesinin amacı tanığın yapacağı işin önemini kavramasını sağlamaktır.¹⁰⁸

¹⁰³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 322.

¹⁰⁴ Öztekin TOSUN 1984, age. s. 748.

¹⁰⁵ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 137.

¹⁰⁶ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 322.

¹⁰⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 604.

¹⁰⁸ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 322.

Tanığa yemin verilmesi muhakemenin esaslı usullerinden olduğu için, duruşma tutanağına tanıklara yemin verilip verilmediği ve bunun gerekçesinin yazılması gerekir.¹⁰⁹

1.3.2.3.4. Yeminin Yerine Getirilmesi

Tanık, yüksek sesle tekrar ederek veya okuyarak yemin eder (CMK m. 56/1). Tanığa yemin metninin yüksek sesle okutulması suretiyle yemin ettirilebileceği gibi yemin vermeye yetkili olan makamın yemini yüksek sesle söylemesi ve tanığın tekrar etmesi ile de yemin ettirilebilir. Türkçe bilmeyen ya da engelli olan tanık yemini tercüman aracılığıyla yapar, bu tercümanın ücreti yargılama gideri sayılmaz ve Devlet Hazinesinden ödenir (CMK m. 324/5).

Okuma ve yazma bilen sağır veya dilsizler yemini yazıp imzalamak suretiyle yemin ederler (CMK m. 56/2). Kanunda açıklık bulunmamakta ise de usul, yemin metninin duruşma tutanağına yazılması ve altının tanık tarafından imzalanması şeklindedir.¹¹⁰ Okuma ve yazma bilmeyen sağır veya dilsizler işaretlerinden anlayan bir tercüman aracılığıyla ve işaretle yemin ederler (CMK m. 56/2). Tercümanın görevlendirilmesinde ceza muhakemesinde tercüman görevlendirilmesine ilişkin CMK m. 202 ve ilgili yönetmelik hükümleri dikkate alınacaktır. Buna göre bu tercümanın ücreti yargılama gideri sayılmaz ve Devlet Hazinesinden ödenir (CMK m. 324/5).

1.3.2.3.5. Yeminden Kaçınmak

Yemin, tüm tanıklar için öngörölmüş mutlak bir yükümlölük değildir. Belli hallerde kanun koyucu bazı kimselere yemin verilmemesini öngörmüştür.

Kanun kimi durumda tanığa yemin verilmesini kesin olarak yasaklamış (CMK m. 50), kimi durumda ise yeminden çekinme hakkı tanımıştır (CMK m. 51).¹¹¹ Tanıklıktan çekinme hakkı olduğu halde beyanda bulunan kimseye yemin verilip verilmeyeceğini hâkim takdir ederken (CMK m. 51), diğer seçeneklerde hâkim istese

¹⁰⁹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 473; Faruk TURHAN 2020, agm. s. 375; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 138; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 604.

¹¹⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÖTÖNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 323.

¹¹¹ CMK m. 50'deki istisnalar yemin yasakları, m. 51'de düzenlenen istisna ise yeminden çekinme hakkı olarak nitelendirilmektedir. Bkz. Erdener YURTCAN 2019, age. s. 324; Faruk TURHAN 2020, agm. s. 363; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 148.

de yemin veremez. Bunların yanında CMK m. 236/1'e göre tanık olarak dinlenmeleri halinde mağdurlara da yemin verilmez. Tanığa yemin verilmeyecek haller sınırlı sayıda olup yorum ya da kıyas yoluyla genişletilmesi mümkün değildir.¹¹²

1.3.2.3.5.1. On Beş Yaşını Doldurmamış Olan Tanıklar

Dinlenildikleri sırada on beş yaşını doldurmamış olan tanıklar yeminsiz olarak beyanda bulunurlar (CMK m. 50/1-a). Bunların ayrıca yeminin içerik ve önemini anlayabilecek durumda olup olmamaları aranmaz.¹¹³

Tanığın on beş yaşını doldurmuş olup olmadığı olay zamanına değil, beyanda bulunduğu zamana göre belirlenir.

1.3.2.3.5.2. Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmamaları Nedeniyle Yeminin Niteliği ve Önemini Kavrayamayan Tanıklar

Ayırt etme gücüne sahip olmamaları nedeniyle yeminin niteliğini ve önemini kavrayamayan kişiler yeminsiz dinlenir (CMK m. 50/1-b). Ayırt etme gücü Medeni Kanun'da düzenlendiğinden, kimlerin yemin etme ehliyetine sahip olmadığı belirlenirken de bu Kanuna başvurulması gerekecektir. 4721 sayılı Medeni Kanun'un 13. maddesi uyarınca yaşının küçüklüğü veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk veya buna benzer nedenlerden biriyle akla uygun davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes ayırt etme gücüne sahiptir. Fakat CMK m. 50/1-b düzenlemesi gereği ayırt etme gücünü ortadan kaldıran her neden değil, sadece yeminin nitelik ve önemini kavrama yeteneğini ortadan kaldıran haller tanığın yeminsiz dinlenmesini gerektirmektedir. Bu sebeple tanığın ayırt etme gücü mevcut olduğu sürece Ceza Kanunu bakımından kusur yeteneğinin bulunmaması ya da Medeni Kanun hükümlerince kısıtlanmış olması yemin etme yükümlülüğüne engel değildir.¹¹⁴

1.3.2.3.5.3. Soruşturma veya Kovuşturmaya Konu Olayla Belli Bir İlişkisi Bulunmuş Olan Tanıklar

Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya

¹¹² Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 139.

¹¹³ Faruk TURHAN 2020, agm. s. 363.

¹¹⁴ Agm. s. 364.

değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar yeminsiz olarak dinleneceklerdir (CMK m. 50/1-c).

İştirak hem failliği hem de suç ortaklığını (azmettirme ve yardım etme) kapsar.¹¹⁵

Kendi savunmalarını yapmak için şüpheli veya sanık sıfatıyla beyanları alınan kimseler bu sırada suç ortakları ile ilgili de birtakım açıklamalar yapmış olabilirler¹¹⁶. CMK m. 50/1-c hükmü uyarınca bu kişiler de tanık olarak beyanda bulunacaklar, bu kapsamda tanık olarak çağrılabilirler, mazeret bildirmeksizin gelmedikleri takdirde zorla getirilecekler ve gelmemelerinin sebep olduğu giderler kendilerine ödettirilecek, doğruyu söylemekle yükümlü olduklarından yalan tanıklık suçundan cezalandırılabilirlerdir.¹¹⁷

Özel afta hüküm tüm sonuçlarıyla ortadan kalkmayıp yalnızca ceza ortadan kalktığından bu konumdaki tanık bu halde yeminsiz dinlenecektir. Genel af halinde ise artık yemin teklif edilebilecektir.¹¹⁸

Tanığa yemin verilmemesi için maddede belirtilen suçlardan ötürü yapılan soruşturma veya kovuşturmanın ayrı ayrı veya birlikte yürütölmüş olmasının fark etmeyeceği öne sürölmüş¹¹⁹ ise de, burada ifade edilen suç ortağı, sanıkla aynı davada yargılanmayan, ayrı bir davada sanık olarak yargılanan bir kimsedir.¹²⁰ Birlikte görölen davalarda yargılamalar da birleştirilmiş olduğundan bir davada sanık olan kişi diğerinde de sanık sıfatına sahip olacaktır. Bir sanığın diğer sanık hakkında tanık sıfatıyla dinlenmesi ise mümkün olmadığı için bu hüküm sadece aralarında bağlantı olduğu halde birleştirilmeyen davalarda uygulanabilir.¹²¹

CMK m. 50/1-c düzenlemesinin tanıklık kurumu ile bağdaşmadığı, her ne kadar yeminsiz de olsa bu kimselerin dinlenmesine olanak tanınmış olmasının isabetli

¹¹⁵ Bahri ÖZTÖRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Efser ERDEN TÖTÖNCÖ, Özdem ÖZAYDIN, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 317.

¹¹⁶ Yener ÖNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 261.

¹¹⁷ Öztekin TOSUN 1984, age. s. 755.

¹¹⁸ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 473.

¹¹⁹ Bahri ÖZTÖRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÖTÖNCÖ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 317.

¹²⁰ Erdinç AVŞAR (2021), "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt 34, Sayı 154, s. 52.

¹²¹ Metin FEYZİÖğLU 1996, age. s. 52-53.

olmadığı, Anayasa m. 38/5'e aykırı ve susma hakkını ihlal eder nitelikte olduğu öne sürülmüştür.¹²²

Yargıtay Ceza Genel Kurulu bu husustaki belirlemesini 23.01.2020 tarih ve 2018/16-440 Esas ve 2020/25 Karar sayılı kararında şu şekilde yapmıştır;

“Kural olarak ceza muhakemesinde taraf sıfatı bulunanların tanık olarak dinlenmemesi gerekir. Bu nedenle davanın tarafı olan sanık ve şüphelinin tanık olarak dinlenmesini Ceza Muhakemesi Kanunu düzenlememiş ancak şeriklerin tanıklığına imkân sağlamıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre, görülmekte olan davada yargılanan sanığın, suç ortağı hakkında tanık olarak dinlenilmesi mümkündür. CMK'nın 50. maddesinde soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar tanık olarak dinlenebilirler, ancak bu tanıkların yeminsiz olarak dinlenmeleri gerekmektedir. Suç ortağının vereceği ifade, kendisinin de suçlanması sonucunu doğuracaksa, tanıklıktan çekinme olanağına sahiptir (CMK m. 48)... Sanığın kendisinin de katıldığı suçlarla ilgili tanık sıfatıyla dinlenmemesi, sanığın açıklamalarının delil niteliği taşımayacağı anlamına gelmemektedir. Örneğin, diğer örgüt üyeleri kabul etmediği hâlde örgüt üyelerinden birisinin suçu birlikte nasıl işlediklerini samimi olarak anlatması ve destekleyici kanıtların da bulunması hâlinde elbetteki bu beyan delil olarak değerlendirilecektir. Bu bakımdan bir anlatımın 'tanık beyanı' veya 'sanık beyanı' olarak adlandırılmasının çok önemi de bulunmamaktadır... Sanığın kendisinin katılmadığı, suç ortaklarının gerçekleştirdiği diğer suçlarla ilgili tanık sıfatıyla dinlenmesi mümkündür. Bir kişinin aynı suça iştirak etmediği takdirde iki sıfatı (tanık-sanık) birden taşınmasında engel bulunmamaktadır.”¹²³

1.3.2.3.5.4. Tanıklıktan Çekinebilecek Kimsenin Çekinmemesi

CMK m. 45 gereğince tanıklıktan çekinebileceklerin bu haklarını kullanmayarak tanıklık yapmak istemeleri halinde yeminden çekinme hakları bulunmaktadır (CMK m. 51). Ancak bu durumda tanığa yemin verilip verilmeyeceğini onu dinleyecek merci takdir eder. Tanığı dinleyecek hâkim veya Cumhuriyet savcısı tanığa yemin verilmemesine karar verirse artık tanığın yemin etme hakkı bulunamaz.

¹²² Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 290; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 327; Faruk TURHAN 2020, agm. s. 366; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 270.

¹²³ Karar için bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021

Ancak merci tanığı yeminle dinleyebileceğini düşünerek tanığa yemin teklif ederse tanık yemin etmekten çekinme hakkına sahiptir ve yeminden çekinen tanığın yeminsiz dinlenmesi artık zorunludur.

Bu durumdaki tanığa yeminden çekinme hakkının olduğu hatırlatılmalıdır. Bu hak hatırlatılmadan yapılan dinlemede hukuka aykırı olarak elde edilmiş bir delil söz konusu olacak, bu şekilde verilen hükmün hukuka aykırılığının hükme etkili olup olmadığına bakılmaksızın bozulması gerekecektir.¹²⁴

Tanık yeminden çekinme hakkını kullanmayarak yemin ettikten sonra aynı evrede artık bunu geri alıp beyanına yeminsiz olarak devam edemez.¹²⁵

1.3.2.3.5.5. Tanık Olarak Dinlenilmeleri Halinde Mağdurlar

Ceza muhakemesinde mağdur beyanı beyan delili niteliğindeki bir ispat vasıtası olarak kabul edilmektedir.¹²⁶ CMK m. 236/1 hükmü mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde yeminsiz dinleneceğini öngörmektedir. Kanun bu şekilde, işlenen suçtan dolayı hakları ihlal edilen ve uyuşmazlığın tarafı olan mağdurların yemin baskısı altında bulunmaksızın ifade vermelerini sağlamaya çalışmaktadır.¹²⁷

Her ne kadar mağdurun CMK m. 236/1 kapsamında dinlenebileceği öngörülmüş ise de bu, mağdur veya suçtan zarar görenin kanun tarafından tanık olarak kabul edildiğini göstermez. Mağdur uyuşmazlığın tarafı olduğundan kendisi tanık, beyanı da tanık beyanı olarak kabul edilemez.¹²⁸

1.3.2.4. Beyanda Bulunma Yükümlülüğü

Tanığın beyanda bulunmak, yani uyuşmazlık konusu olay hakkında edindiği bilgileri anlatıp sorulan sorulara cevap vermek yükümlülüğü de vardır. Kural olarak her tanık beyanda bulunmak, bildiklerini söylemek zorundadır (CMK m. 44 vd.).¹²⁹ Ancak bu, mutlak bir yükümlülük değildir. Beyanda bulunmaktan kaçınabileceği

¹²⁴ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 290; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÛTÛNCÛ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 318; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 143 vd.

¹²⁵ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 147.

¹²⁶ Ahmet BOZDAĞ ve Kader SARIUSTA 2017, agm. s. 585.

¹²⁷ Cumhuri ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 46; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Faruk TURHAN 2020, agm. s. 373.

¹²⁸ Ahmet BOZDAĞ ve Kader SARIUSTA 2017, agm. s. 585 vd.; Fatih BİRTEK 2016, age. s. 171-172.

¹²⁹ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 322; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 639.

yahut beyanda bulunmasının yasak olduğu haller kanunda açıkça sayılarak belirtilmiştir. Kanunun öngördüğü bu haller “Tanıklıktan Çekinme Hakkı” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenecektir.

1.3.2.5. Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü

Tanık doğru beyanda bulunmaya, gerçeği söyleyip bildiklerini gizlememeye, olayı olduğu gibi hiçbir parçasını saklamadan ve yorumunu katmadan anlatmaya zorunludur.¹³⁰ Tanığın bu yükümlülüğü yeminli olarak dinlenip dinlenmemesinden bağımsızdır.

Tanık yalan beyanda bulunmamakla yükümlüdür. Yanlış beyanda bulunmak ise çoğu kez önüne geçilemeyecek bir durum olabilir. Yalan beyan, tanığın bir husus hakkında kasıtlı olarak gerçeğe aykırı beyanda bulunması, gerçeğin eksik ya da değiştirilerek beyan edilmesi¹³¹ iken, yanlış beyan tanıkların istemeyerek hataya düşmeleri, kendilerinin de söylediklerinin aslında gerçek olduğuna inanmaları halinde söz konusu olur.¹³² Tanığın yalan söylemesi, gerçeği inkâr etmesi yahut bildiklerini gizlemesi suç olarak öngörülmüştür. Ancak bilmeden ve istemeden yanlış tanıklık yapması halinde yalan beyanda bulunmak kastı olmadığı için bu durum suç teşkil etmeyecektir.¹³³ Sanığın olayı algılamasından kaynaklanan nedenlerle ya da üzerinden geçen zamandan dolayı unutmuş olduğu için beyanın doğru olup olmadığını hâkim, tanığın beyanını değerlendirirken takdir edecektir.¹³⁴

¹³⁰ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 230; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 213; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 640.

¹³¹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 231.

¹³² Nurullah KUNTER 1989, age. s. 635.

¹³³ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 640.

¹³⁴ Can CANPOLAT 2021a, agm. s. 274.

Yalan tanıklıkta bulunan kimse, TCK m. 272 gereğince sorumlu olur.¹³⁵ Bu düzenleme ile tanıklık etmek zorunluluğu ayrıca TCK'da da düzenlenmiş olmaktadır.¹³⁶

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 08.05.2018 tarih ve 2015/9-177 Esas ve 2018/205 Karar sayılı kararı ile;

“Tanığın gerçeğe aykırı her beyanı yalan tanıklık suçunu oluşturmayacaktır. Bu nedenle tanığın doğru sandığı açıklamaların objektif olarak gerçek dışı olması bu suçun oluşması için yeterli değildir. Tanığın bilinçli olarak gerçekten ayrılması gerekmektedir. Bu itibarla tanık, beyanında samimi olduğu ve algıladığı olayı tamamen algılayış biçimi içinde açıkladıysa yalan beyanda bulunmuş sayılmamalıdır. Zira yalan gerçeğin kasten değiştirilmesi olup yanılma ve ihmal ederek veya bilmeyerek söylenen sözlerde, yalan tanıklık suçunun unsurlarının oluşmadığı kabul edilmelidir. Başka bir anlatımla tanığın beyanları arasında çelişki bulunması tek başına yalan tanıklık suçunun oluştuğunun kabulü için yeterli değildir. Suçun tüm unsurlarının özellikle de gerçeğe aykırı tanıklığın bilinerek ve istenerek yapıldığının şüpheye yer verilmeyecek şekilde ispatlanması gerekmektedir.”

şeklinde karar vermiştir.¹³⁷

1.3.3. Tanığın Hakları

Kanun bir kamu görevi olarak öngördüğü tanıklık için getirdiği yükümlülüklerinin yanında tanığa birtakım haklar da tanımaktadır.

1.3.3.1. Haklarını Öğrenme Hakkı

Tanığın da sanık gibi haklarını öğrenme hakkı vardır. Kendisini ve yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmama, küçük düşürücü sorulara muhatap olmama haklarının

¹³⁵ Çalışmamız hazırlanırken 2021 yılı istatistikleri henüz yayınlanmadığından çalışmaya alınamamıştır. 2020 yılı Adalet İstatistiklerine göre; 2020 yılında Cumhuriyet başsavcılıklarında soruşturma evresinde yalan tanıklık suçundan şüpheliler hakkında verilen 7.359 karar olup bunlardan 5297’u hakkında kamu adına kovuşturmayaya yer olmadığına iken 1447’sinde dava açılmıştır. 403’ünde yetkisizlik, 5’inde görevsizlik, 203’ünde birleştirme kararı verilirken 4’ü başka büroya aktarılmıştır. Aynı yıl ceza mahkemelerine açılan davalarda yalan tanıklık suçu sayısı toplamda 1476’dır. Yalan tanıklık suçundan görülen davalarda verilen mahkûmiyet kararı sayısı 620’dir. Hapis cezası kararı sayısı 211, adli ve idari para cezası karar sayısı 44, hapis cezası erteleme kararı sayısı 39, güvenlik tedbiri uygulama karar sayısı 156 ve diğer mahkûmiyet kararı sayısı ise 170’tir. Açılan davalarda verilen toplam beraat kararı sayısı 606 iken hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı sayısı 373 ve mahkûmiyet, beraat ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları dışındaki diğer karar sayısı ise 235’tir. Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1692021162011adalet_ist-2020.pdf

¹³⁶ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 312.

¹³⁷ Karar için bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 08.09.2021.

yanında özel hayatına ilişkin sorular sorulurken genel ahlakın kesin olarak gerekli kıldığı durumlarda duruşmanın kapalı olabileceği (CMK m. 182/1), dinlenmesi sırasında ses ve görüntü kaydı yapılabileceği (CMK m. 52/3), belli şartların varlığı halinde koruma tedbirlerine başvurulabileceği hakları tanığa açıklanmalıdır.¹³⁸ Tanıklıktan çekinebilecekler için çekinme hakları olduğu (CMK m. 45), CMK m. 45'e göre tanıklıktan çekinme hakkı olduğu halde çekinmeyenlere yeminden çekinme hakları olduğu bildirilecektir (CMK m. 51). CMK m. 48'e göre kendisini veya yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikteki sorulara cevap vermekten çekinme hakkı bulunduğu tanığa önceden anlatılacaktır.

1.3.3.2. Tanıklıktan Çekinme Hakkı

Tanığın kural olarak beyanda bulunmak ve sorulan soruları cevaplamak yükümlülüğü olmakla beraber, CMK'da bu zorunluluğunun birtakım istisnaları öngörülmüştür. Bu istisnalar “tanıklıktan çekinme” adı altında değerlendirilir.¹³⁹

Kanun tanığın yalan söylemesi ihtimalinin kuvvetli olduğunu düşündüğü bazı haller için bunun önüne geçilebilmesi amacıyla tanıklıktan çekinme olanağı getirmiştir¹⁴⁰. Kanun koyucu bu hallerde bir tercih yapar. Bu tercihe göre tanıklık sonucu elde edilecek menfaatin ya da duruma göre tanığın mesleki, kişisel veya akrabalık ilişkisinden kaynaklanan menfaatinin yahut insan onurunun korunmasını seçer.¹⁴¹

Tanığın beyanda bulunması zorunluluğu kural, tanıklıktan çekinmek ise istisna olduğundan, CMK'da çekinme hakkına sahip olanlar sınırlı biçimde sayılmıştır. Bunların kıyas ya da yorum yoluyla genişletilmesi mümkün değildir. Çekinme hakkını kullanan tanığın yargılama makamlarıyla paylaşmadığı bilgilerin tanığın aleyhine olabileceği gibi lehine de olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle tanığın çekinme hakkını kullanmış olması sanık aleyhine değerlendirilmemelidir.¹⁴²

Beyanda bulunma zorunluluğunun istisnaları “çekinme zorunluluğu” ve “çekinme hakkı” olarak iki başlık halinde değerlendirilebilir. Çekinme zorunluluğu hallerinde, tanık tanıklıktan çekinmek zorundadır. Bu halde tanığa bir çekinme yükümlülüğü getirilmiş, herhangi bir takdir hakkı tanımamıştır. Çekinme hakkı olarak

¹³⁸ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 538 vd.

¹³⁹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 50 vd.

¹⁴⁰ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 641

¹⁴¹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 462.

¹⁴² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 592.

değerlendirilen çekinme sebeplerinde ise ortak özellik tanığın beyanda bulunmaktan çekinip çekinmemekte takdir hakkına sahip bulunmasıdır. Bu hakkını kullanarak beyanda bulunmaktan çekinebileceği gibi çekinmek istemediği takdirde de tanıklık yaparak beyanda bulunabilecektir.¹⁴³

1.3.3.2.1. Tanıklıktan Çekinme Sebepleri

1.3.3.2.1.1. CMK'nın 45/1. Maddesinde Düzenlenen Çekinme Sebepleri

Aile ilişkilerinin devamı ve aile içindeki karşılıklı güven ilişkisinin korunmasındaki yarar ile gerçeğin ortaya çıkmasındaki yarar arasında bir seçim yapan kanun koyucu bu halde birincisini tercih etmek şeklinde bir yol geliştirmiştir.¹⁴⁴ Bu gibi durumlarda insanların doğruyu söylememe tehlikesi de mevcuttur.¹⁴⁵ Bu ise ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşma amacıyla bağdaşmaz. Ayrıca Anayasa'nın 38/5. maddesinde düzenlenen "*Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.*" kuralı da göz önüne alınmalıdır.¹⁴⁶ Kanun tüm bu hususları dikkate alarak, tanığı doğruyu söyleme göreviyle vicdanı arasında tercih yapmak yükü altında bırakılmaktan kaçınmış ve CMK m. 45/1'de bir kısım yakınları belirtmek suretiyle bu hallerde tanıklık yapmaktan çekinme hakkı tanımıştır.¹⁴⁷ Buna göre şüpheli veya sanığın nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy, üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları ile şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar tanıklıktan çekinme hakkına sahiptir.

Kanun yakınlığı tanıklığa mutlak surette engel bir hal olarak kabul etmemiş, yalnızca tanığa istemesi halinde çekinme hakkını kullanma imkânı tanımıştır. Tanık, sanık veya şüpheli ile kanunda sayılan yakınlıklardan birisine sahip olmasına karşın, çekinme hakkını kullanmayarak tanıklık yapmayı tercih edebilir. Tanık bu halde de doğru beyanda bulunmakla yükümlüdür. Diğer taraftan kanun her tür yakınlığa değil ancak açıkça saydığı yakınlık ilişkilerine bu hakkı tanıyarak tanıklığın görev olma niteliğini zayıflatmaktan da kaçınmıştır.¹⁴⁸ Kanunun saydığı bu yakınlık ilişkileri

¹⁴³ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 156.

¹⁴⁴ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 55; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 310; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 541.

¹⁴⁵ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 55; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 197.

¹⁴⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 591.

¹⁴⁷ Faruk EREM 1970, age. s. 387; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 232.

¹⁴⁸ EREM' göre; "*Kanunun tayin ettiği derecede olmayan akrabalık çekinme sebebi olmasa da tanıklığın takdirinde hâkim bu hususu dikkate alır, bu itibarla tanığın sanık ve mağdur ile münasebetlerine dair sorular sorulması mecburidir.*" Bkz. Faruk EREM 1970, age. s. 387.

sınırlı olup yorum yoluyla genişletilmesi mümkün değildir. Akrabalık hakkında hükümde yer alan terimler Medeni Kanun'a göre belirlenecektir.

Sanık veya şüpheli ile maddede sayılan yakınlık ilişkisi içerisindeki kişilerin bu ilişkilerinin muhakeme süreci boyunca sürmesi gerekir. Evlilik dışında, hüküm kesinleşmeden önce bu kişiler arasındaki ilişki ortadan kalkarsa tanıklıktan çekinme hakkı da son bulur. Tanığın dinlenmesinden sonra tanık ile sanık veya şüpheli arasında, maddede sayılan ilişkilerden biri kurulursa yeniden çağırılması halinde tanığın beyandan çekinmesi mümkündür.¹⁴⁹

Evlilik mutlak ya da nispi butlanla sona ermiş olsa da çekinme hakkı söz konusu olabilecektir. Zira bu hallerde evlilik bağı bir kez kurulmuştur. Ancak yok hükmündeki evlilik çekinme hakkı doğurmaz.¹⁵⁰ Her ne kadar nişanlının dahi çekinme hakkı var iken dini nikah ile yaşayan eşlere bu hakkın tanınmaması eleştirilmiş¹⁵¹ ise de doktrinde baskın görüş imam nikahının tanıklıktan çekinme hakkı vermeyeceği yönündedir. Zira imam nikahlı evlilik yok hükmündedir ve kanunda korunmak istenen medeni nikahtır.¹⁵² Ayrıca tanıklıktan çekinme hakkı istisnai nitelikte olduğundan kıyas yoluyla genişletilmesi mümkün değildir.¹⁵³

Tanığın birden fazla şüpheli ya da sanıktan birisi ile akrabalık ilişkisinin bulunması yeterli olup, tanık bu halde soruşturma ya da davalar ayrılmış olsa dahi tüm şüpheli veya sanıklar hakkında çekinme hakkına sahiptir. Ancak yakınlık ilişkisi sona ererse, bağlantılı yargılamadaki tanığın yakını olmayan diğer şüpheli ya da sanıklar hakkında çekinme hakkı da sona erer.¹⁵⁴ Maddede belirtilen yakın hakkında Cumhuriyet savcısı tarafından kişisel cezasızlık nedeni bulunduğu için kamu davası açılmaması kararı verilmesi halinde de tanıklıktan çekinme hakkı devam eder.¹⁵⁵

CMK m. 45/2 gereğince yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayanlar, kanunî

¹⁴⁹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s.198.

¹⁵⁰ Age. s. 201.

¹⁵¹ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 641.

¹⁵² Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 305; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 202; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 593.

¹⁵³ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 593.

¹⁵⁴ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 203.

¹⁵⁵ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 305.

temsilcilerinin rızalarıyla tanık olarak dinlenebilirler. Kanunî temsilci şüpheli veya sanık ise, bu kişilerin çekinmeleri konusunda karar veremez.

Hükümde kanunî temsilcinin sanık veya şüpheli olması halinde çekinme konusunda kararın kim tarafından verileceğine ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Bu hususta doktrindeki bir görüş, bu halde tanığın çekinip çekinmemesi konusundaki kararı, tanığı dinleyecek Cumhuriyet savcısı ya da hâkimin vermesi gerektiğini ifade eder.¹⁵⁶ Bir diğer görüşe göre bu durumda hâkim veya Cumhuriyet savcısının karar vermesi tanığı zorlama anlamına gelecektir. Ayrıca bu durum Anayasa m. 38/5'te ifadesini bulan hiç kimsenin yakını aleyhine delil gösteremeyeceği ilkesine de aykırı olacağından¹⁵⁷ bu halde tanığa kayyım tayin edilmesi ve kayyımın bu konudaki kararı vermesi gerekir.¹⁵⁸ Üçüncü görüş ise, tanık olarak çağrılan kişi tanıklık yapmak istemezse tanıklığa zorlanamayacağını, ancak tanıklık yapmak istediği takdirde CMK m. 76/4'teki beden muayenesi ve vücuttan örnek alma düzenlemesine benzer şekilde, hâkim ya da Cumhuriyet savcısının kendisini tanığın kanunî temsilcisi yerine koyup tanıklık yapıp yapmayacağı konusunda bir karar vereceğini savunur.¹⁵⁹ Kanaatimizce bu durumda bulunan tanığa kayyım atanması ve kayyımın tanıklık edip etmeyeceği hususunda karar vermesi yolu, bu kimselerin kural olarak kanunî temsilcinin rızaları ile dinlenmeleri düzenlemesinin amacına en uygun olanıdır.

Tanığa bu hakkı beyanda bulunmaya başlamasından önce bildirilir (CMK m. 45/3). Çekinme hakkını kullanarak beyanda bulunmayan tanığın daha sonra bu hakkından vazgeçerek tanıklık yapması mümkündür.¹⁶⁰ Tanıklık yapacağını söyleyen tanık tanıklığa başladıktan sonra da çekinme hakkını öne sürerek tanıklık yapmayabilir (CMK m. 45/3).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 12.11.2013 tarih, 2013/1-251 Esas ve 2013/45 Karar sayılı kararında,

“Tanıklıktan çekinme hakları olan kimselere, bu hakları dinlemeye başlamadan önce hatırlatılmalı, bu hakları kullanıp kullanmayacakları hususu sorulup, keyfiyet tutanağa yazılmalıdır. Tanıklıktan çekinme hakkı bulunan bir kimsenin bu hakkının

¹⁵⁶ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 307; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 273.

¹⁵⁷ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 463

¹⁵⁸ Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 232.

¹⁵⁹ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 214; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 593.

¹⁶⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 463; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 210.

kendisine hatırlatılması zorunlu olduğundan, bu hak hatırlatılmadan dinlenilmesi halinde beyanlarının delil olarak değerlendirilmesi de artık mümkün değildir.”¹⁶¹

şeklindeki gerekçeyle, mahkemenin hükme esas kabul edip mahkûmiyet kararına dayanak aldığı en belirleyici delil olan sanığın oğlunun beyanının, tanık olarak soruşturma aşamasında usulüne uygun olarak Cumhuriyet savcısı tarafından alınmadığı, yargılama aşamasında da CMK'nın 45. maddesi gereğince tanıklıktan çekinme hakkı olduğu hatırlatılmadan beyanın alınması suretiyle usul kurallarına aykırı davranılması sebebiyle hükmün bozulmasına karar vermiştir.

1.3.3.2.1.2. Meslek ve Sürekli Uğraşı Sebebiyle Tanıklıktan Çekinme

Meslek ve sürekli uğraşı sebebiyle tanıklıktan çekinme, Anayasa m. 20'de yer bulan özel hayatın gizliliğinin korunması hakkından anayasal temelini alır.¹⁶² Söz konusu düzenleme, hem ilgili meslek ve uğraşı sahiplerini hem de bu kimselere başvurmak isteyen ihtiyaç sahiplerini korumaktadır. İhtiyaç sahiplerinin, bilgilerinin açıklanması korkusunu taşımaksızın hizmetlerini ancak güven ilişkisini sağlamaları halinde sürdürebilecek meslek mensuplarına başvurabilmelerine olanak sağlar.¹⁶³ Bu suretle kanun koyucu bilginin ilişkili olduğu kişilerin özel menfaatlerini ve bazı mesleklerde bilgilerin korunmasını, ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşma amacına oranla daha fazla korunmaya değer görmüştür.¹⁶⁴

Bu kimselere tanınan çekinme hakkı genel bir hak değildir. Yalnızca sahip olduğu meslek ve sürekli uğraşları gereği öğrendikleri bilgiler bakımından geçerlidir.¹⁶⁵

5271 sayılı CMK çekinme hakkına sahip meslek sahiplerinin sayısını 1412 sayılı CMUK'a kıyasla artırmıştır. CMUK'da “*müdafiler, hekimler ile ebeler*” bakımından bir çekinme zorunluluğu tanınmış iken, CMK bunların yanına ayrıca avukat stajyerleri veya yardımcılarını, diş hekimleri, eczacılar ve bunların yardımcılarını, diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarını, malî işlerde görevlendirilmiş müşavirleri ve noterleri de almıştır. Maddede sayılanlardan örneğin avukat stajyerliği bir meslek olmadığından hükümde sadece “meslek” değil

¹⁶¹ Karar için bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021.

¹⁶² Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 158; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 595.

¹⁶³ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 50; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 463; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s.296; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 595.

¹⁶⁴ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 50; Faruk EREM 1970, age. s. 389.

¹⁶⁵ Faruk EREM 1970, age. s. 389.

“uğraşadan” da söz edilmiştir.¹⁶⁶ CMK’da ayrıca CMUK’dan farklı olarak “sır” şeklinde bir belirleme yapılmadığından, öğrenilen bilgi sır oluştursun oluşturmasını çekinme hakkı söz konusu olabilecektir.

Kanun ilgilinin rızası halinde meslek sahibinin tanıklıktan çekinemeyeceğini öngörmektedir (CMK m. 46/2). Bu şekilde tanıklıktan çekinme hususunda meslek sırrına sahip olan kişiden değil, bilginin ilişkin olduğu kişiden hareket edildiği görülmektedir.¹⁶⁷ Meslek mensupları tanıklık yapmak ya da yapmamak hususunda herhangi bir takdir hakkına sahip değildir. Bu haliyle, m. 46/1-a istisnası dışında, çekinme hakkının kullanılıp kullanılmayacağına karar verecek olan, bilginin ilişkin olduğu kişidir.¹⁶⁸ Bilginin ilişkin olduğu kişi izin vermediği sürece tanıklık yapmamak meslek sahibi için bir zorunluluktur. Bu durumun istisnasını CMK m. 46/1-a oluşturur. CMK m. 46/1-a’da sayılan avukatlar, stajyerleri ve yardımcıları, ilgili kişinin izni halinde dahi tanıklıktan çekinme hakkına sahiptirler (CMK m. 46/2). Bu düzenleme Avukatlık Kanunu m. 36’ya dayanmakla beraber sadece avukatlara değil, stajyer ve yardımcılarına da yer verdiği için ondan daha geniş bir yükümlülüğü öngörmektedir.¹⁶⁹

Bir mesleği yürüten kişinin o mesleğin sağladığı hak ve yükümlülükleri bildiğini varsayan kanun bu durumda çekinme hakkının tanığa hatırlatılması şeklinde bir düzenleme yapmamıştır.¹⁷⁰ Kıyas yoluyla CMK m. 45/3’ün uygulanması ve çekinme hakkının hatırlatılması da mümkün değildir.

Kişinin meslekten ayrılması ya da örneğin müdafilik ilişkisinin ortadan kalkması gibi bir durumla ilgili kişi bakımından ilişkinin sona ermesi tanıklıktan çekinme zorunluluğunu ortadan kaldırmaz.¹⁷¹

Çekinme hakkı sadece bu meslek ve uğraşı sahipleri için ve meslek ve uğraşları sebebiyle öğrendikleri bilgiler açısından söz konusu olduğundan bilgiyi meslek sahibinden öğrenen üçüncü kişiler bu kapsamda tanıklıktan çekinemezler.¹⁷²

¹⁶⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 594.

¹⁶⁷ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 50.

¹⁶⁸ Fatih Selami MAHMUTOĞLU (2013), "Ceza Yargılamasında Katılanın, Aynı Zamanda CMK 45. Maddede Öngörülen Kişilerden Biri Olması Halinde, Tanıklıktan Çekinme Hakkını Kullanıp Kullanamayacağı Sorunu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Cilt 19, Sayı 2, s. 204.

¹⁶⁹ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 286.

¹⁷⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 296 vd.

¹⁷¹ Faruk EREM 1970, age. s. 390

¹⁷² Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÖTÜNCÜ, Derya

CMK m. 46/1'de belirtilen tanıklıktan çekinebilecekler üç grup altında toplanır.

1.3.3.2.1.2.1. Avukatlar, Stajyerleri veya Yardımcılarının Tanıklıktan Çekinmesi

Bu kişiler sadece müvekkillerinden öğrendikleri bilgiler için değil, bunların yanında ayrıca bu sıfatları sebebiyle herhangi bir şekilde öğrendikleri tüm bilgiler bakımından tanıklıktan çekinme hakkına sahiptirler (CMK m. 46/1-a).¹⁷³ Bu kimseler bakımından tanıklıktan çekinmenin kapsamı, bu sıfatları dolayısıyla ya da yüklendikleri yargı görevi sebebiyle öğrendikleri bilgileri içermektedir. Öğrendikleri bilginin meslekleriyle ilgisi yoksa bu düzenleme gereği tanıklıktan çekinme söz konusu olmayacaktır.

Bilginin ilişkin olduğu kişi izin vermedikçe bu kimseler de tanıklık yapmama yükümlülüğü altındadır. Ancak diğer meslek mensuplarından farklı olarak bilginin ilişkin olduğu kişi izin verdikten sonra da tanıklık yapıp yapmamak konusunda takdir hakkına sahiptirler. İzne rağmen tanıklık yapmamak yolunu tercih edebilirler.¹⁷⁴

1.3.3.2.1.2.2. Sağlık Mesleği Mensuplarının Tanıklıktan Çekinmesi

Hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler, bunların yardımcıları ile diğer tüm tıp meslek veya sanatları mensupları, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve onların yakınları hakkında öğrendikleri bilgilerle ilgili olarak tanıklıktan çekinme hakkına sahiptirler (CMK m. 46/1-b).

Bu kapsamda gizli tutulması gereken bilgiler, kişinin hasta olup olmadığı, hastalığı, fiziksel ve ruhsal özellikleri gibi kişisel verilerdir. Hastanın yakını kavramı hususunda kanun herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Önemli olan, bilginin tıbbi müdahale kapsamında öğrenilmiş olmasıdır.¹⁷⁵

Sağlık mesleği mensubu, ilgilinin rızası halinde tanıklık yapmak zorundadır (CMK m. 46/2). Rızayı tanığı dinleyecek makam sağlayacaktır.¹⁷⁶

ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 308; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 159; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 596.

¹⁷³ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 51.

¹⁷⁴ Avukatın bilginin ilişkin olduğu hak sahibinin rıza göstermesi halinde dahi tanıklıktan çekinebilmesi, bunun avukat için öngörülmüş bir hak olmayıp bilginin ait olduğu kişinin menfaatlerini korumak şeklindeki bir yükümlülük olduğu öne sürülmüştür. Bkz. Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 260.

¹⁷⁵ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 52.

¹⁷⁶ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 164.

TCK m. 280'de, görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği şüphesi ile karşılaşan sağlık mesleği mensubunun bunu yetkili makamlara bildirmesi yükümlülüğü öngörülmüş, aksi halde cezaî sorumluluğunun doğacağı düzenlenmiştir. Bu haliyle her iki maddenin birbirleriyle bağdaştırılması zor görünmektedir. Buna göre TCK m. 280 gereği bir suçun işlendiğini yetkili makamlara bildiren sağlık mesleği mensubu CMK m. 46/1-b gereği aynı suçun soruşturması ve kovuşturması sırasında tanıklık yapmaktan çekinebilecektir.¹⁷⁷

1.3.3.2.1.2.3. Mali İşlerle Uğraşan Meslek Mensuplarının ve Noterlerin Tanıklıktan Çekinmesi

Mali işlerde görevlendirilmiş müşavirler ve noterler bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler hakkında tanıklık yapmaktan çekinebilirler (CMK m. 46/1-c).

Bu kimseler ilgisinin rızası olmadıkça bu sıfatları dolayısıyla hizmet verdikleri kişiler hakkında öğrendikleri bilgiler bakımından tanıklıktan çekinmek zorundadırlar. Ancak ilgisinin rızası varsa çekinmemek, tanıklık yapmak yükümlülükleri vardır.

1.3.3.2.1.3. Devlet Sırrına Sahip Tanığın Tanıklıktan Çekinmesi

Devlet sırrı, devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgilerdir. Bir suç olgusuna ilişkin bilgiler, devlet sırrı olarak mahkemeye karşı gizli tutulamaz (TCK m. 47).

Devletin yüksek menfaatleri, başka devletlerle olan ilişkileri ile ilgili olması ve meşru şekilde elinde bulunduranlar haricindeki kişiler tarafından öğrenilmesinin istenmemesi bir hususun devlet sırrı sayılması için gereken unsurlardır.¹⁷⁸

Devlet sırrını saklama yükümlülüğü herkes için öngörülmüştür. Tanıklık konusu bilginin devlet sırrı niteliğinde olması yeterlidir, tanığın kamu görevlisi olup olmaması önem taşımaz.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 309; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 233 vd.; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 596.

¹⁷⁸ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 183.

¹⁷⁹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 300.

Bu halde bir tarafta ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkartılması gereği, diğer tarafta ise devletin menfaatleri karşı karşıyadır. Bu durumda keyfî yorumlarla devlet sırrı gerekçesi ile suça ilişkin bilgiler yargılama makamlarından saklanarak adaletsiz sonuçların ortaya çıkma sakıncası bulunmaktadır. Bir suçun işlenmesine ilişkin bilgilerin devlet sırrı olamayacağı açık olmakla birlikte açıklanması devletin güvenliğine, iç düzeni ve dış ilişkilerine zarar verebilecek bilgiler söz konusu olduğunda gerçeğin ortaya çıkarılması ile devletin anayasal düzeni ve yabancı devletlerle ilişkilerinin korunması menfaatinin gözetilmesi arasında bir denge kurulması gerekir.¹⁸⁰ Kanun, 47. maddesindeki düzenlemesi ile suç söz konusu olduğunda devlet sırrını korumaktan feragat etmeyi tercih etmiştir.

Kanun kural olarak devlet sırrına ilişkin bilgilerin mahkemeye karşı gizli tutulmamasını kabul etmiş ise de, devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin ulu orta açıklanmasının sakıncalarını göz önünde bulundurmuş ve bu durum için özel düzenlemeler öngörmüştür. Buna göre tanıklık konusu bilgilerin devlet sırrı niteliğini taşıması halinde tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zabıt kâtibi dahi olmaksızın dinlenir (CMK m. 47/2). Tanığı dinleyen hâkim ya da mahkeme heyeti, devlet sırrı olan bilgilere sözlü olarak vakıf olduktan sonra suç olgusuna dair bir bilgi bulunmadığı kanaatine varırsa artık devlet sırrı niteliğindeki bu bilgiler duruşmaya getirilmeyecek, bu kişinin duruşmada dinlemesi mümkün olmayacaktır. Bu halde artık tanıklıktan kaçınmak yükümlülüğü söz konusudur.¹⁸¹ Ancak tanığı dinleyen yargılama makamı uyuşmazlık konusuna ilişkin olup devlet sırrı niteliği bulunmayan bilgilerin varlığına kanaat getirirse yalnızca bu bilgilerin tutanağa geçirilmesini sağlar. Bilgilerin geçirildiği tutanak daha sonra duruşmada okunarak savunma ve iddia makamlarının görüşüne sunulur.¹⁸² Bu şekilde Cumhuriyet savcısı, sanık, müdafii, katılan ve vekili tanık açıklamalarını doğrudan dinleyemeyecek, tanığın sahip olduğu bilgileri aleni duruşmada değil, yargılama makamı üzerinden öğrenmiş olacaklardır.¹⁸³

CMK m. 217 uyarınca hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Ancak devlet sırrına dair bu düzenleme CMK m. 217’de ifadesini bulan delillerin müşterekliği ilkesine aykırı olduğu gibi ayrıca savunma hakkını, sanığın tanıklara soru sorabilme ve tanıklarla yüzleşebilmesi

¹⁸⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 465 vd.

¹⁸¹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 54.

¹⁸² Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 300.

¹⁸³ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 54; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 466.

kapsamında adil yargılanma hakkını zedeler niteliktedir.¹⁸⁴ Savunma hakkının olabildiğince korunabilmesi için tarafların mahkemeye sorulmasını talep ettikleri soruları vermesi şeklindeki bir uygulamanın yerleştirilmesi yerinde olur.¹⁸⁵

Kanun, devlet sırrı niteliğindeki bilgiye sahip tanığın dinlenme usulünü kovuşturma evresini esas alarak düzenlemiştir. Zira maddede açıkça “mahkemeden” ve “hâkim veya mahkeme heyetinden” söz edilmektedir. Devlet sırrı niteliğinde bilgiye sahip tanığın, soruşturma evresinde nasıl dinleneceği hususunda kanunda açıklık bulunmamaktadır. İlgili düzenlemeden hareketle devlet sırrı niteliğindeki bilginin yalnızca kovuşturma aşamasında mahkemeye açık olduğu, bunun dışında tanık dinlemeye yetkili diğer kişilerden ve bu kapsamda Cumhuriyet savcısından saklanılmasının tercih edildiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık bu düzenlemenin bir eksiklik olduğu, ceza muhakemesinde istisnai ve temel hakları sınırlayıcı hükümler dışında kıyas yapmak da mümkün bulunduğundan soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının devlet sırrına sahip olduğunu bildiren tanığın dinlenmesini sulh ceza hâkiminden talep etmesi ile tanığın sulh ceza hâkimi tarafından aynı usulle dinlenebileceği ileri sürülmüştür.¹⁸⁶ Ancak maddenin Adalet Komisyonundaki görüşmeleri sırasında metindeki “mahkemeye karşı” ifadesi yerine “hâkime karşı” ifadesinin kullanılmasına dair öneri kabul edilmemiş, böylece hükmün sadece kovuşturma aşamasıyla sınırlı kalması tercih edilmiştir.¹⁸⁷ Bu durum karşısında kanun koyucunun iradesinin, devlet sırrına sahip tanığın yalnızca kovuşturma aşamasında dinlenebileceği şeklinde olduğu anlaşılmaktadır.

CMK m. 47/3, bu hükmün sadece hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanabileceğini öngörür. Düzenleme uyarınca alt sınırı beş yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlara ilişkin yapılan yargılamalarda devlet sırrına ilişkin tanık beyanlarının alınıp alınamayacağı hususu net değildir. Doktrindeki bir görüşe göre beş yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlara ilişkin yargılamalar sırasında tanık beyanlarının devlet sırrına ilişkin olup olmadıkları artık tartışılmayacak, devlet sırrına sahip tanıklar da diğer tanıklarla aynı usulle dinlenecektir.¹⁸⁸ Bizim de katıldığımız diğer görüş ise bu suçlara dair yargılamalarda

¹⁸⁴ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 544; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 238; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 216.

¹⁸⁵ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 544.

¹⁸⁶ Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 237; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 301.

¹⁸⁷ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 267.

¹⁸⁸ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 466; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 300.

devlet sırrına ilişkin tanık dinlenmesinin mümkün olmadığını savunur. Bu hallerde devlet sırrı niteliğindeki bilgiye sahip olan kişinin tanıklıktan çekinme zorunluluğu bulunmaktadır. Zira alt sınırı beş yıldan daha fazla hapis cezasını gerektiren nispeten ağır suçlarla ilgili yargılamalarda dahi tanıkların özel bir usulle dinlenmesi kabul edilmişken, toplumsal düzeni bunlar kadar tehdit etmeyen daha hafif nitelikte sayılabilecek suçlara ilişkin yargılamalarda devlet sırrına ilişkin bilgilerin rahatlıkla ortaya konulabileceğini kabul etmek mümkün gözükmemektedir.¹⁸⁹

CMK m. 47/4'te devletin ve milletin birliğini ve bütünlüğünü temsil etme niteliği temel alınarak devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili olarak Cumhurbaşkanının tanıklığı bakımından ayrı bir düzenleme öngörülmüştür. Buna göre bir bilginin devlet sırrı olup olmadığı konusunda ve mahkemeye bildirilmesi hususunda takdir hakkı Cumhurbaşkanındadır. Eski cumhurbaşkanları bu düzenleme kapsamına girmezler.¹⁹⁰ Eski cumhurbaşkanının tanıklık edeceği husus devlet sırrı niteliğini taşıyor ise bu durumda devlet sırrında tanıklığa dair hükümler devreye girecek ve kanundaki buna dair usulün uygulanması gerekecektir.

694 sayılı KHK ile 2937 sayılı Devlet İstihbarat ve Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu'nun 29. maddesinde, "*Devletin çıkarlarının veya görevin gizliliğinin zorunlu kıldığı hâllerde MİT mensuplarının ve MİT'te görev yapmış olanların tanıklığı Teşkilat Başkanının, Teşkilat Başkanının tanıklığı ise Cumhurbaşkanının iznine bağlıdır.*" düzenlemesi getirilmiş, maddede belirtilen kimselerin tanıklık yapması için izin şartı öngörülmüştür.

1.3.3.2.1.4. Kendisi veya Yakınları Aleyhine Tanıklıktan Çekinme

Anayasa m. 38/5'te hiç kimsenin kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanamayacağı ilkesi temel alınarak tanığa kendisi veya yakınları aleyhine tanıklıktan çekinme hakkı tanınmıştır.¹⁹¹ CMK m. 48 uyarınca tanığa, kendisini veya CMK m. 45/1'de sayılan yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikteki sorulara cevap vermekten çekinebilme hakkı sunulmaktadır. Bu düzenlemeyle kişinin kendisini ve yakınlarını koruma isteği ile adaletin

¹⁸⁹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 53 vd.; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 236.

¹⁹⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 467.

¹⁹¹ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 289; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 540; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ 2021, age. s. 599; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 268.

gerçekleşmesine yardımcı olma vicdanî yükü arasında kalmasının önüne geçilmek amaçlanmıştır.¹⁹²

Maddede açıkça ceza kovuşturması dendiği için bu hüküm disiplin soruşturması ya da Kabahatler Kanununa göre yapılan bir soruşturmada veya hukuk davasında tanıklıktan çekinme hakkı vermez. Ancak aynı “kovuşturma” ifadesinden yalnızca ceza kovuşturmasına uğratabilecek beyanda bulunmak anlaşılmamalıdır. Ceza soruşturması ihtimalinin de tanığa cevap vermekten çekinme hakkını tanıdığına kabul edilmesi gerekir.¹⁹³ Hükümde “muhtemel” bir ceza kovuşturmasından söz edilmektedir. Hâlihazırda yürütülmekte olan bir kovuşturmada sanık yakınları çekinme haklarını CMK m. 45’e göre kullanabileceklerdir.¹⁹⁴ Tanığa bu madde ile bir yükümlülük getirilmeyip bir hak sağlanmaktadır. Tanık dilerse sorulara cevap vermeyi tercih edebilir.

Tanığa çekinme hakkı önceden bildirilir. Ancak bildirilmese dahi tanık kendiliğinden çekinme hakkına sahiptir.¹⁹⁵

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 23.01.2020 tarihli 2018/16-440 Esas ve 2020/25 Karar sayılı kararında;

“CMK'nın 48. maddesinde, temelini Anayasa'nın 38/5. madde hükmünden alan ve adil yargılanma hakkını güvence altına alan bir düzenlemeye yer verilmiştir. Çekinme hakkı hatırlatılmadan tanığa bu tür soruların yöneltilmesi sonucu alınan cevaplar hukuka aykırı biçimde elde edilen kanıt niteliğindedir, (CMK m.206/a ve m.217/2.) hukuka aykırı delil de hükmü esas alınamaz (YCGK 12.11.2013, 2013/1-251, 2013/45)”

şeklinde çekinme hakkı hatırlatılmadan alınan beyanların hukuka aykırı delil olduğunu ve hükme esas alınmayacağını ifade etmiştir.¹⁹⁶

Tanık bu hakkını her aşamada kullanabilir. Yalnızca sorulan sorulara cevap verme aşamasında değil aynı zamanda sözünün kesilmeden dinlenmesi aşamasında da bu hakka sahiptir.¹⁹⁷

¹⁹² Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 239.

¹⁹³ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 289; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 540; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 219 vd.; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 298.

¹⁹⁴ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 219 vd.; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 600.

¹⁹⁵ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 463.

¹⁹⁶ Karar için bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021.

¹⁹⁷ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 223.

Buradaki çekinme hakkı kısmi bir çekinmedir.¹⁹⁸ Tanık diğer konularda hâlâ tanıklık yapmakla yükümlüdür, sadece belli sorulara cevap vermekten çekinmektedir. O ana kadar verdiği beyanları delil olarak değerlendirilebilecektir.

1.3.3.2.1.5. Ceza Muhakemesi Kanunu Dışındaki Çekinme Sebepleri

Gazetecilerin tanıklıktan çekinme hakkı CMK’da düzenlenmemiştir. 5187 sayılı Basın Kanunu’nun 12. maddesi, "*Sürelî yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibi, bilgi ve belge dahil her türlü haber kaynaklarını açıklamaya ve bu konuda tanıklık yapmaya zorlanamaz.*" şeklindedir. Buna göre basın mensuplarının basın özgürlüğü çerçevesinde haber kaynaklarını saklama hakları var ise de mesleki sır gazeteciler için genel olarak kabul edilmemekte, ilgili düzenleme yalnızca yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibiyle ve yazılı basınla sınırlı görünmektedir.¹⁹⁹

1.3.3.2.2. Tanıklıktan Çekinmenin Uygulanması

Tanıklıktan çekinme hakkını kullanmak istediğini belirten tanık, tanıklıktan çekinmesinin dayanağını oluşturan olguları bildirir ve tanığa gerekirse bu hususta yemin verdirilir (CMK m. 49). Tanığın öne sürdüğü çekinme gerekçesini ispat yükümlülüğü yoktur, bu hususun doğruluğunu araştırma yetkisi tanık dinlemeye yetkili makamdır.²⁰⁰

Buradaki yemin, bir delil olmayıp tanığın beyanının doğruluğunu güvence altına almaya yönelik bir tedbirdir.²⁰¹ Kanundaki “gerekli görüldüğünde” ifadesinden, merciin bu hususta takdir yetkisi olduğu anlaşılmaktadır. Yapılacak yeminin formülü kanunda gösterilmemiştir. Bu durumda CMK m. 55’teki yemin şeklinin kıyasen uygulanması mümkündür.²⁰²

Devlet sırları ile ilgili tanıklıktan çekinme ile Cumhurbaşkanının tanıklıktan çekinmesi hallerinde ve avukatların çekinmesinde çekinmenin dayanağını oluşturan olguların bildirilmesi ve bu hususta yemin edilmesi istenemez.²⁰³

Tanıklıktan çekinme hakkı her aşamada kullanılabileceğinden tanık beyanda bulunduktan sonra tanıklıktan çekinebilir. Bu durumda daha önce vermiş olduğu ifadeler okunamaz ve delil olarak kullanılamaz (CMK m. 210/2). Tanık önceki

¹⁹⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 599.

¹⁹⁹ Age. s. 595.

²⁰⁰ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 209.

²⁰¹ Age. s. 170 vd.

²⁰² Faruk TURHAN 2020, agm. s. 388-389.

²⁰³ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 297.

beyanını verirken çekinme hakkına sahip olmasa bile sonradan bu hakka sahip olur ve çekinme hakkını kullanırsa artık eski beyanlarını içeren tutanaklar okunamayacaktır. Önceki beyanlarını sadece tanık sıfatıyla değil, şüpheli ya da sanık sıfatıyla vermiş olsa da aynı durum geçerlidir.²⁰⁴ Daha önce çekinmiş tanığın sonradan çekinmesini geri alıp tanıklık yapması ancak duruşma bitmeden kabul edilebilir. Zira çekinmenin geri alınmasının duruşmadan sonra kabulü, tanığa davayı yersiz olarak uzatma yetkisinin tanınması anlamına gelecektir.²⁰⁵

1.3.3.2.3. Tanıklıktan ve Yeminden Sebepsiz Çekinme

Beyanda bulunmama veya yemin etmemenin yaptırımlarını CMK'nın 60. maddesi düzenler. Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çeken tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilir. Bunun yanında ayrıca yeminin veya tanıklığın gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve herhalde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, kişi derhal serbest bırakılır. Bu tedbirleri almaya soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme yetkilidir.

CMK m. 60 bu yaptırımların uygulanabilmesi için tanığın beyanda bulunmaktan ve yeminden çekinmiş olması ve bu çekinmenin yasal bir sebebe dayanmaması koşullarını arar. Tanığın olay hakkında veya sorulan sorulara cevaben bilgisinin olmadığını söylemesi halinde tanığı dinleyen makam tanığın bilgi sahibi olduğunu düşünse dahi bu yaptırımları uygulayamaz. Böyle bir durumda ancak yalan tanıklık suçuna ilişkin işlem yapılabilecektir.²⁰⁶

Disiplin hapsi ve giderlerin tahsili, adalet hizmetinin işlenmesini sağlamaya yönelik tedbirler olduklarından mahiyetleri itibariyle disiplin yaptırımlarıdır.²⁰⁷ Düzenleme uyarınca giderlere hükmedilmesi zorunlu iken, disiplin hapsi hususunda merciin takdir yetkisi bulunmaktadır.

Tanıklıktan veya yeminden sebepsiz yere çeken tanığa uygulanması öngörülen disiplin hapsinin amacı, yalnızca beyanda bulunulması veya yemin

²⁰⁴ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 212.

²⁰⁵ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 641 dipnot 331.

²⁰⁶ Metin FEYZİOĞLU 1996 age. s. 151; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 613.

²⁰⁷ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 472.

edilmesini temin etmek olduğu için, tanık görevini yerine getirdiği takdirde derhal serbest bırakılır. Disiplin hapsinin süresi üç ayı geçemez (CMK m. 60/1).

Tanık yemin ederek veya tanıklıkta bulunarak yükümlülüğüne uygun davranacağını beyan ettiği anda tedbire son verilir.²⁰⁸ Tanığın tanıklığına artık ihtiyaç kalmaması halinde veya sonradan herhangi bir çekinme hakkına sahip olması durumunda da serbest bırakılması gerekir. CMK m. 60/3'te davanın görüldüğü sırada söz konusu tedbirler alındıktan ve öngörülen süreler tümüyle uygulandıktan sonra o dava veya aynı işe ilişkin diğer davada tekrar edilmeyeceği düzenlenmiştir. Buna göre üç aylık sürenin sonunda tanık yükümlülüğünü yerine getirirse de getirmese de disiplin hapsi sona erer ve hakkında aynı uyuşmazlıkla ilgili olarak yeniden disiplin hapsi uygulanamaz. Hükümdeki “aynı iş” tabiri ile kastedilen “aynı olaydır”.²⁰⁹ Bir olayın birden fazla sanığı hakkında farklı zamanlarda farklı davalar açılmış olabilir. Bu halde tanık hakkında uygulanabilecek disiplin hapsinin süresi her dava için ayrı ayrı hesaplanmayacaktır.²¹⁰ Zira CMK m. 60/3 hükmü ile düzenlenmek istenen husus, aynı soruşturma ve kovuşturmada veya konusu aynı suç olan başka bir davada aynı tanık hakkında toplamda en fazla üç ay süre ile disiplin hapsine hükmedilebilecek olmasıdır.²¹¹

Yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanığın ödemesine hükmedilecek masrafların neler olabileceği kanunda açıkça belirtilmemiştir. Bu giderlerin tanığın beyandan veya yeminden kaçınması nedeniyle gerçekleşmiş olması gerekir.²¹² Bunlar tebligat masrafları ya da tanığın yemin etmemesi nedeniyle duruşmaya devam edilememişse bundan kaynaklanan diğer masraflar olabilir.²¹³

Tedbirlere hükmetmeye yetkili merci; davayı gören mahkeme, naip hâkim ve istinabe olunan mahkeme ile soruşturma evresinde sulh ceza hâkimidir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenen tanığın da yemin etme yükümlülüğü bulunmakla birlikte sebepsiz yere beyandan veya yeminden çekinen tanık hakkında

²⁰⁸ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 45.

²⁰⁹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 150 vd.

²¹⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 472.

²¹¹ Faruk TURHAN 2020, agm. s. 398.

²¹² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ 2021, age. s. 612.

²¹³ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 134 dipnot 286, s. 149.

Cumhuriyet savcısının bu tedbirlere hükmetme yetkisi yoktur. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı böyle bir durumda sulh ceza hâkiminden talepte bulunacaktır.²¹⁴

CMK m. 60/4'te disiplin hapsi kararlarına itiraz edilebileceği düzenlenmiş, giderlerin ödettilmesi kararına karşı ise bir kanun yolu öngörülmemiştir. Giderlere hükmedilme kararına karşı ilgili tanığa itiraz hakkı tanınması gerektiği, bunun yanında ayrıca mahkûmiyeti halinde yargılama giderleri kendisine yükleneceği için, haksız yere çekinen tanık hakkında giderlere hükmedilmemesi durumunda sanığa da başvuru hakkı verilmesinin yerinde olacağı ileri sürülmüştür.²¹⁵ Bu anlamda mal varlığına ilişkin bir yaptırım olduğundan giderlere hükmedilmesi kararlarına da itiraz edilebilmesi mümkün olmalıdır.²¹⁶

Disiplin hapsi kararına kimin itiraz etme hakkına sahip olduğu kanunda belirtilmemiştir. İtiraz yoluna başvurmada haklı bir menfaati bulunduğundan, hakkında disiplin hapsine karar verilen tanığın bu hakka sahip olduğu söylenebilir. Ancak CMK m. 260'ta hâkim veya mahkeme kararlarına karşı kanun yoluna başvuru hakkına sahip olanlar arasında tanıktan söz edilmediği gibi CMK'da bu yönde bir düzenlemeye de yer verilmemiştir. Yine de doktrinde tanıkların kendileri ile ilgili kararlara karşı itiraz hakkının bulunduğuna belirtilmektedir.²¹⁷

1.3.3.3. Korunma Hakkı

Tanık, tanıklık nedeniyle tehlikelere maruz kalabilir. Bu durumda tanıklık etmeyi bir yükümlülük olarak öngören devletin bundan kaynaklanan tehlikelere karşı tanığı koruması gerekir. Bu haliyle devlet açısından tanığı koruma ödevinden söz edilecektir.²¹⁸ CMK ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu ile bu hak kapsamında düzenlemeler getirilmiştir.

1.3.3.4. Ücret ve Tazminat Hakkı

Tanıklık yapmak zaman kaybına ve birtakım masraflar yapmaya neden olabileceğinden tanığa bunlara karşılık bir tazminat verilir. Bu tazminat her yıl Adalet

²¹⁴ TURHAN'a göre; "Disiplin hapsi verme yetkisinin Anayasa gereği Cumhuriyet savcısına verilmemesi yerinde olmakla birlikte, çekinen tanığa çekinmenin neden olduğu masraflara hükmetme konusunda savcıya yetki verilmemesinin haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır. ...Giderlere hükmetme konusunda Cumhuriyet savcısına yer verilmemiş olması da bilinçli bir tercih olmayıp bir unutmanın sonucudur." Bkz. Faruk TURHAN 2020, agm. s. 399.

²¹⁵ Agm. s. 401.

²¹⁶ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 472.

²¹⁷ Faruk TURHAN 2020, agm. s. 400; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 894.

²¹⁸ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 215.

Bakanlığınca hazırlanan tarifeye göre belirlenir. Ayrıca tanık hazır bulunmak için seyahat etmek zorunda kalmış ise yol giderleri, çağrıldığı yerdeki barınma ve beslenme giderleri de karşılanır (CMK m. 61/1). Bu giderlerden vergi, resim ve harç alınmaz (CMK m. 61/2). Ancak ödenmesi için bu masrafların belgelendirilmesi gerekir. Bunların ne zaman ödeneceğine dair kanunda bir açıklık bulunmamaktadır. Kanunun Adalet Komisyonundaki görüşmelerinde ödemenin derhal yapılması şeklindeki düzenlemeye dair öneri reddedilmiştir.²¹⁹

Adalet Bakanlığınca hazırlanan Tanıklık Ücret Tarifesi m. 7 uyarınca Devlet Hazinesinden yapılan harcamalar yargılama giderinden sayılır ve bunun sonucu olarak tanık için ödenen tazminat da yargılama gideri adı altında mahkûm olan sanığa yüklenir (CMK m. 325).

²¹⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 327.

BÖLÜM II

TANIĞIN ÇAĞRILMASI, DİNLENMESİ VE TANIK BEYANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. TANIĞIN ÇAĞRILMASI

2.1.1. Çağırılma Usulü

Soruşturma aşamasında şüpheli veya müdafii dinlenmesini istedikleri kişileri Cumhuriyet savcısına bildirirler (CMK m. 179/1). Şüphelinin lehine ve aleyhine tüm delilleri toplamakla yükümlü olan Cumhuriyet savcısı bu kimseleri dinleyip dinlememe konusunda takdir yetkisine sahiptir. Cumhuriyet savcısı tanıkların isimlerini iddianameye yazacağından taraflar da tanıklardan bu şekilde haberdar olacaktır.²²⁰

Tanıkların mahkemeye çağırılması tarafların talebi üzerine olabileceği gibi mahkeme tarafından resen de yapılabilir. Zira CMK m. 206 gereği suç olgusunu ispat etmeye yarayan her türlü delil, talep üzerine ya da resen, mahkeme huzurunda incelenir.²²¹ Tanığın duruşmaya çağırılması kural olarak duruşma hazırlığı evresinde yapılır ve iddianamede yazılı tanıklar davet edilir (CMK m. 179/2). Sanık, taleplerini duruşma gününden en az beş gün önce tanığın beyanının hangi olaya ilişkin olacağını da bildirmek suretiyle hâkim veya mahkeme başkanına sunarak tanık çağırılmasını isteyebilir. Mahkeme talep üzerine kabul veya ret konusunda bir karar verir (CMK m. 177). Gösterilen tanığın çağırılması hakkındaki dilekçe reddedildiğinde, sanık o kişileri mahkemeye getirebilir ve bu durumda getirilen kişiler duruşmada dinlenir. CMK'nın 177. maddesinde belirtilen beş günlük süreye riayet edilmemiş olması sanığın bildirdiği tanıkların dinlenmeyeceği anlamına gelmez. CMK'nın 207. maddesi, *“Delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez.”* şeklindedir. Mahkeme geç bildirilmiş olması gerekçesi ile bu tanıkların dinlenmesini reddedemez.²²² Ancak davayı uzatmak

²²⁰ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 279 vd.

²²¹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 417.

²²² Erdinç AVŞAR 2021, agm. s. 56.

amacıyla yapıldığı anlaşılan talepler reddedilecektir. Bu durumu takdir edecek olan mahkemedir (CMK m. 178).

2.1.1.1. Tanığın Çağrı Kâğıdı ile Çağrılması

Tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır (CMK m. 43). Kural, tanıkların zorla getirilmesi değil kanunun öngördüğü belirli bir usule göre çağrılmasıdır. Burada amaç tüm tanıkların aynı şekilde ve tedirgin ya da rencide edilmeyecekleri biçimde davet edilmelerinin sağlanmasıdır.²²³

Tebliğat Kanunu m. 9 uyarınca çağrı kâğıdında beyanının alınacağı tarih ve saatin yazılması zorunlu olup, tanığın hangi tarihte, hangi mercie, ne sebeple çağrıldığı belirtilecektir. Tanık velayet veya vesayet altındaki bir kimse ise, çağrı kâğıdı tanığın veli veya vasisine gönderilir (Tebliğat Kanunu m. 11/3). Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir (CMK m. 43/1).

Tebliğatın yapıldığı ve gerekli ihtarların bildirildiği, çağrının türüne göre imzanın alınması veya görevli tarafından tutanak tutulmasıyla belgelendirilmelidir.²²⁴

Tanığın aynı evrede yeniden dinlenmesi gerektiğinde usulüne uygun yeni bir çağrı kâğıdı çıkartılır.²²⁵

Cumhurbaşkanının tanık olması hali kanunda özel olarak düzenlenmiş ve kendisine tanıklık yapıp yapmamak konusunda takdir yetkisi tanınmıştır. Buna göre Cumhurbaşkanı tanıklık yapıp yapmamaya kendisi karar verir (CMK m. 43/4). Tanıklığın konusunun göreviyle ilgili olup olmaması fark yaratmaz. Cumhurbaşkanının çekinmesinin sebebini bildirmesi de gerekmez (CMK m. 49). Bu düzenleme gereği Cumhurbaşkanının tanıklık yapmak için davet edilmesi ya da çağrıya uymaması halinde zorla getirilmesi de mümkün değildir.

Cumhurbaşkanı tanıklık yapmaya karar verirse hazır bulunup bulunmamayı kendisi takdir eder. Tanıklık yapmayı istemesi halinde beyanı konutunda alınabileceği gibi beyanını yazılı olarak göndermeyi de tercih edebilir. Konutunda beyanda bulunmaya karar vermesi halinde bir naip hâkim ile Cumhurbaşkanının makamında beyanı alınır (CMK m. 43/4). Ancak Cumhurbaşkanının beyanını yazılı olarak

²²³ Faruk EREM 1970, age. s. 386.

²²⁴ Gülşen TAŞÇI (Der.) ve Alp Tekin TAŞÇI (Haz.) (2007), *Türkiye’de ve Dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Tanıklık ve Tanıkların Korunmasıyla İlgili Düzenlemeler*, Ankara Barosu Yayınları, s. 53.

²²⁵ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 279.

göndermek istemesi halinde kendisine soruların yazılı olarak iletilmesi gerekecektir.²²⁶ Bu düzenleme yalnızca görevde bulunan Cumhurbaşkanı için geçerli olup eski cumhurbaşkanları hakkında uygulanmaz.²²⁷

2.1.1.2. Tanığın Çağrı Kâğıdı Tebliğ Edilmeksizin Hazır Edilmesi

Kural tanığın çağrı kâğıdı ile dinleneceği makama çağrılması olmakla beraber, tutuklu işlerde çağrı kâğıdı çıkartılmaksızın tanık hakkında zorla getirme kararı uygulanması mümkündür (CMK m. 43/1-3. cümle). Ancak bu durumdaki tanıklara çağrı kâğıdı ile gelen tanıklar hakkındaki işlem uygulanacaktır.

Kanun söz konusu istisnayı işin en kısa sürede bitmesi için öngörmüştür.²²⁸ Mahkeme zorla getirmenin sebeplerini kararında belirtir. Cumhuriyet savcısı da tutuklu işlerde bu yöntemi uygulayabilir. Tutuklu işlerde bu usulün mutlaka uygulanması zorunlu olmayıp aksine her tutuklu işte zorla getirme yapılması aşırı bir uygulama olur.²²⁹

2.1.1.3. Tanığın Alternatif Yöntemlerle Çağrılması

Tanıklar çağrı kâğıdı yanında telefon, telgraf, faks, elektronik posta veya telefon mesajı gibi teknolojik imkânlar kullanılarak da davet edilebilir. Ancak bu durumda çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar uygulanmaz (CMK m. 43/2). Zira bu hallerde çağrının tanığa ulaşıp ulaşmadığının kanıtlanmasında sorunlar yaşanabilir.²³⁰

2.1.1.4. Duruşmanın Devamı Sırasında Hemen Dinlenilmesi Gereken Tanıklar

Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanığın, belirteceği gün ve saatte hazır edilmesini görevlilere yazılı olarak emredebilir (CMK m. 43/3). Bu da davaların kısa sürede sonuçlanmasına olanak sağlamak amacıyla öngörülmüş bir usuldür.²³¹

²²⁶ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 44; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 461.

²²⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 310.

²²⁸ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 409.

²²⁹ Faruk EREM 1970, age. s. 386.

²³⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 314.

²³¹ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 262.

Mahkemenin bu husustaki istemi yazılı olacaktır. Hükümde belirtilen “görevliler” ile kastedilen kolluk görevlileridir.²³²

Bu durumda tanığa çağrı kâğıdı tebliğ edilmemekte, mahkeme doğrudan tanığın hazır edilmesi konusunda yazılı emir vermektedir. Bu haliyle söz konusu usulün, zorla getirme uygulaması olduğu söylenebilir.²³³

2.1.2. Çağrıya Uymamanın Yaptırımı

Çağrı kâğıdı ile usulüne uygun olarak ifadesi alınmak üzere çağrılan tanığın gelmemesi birtakım sonuçlara tabi tutulmuştur. Bunlardan ilki tanık hakkında zorla getirme kararı verilmesi, diğeri ise gelmemekle sebep olduğu giderlerin tanıktan tahsil edilmesidir (CMK m. 44). Ancak bunların uygulanabilmesi için öncelikle bu hususların çağrı kâğıdında açıkça gösterilmiş olması²³⁴ ve tanığın usulüne uygun olarak çağrılmış olması gerekir. Davetin belirsiz olması yahut nereye başvurulacağını bildirilmemesi gibi hallerde bu şart gerçekleşmemiş olduğundan tanık hakkında çağrıya uymamanın sonuçları da uygulanamayacaktır.²³⁵

Çağrı kâğıdını alan tanık, çağrıldığı gün dinleneceği mercide hazır bulunamayacağı hususunda haklı nedenler ileri sürer ve davet eden merci de bu nedenleri yerinde görürse yeniden dinleme günü belirleyerek bunu tanığa bildirir. Bu durumda tanığa daha önceki çağrı kâğıdı ile yapılmış olan ihtarlar hükümsüz kalır.²³⁶

Hangi nedenlerin mazeret sayılacağı hususunda kanunda bir açıklık bulunmamakla beraber tanığın hazır bulunmasını imkânsız kılan yahut önemli ölçüde güçleştiren her neden haklı mazeret sayılabilir.²³⁷ Bu anlamda tutukluluk ya da hastalık, dinleme gününde yapılmadığı takdirde büyük zarara sebep olacak işle ilgili bir zorunluluk, çağrı kâğıdının davete uymayı zorlaştıracak kadar geç bir tarihte tanığa ulaşmış olması yahut yaş küçüklüğü, yaşlılık veya cehalet gibi sebeplerle tanığın kendi başına yetkili mercie gelme becerisinden yoksun olması halleri geçerli birer mazeret

²³² Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 461.

²³³ Erdinç AVŞAR 2021, agm. s. 61.

²³⁴ Erdener YURTCAN 2019, age. s.409; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 293; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 343.

²³⁵ Faruk EREM 1970, age. s. 386

²³⁶ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 322; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 301; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 291; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 636.

²³⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efsar ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 314.

olarak sayılabilir.²³⁸ Mazeretin geçerli olup olmadığını tanığı davet eden makam takdir edecektir. Çekinme hakkı gelmemeye mazeret değildir. Çekinme hakkına sahip olan tanık da çağırın makamda hazır bulunmak zorundadır.²³⁹ Tanığın mazeret bildirmemesi ya da bildirilen mazeretin mahkemece kabul edilmemesi hallerinde ise gelmemeye bağlanan sonuçlar uygulanacaktır.

2.1.2.1. Zorla Getirme Kararı Verilmesi

Zorla getirme, hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan ya da ifade veya sorgu için çağrılan ve fakat buna uymayan şüpheli veya sanığın bu işlemler için hazır bulundurulması amacıyla çağrıyı yapan makam önüne zorla getirilmesidir (CMK m. 146/1). Çağrıya rağmen gelmeyen tanık hakkında zorla getirme uygulanır (CMK m. 146/7).

Zorla getirme, tanımından da anlaşılacağı üzere daha çok bir ceza muhakemesi işleminin yapılmasını sağlamaya yönelik bir işlemidir. Zorla getirmeye bu anlamını veren potansiyel zorlamanın varlığıdır, yoksa mutlaka zor kullanmayı gerektirmez. Kanunda koruma tedbirleri arasında sayılmasa dahi bir yargı kararından önce temel haklara müdahale edip kişi özgürlüğünü kısa süreliğine de olsa kısıtladığından zorla getirme de bir tür koruma tedbiri niteliğindedir.²⁴⁰

Zorla getirme kararını veren merci bu kararı yerine getirmek için tanığın bulunduğu yerdeki kolluk makamlarına hitaben bir zorla getirme müzekkeresi yazar.²⁴¹ Zorla getirme kararı; telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi iletişim bilgilerinin dosyada bulunması hâlinde bu araçlardan yararlanılmak suretiyle de tanığa bildirilir. Zorla getirmenin amacı, çağrıldığı makama rızası ile gelmeyenleri kolluk gücüyle getirmek olduğundan, tanığın, kendisini dinleyecek merciin önüne çıkmasıyla zorla getirme sona erer.²⁴²

Fiilî hizmette bulunan asker kişilerin tanık olarak dinlenmeleri gerektiğinde, genel hükümler uyarınca (CMK m. 43) çağrı kâğıdı ile çağrılmalarına karşın zorla getirme kararı verilmesi halinde, kararı askerî makamlar infaz eder (CMK m. 44/2).

²³⁸ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 303; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 590.

²³⁹ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 636; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 202, age. s. 590; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 263.

²⁴⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 284 vd.

²⁴¹ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 408; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 305; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 291.

²⁴² Faruk EREM 1970, age. s. 386.

Kanunda zorla getirmeye karşı herhangi bir kanun yolu öngörülmemiş olduğundan konu, genel kanun yolları çerçevesinde düşünülmelidir. Ancak CMK m. 267 uyarınca yalnızca hâkim veya kanunda gösterilen mahkeme kararlarına karşı itiraz yolu mümkün olduğundan, zorla getirme kararını Cumhuriyet savcısının vermesi halinde aleyhine itiraz yoluna gitmek mümkün değildir.²⁴³

2.1.2.2. Giderlerin Ödettirilmesi

Usulüne uygun olarak çağrılmasına rağmen mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar için öngörülen bir diğer sonuç, gelmemelerinin sebep olduğu giderlerin kendilerinden tahsil edilmesidir. Giderlerin ödettirilmesi, mahiyeti itibariyle bir disiplin tedbiridir.²⁴⁴

Burada söz konusu olan giderler tanığın gelmemesi nedeniyle duruşma başka güne ertelenmişse bundan kaynaklanan masraflardır. Bu kapsamda tanığın gelmemesi nedeniyle dinlenemeyen tanık ve bilirkişilerin yol, konaklama ve diğer masrafları buna dahildir. Gelmeyen birden çok tanık varsa giderler aralarında paylaşılır. Tanığın gelmemesi hiçbir masrafa sebep olmamışsa yahut tanık gelseydi bile bu masraflar olacak idi ise, bu durumda artık tanığın sebep olduğu bir gider mevcut olmadığından, tanığa herhangi bir gider de yüklenemeyecektir.²⁴⁵

Tanık velayet veya vesayet altında ise davete uyması hususunda veli veya vasi sorumlu olduğundan, zorla getirme tanığın bizzat kendisine çıkartılacak ancak giderler veli veya vasiye yüklenecektir.²⁴⁶

Usulüne uygun olarak yapılan çağrıya rağmen gelmemesi nedeniyle zorla getirilmiş olan tanık, gelmemesini haklı gösterecek sebebi bildirir ve bunun doğruluğunu kanıtlarsa aleyhine hükmedilen giderler kaldırılarak kendisinden alınmaz (CMK m. 44/1). Her ne kadar maddede “zorla getirilen” tanıktan bahsediliyor ise de tanığın zorla getirme işleminden önce yetkili makama mazeretini bildirmesi halinde de bu hüküm öncelikle uygulanacaktır.²⁴⁷ Tanık gelmeme hususunda mazeretini

²⁴³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 315.

²⁴⁴ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 461.

²⁴⁵ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 298.

²⁴⁶ Age. s. 300-301.

²⁴⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 314; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 590.

bildirir ve bu mazereti kabul edilirse tanığa yeniden davetiye çıkartılır ve sebep olduğu giderler tanığa yüklenmez.²⁴⁸

Tanığa yüklenecek söz konusu giderler 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir (CMK m. 44/1).

Kanunda bu karara karşı bir kanun yolu öngörülmemiş ise de, doktrinde mazeretin kabul edilmemesi halinde giderlere hükmetme kararına karşı itiraz yoluna gidilebileceği kabul edilmektedir. Ancak CMK m. 267 gereği, bu kararı Cumhuriyet savcısının vermesi halinde aleyhine bir itiraz yoluna başvurmak mümkün değildir.²⁴⁹

2.1.3. Kararı Vermeye Yetkili Makamlar

CMK m. 43/5 gereği tanığı çağırılmaya ancak hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı yetkilidir. İfade için zorla getirmeye karar vermek ve giderlere hükmetmek yetkisi de bu kapsamda soruşturmada Cumhuriyet savcısına, kovuşturmada ise yetkili hâkim veya mahkemeye aittir.²⁵⁰ İstinabe olunan mahkemenin hâkimi, naip hâkim ve soruşturmada sulh ceza hâkimi tarafından da bu yetki kullanılabilir. Kolluğun tanık dinleme yetkisi olmadığından zorla getirme yahut giderlere hükmetme yetkisi de yoktur.

2.2. TANIĞIN DİNLENMESİ

2.2.1. Tanığın Dinlenmesine İlişkin Hükümler

Tanık beyanının önemini göz önüne alan kanun tanık dinlenmesini belli bir usule bağlamıştır. Kanunda tanıklığa ilişkin hükümler kural olarak kovuşturma evresi esas alınarak düzenlenmiş, fakat soruşturma evresinde yapılacak dinlemelere ilişkin özellikler de ayrıca gösterilmiştir. Soruşturma evresinde yapılacak dinlemelere ilişkin açıklama bulunmayan hallerde bu kurallar açık yasak bulunmadığı ve soruşturma evresinin yapısı ile uyum gösterdiği takdirde bu evrede yapılan dinlemeler için de geçerlidir.²⁵¹

Kanunda çağırılma kural olduğuna göre, tanıkların huzurda dinlenmeleri esastır. Tanık dinlenmesinde temel kural, tanıkların ayrı ayrı ve sonradan dinlenecek

²⁴⁸ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 460.

²⁴⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 315.

²⁵⁰ Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 230; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 262.

²⁵¹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 301.

tanıklar yanlarında bulunmaksızın dinlenmeleridir (CMK m. 52/1). Tanıkların ayrı ayrı dinlenmelerinin sağlanması ile birbirlerinden etkilenmeleri önlenmek istenmiştir.²⁵² Tanıkların hangi sırayla dinleneceğini mahkeme başkanı veya hâkim takdir edecektir.²⁵³ Dinlenen tanık duruşma salonunda bekletilirken daha sonraki tanıklar sırasıyla huzura alınırlar. Tanıklar mahkeme başkanı veya hâkimin izni olmaksızın duruşma salonundan ayrılamazlar (CMK m. 53). Ancak tanığın bir başka tanığın önünde beyanda bulunmaktan çekinmesi halinde o tanığın duruşma salonundan geçici olarak çıkartılması mümkündür.²⁵⁴

Tanıkların ayrı ayrı dinlenmeleri kuralının istisnası yüzleştirmedir. Yüzleştirme “*ifadeleri birbiri ile çelişen kişileri karşı karşıya getirmeyi*” ifade eder.²⁵⁵ Birbirleriyle yüzleştirilmelerine ihtiyaç duyulması ihtimali, tanıkların duruşmadan mahkeme başkanının veya hâkimin izni olmadan ayrılmasına izin verilmemesinin de bir nedenidir.²⁵⁶ Yüzleştirme maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için önemli bir işlemdir. Her tanığın ayrı ayrı dinlenmesi kuralı, tanıkların yüzleştirilmesinin esas olarak bir kovuşturma işlemi olması sonucunu doğurur. Mahkeme, beyanları arasında çelişki olan tanıkları kural olarak duruşmada yüzleştirir. Soruşturma evresinde ise kural olarak yüzleştirme yapılmaz. Zira kovuşturma evresinde açıklık ilkesi çerçevesinde deliller tarafların huzurunda tartışılıp değerlendirilir. Bu kapsamda mahkeme yüzleştirme yaparak tanık beyanlarını serbestçe değerlendirme imkânı elde etmiş olur.²⁵⁷ Ancak CMK m. 52/2 ile istisnai olarak soruşturma aşamasında da yüzleştirme yapılması kabul edilmiştir. Buna göre gecikmesinde sakınca bulunan veya kimliğin belirlenmesine ilişkin haller mevcutsa soruşturma evresinde de yüzleştirme yapılması mümkündür. Kovuşturma evresinin aksine gizliliğin hâkim olduğu soruşturma evresinde tanık dinleme yetkisi olan Cumhuriyet savcısı bunun sonucu olarak yüzleştirmeyi yapmak yetkisine de sahip olan mercidir.

Gizlilik ilkesinin bir diğer sonucu olarak tanıklar soruşturmada dinlenirken taraflar ya da başka tanıklar hazır bulunmazlar.²⁵⁸ Ancak bir tanığın duruşma sırasında hazır bulunamayacağı anlaşılır yahut oturduğu yerin uzaklığı nedeniyle duruşmada

²⁵² Faruk EREM 1970, age. s. 398.

²⁵³ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 417.

²⁵⁴ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 334.

²⁵⁵ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 307.

²⁵⁶ Age. s. 810.

²⁵⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 602.

²⁵⁸ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 221.

hazır bulunması güç görülürse, bu tanığın dinlenmesi sırasında şüpheli, sanık, mağdur, müdafî veya vekil hazır bulunabilir (CMK m. 84/2).

Kovuşturmada tanıkların dinlenmesi için belirlenen duruşma gününün sanığa ve müdafîne bildirilmesi zorunludur (CMK m. 181/1). Sanığa ve müdafîne tanıklara yönelik soru sorma olanağının sağlanabilmesi bakımından bu zorunluluğa uyulması hususunda azami özen gösterilmelidir.

Tanıkların dinlenmesi sırasındaki görüntü veya sesleri kayda alınabilir. Ancak bu bir zorunluluk olarak öngörülmemiştir, kayda alma kuralı olarak ihtiyaridir. Kanunda yalnızca mağdur çocuklar ile duruşmaya gelmeleri mümkün olmayan ve tanıklığı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin tanıklığı halleri için ses ve görüntü kaydı zorunlu kılınmıştır (CMK m.52/3). Kayda alma konusunda tanığın rızası aranmaz. Kayda almanın yanında dinlenenlerin beyanları ayrıca duruşma tutanağına da geçirilir. Burada elde edilen kayıtlar yalnızca ceza muhakemesinde kullanılabilir (CMK m. 52/4). Dolayısıyla bir başka suçla ilgili soruşturma veya kovuşturmada kullanılmaları mümkündür. Ancak ceza yargılaması dışında kullanılması halinde söz konusu ses ve görüntü kayıtları kişisel veri sayılacağından TCK'nın 136 ve 137. maddelerindeki suçlar söz konusu olabilecektir.²⁵⁹ Bazı durumlarda ceza yargısının hukuk yargısını bağladığı ve bunun nedenlerinden birisinin ceza yargısında hâkimin delilleri değerlendirme yetkisinin genişliğinden geldiği göz önüne alındığında bu kayıtların hukuk mahkemelerindeki yargılamalarda kullanılmaması eleştirilmiştir.²⁶⁰

2.2.2. Tanığın İstinabe veya Naip Hâkim Aracılığıyla Dinlenmesi

Doğrudan doğruluk ve sözlülük ilkeleri gereği tanıkların duruşmada dinlenmeleri ve duruşmada ortaya koydukları beyanlarının tartışılması gerekir.²⁶¹ Ancak tanığın duruşmada dinlenmesinin tehlikeye düşmesi ihtimali için bu kurala bir istisna öngörülmüştür. Buna göre hastalık, malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir sebeple uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunması olanaklı olmayan veya konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan tanıklar söz konusu ise mahkeme

²⁵⁹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ 2021, age. s. 603.

²⁶⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 468.

²⁶¹ Age. s. 468; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 522; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 738; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 775; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 932; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 543.

duruşma hazırlığı evresinde bu tanıkların bir naip hâkim aracılığıyla veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebilir (CMK m. 180/1-2). Tanığın bu şekilde dinlenmesi usulüne “erken dinleme” denir.²⁶²

Tanığın çağrıya uyma yükümlülüğünün istisnasını oluşturan erken dinleme yöntemi ile hemen dinlenmedikleri takdirde ileride dinlenmeleri mümkün olmayacak veya başka yerde ikamet etmeleri sebebiyle duruşmaya gelmeleri zor olan tanıkların duruşma hazırlığı evresinde dinlenmeleri mümkün kılınmıştır. Bu halde tanık çağrıldığı makam huzurunda hazır bulunmayacağından bulunduğu yerde yahut bulunduğu yer savcılığı veya mahkemesi aracılığıyla dinlenir.²⁶³

Maddede belirtilen uzun ve önceden bilinmeyen zamanı, her somut olayda mahkeme takdir edecektir.²⁶⁴

Tanığın beyanını tanık yargı çevresi dışında ise istinabe olunan mahkeme, yargı çevresi içinde ise naip hâkim alır. İstinabe, yer ve madde itibariyle yetkili olan bir mahkemenin yer ve madde itibariyle yetkili olmayan bir mahkemeden bir işlemin yapılmasını istemesi olup bu şekilde yerel yönden yetkisiz mahkeme yetkili kılınmaktadır. Pratik ihtiyaçlardan doğmuş, yargılamanın daha ucuza mal olmasını ve zamandan tasarruf edilmesi suretiyle daha kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlamaya yönelik olarak öngörülmüş bir kurumdur. Zorunluluk olmadıkça büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde bulunan tanık, istinabe yoluyla dinlenemez. Bunun sebebi büyükşehir belediyesi sınırları içinde ulaşımın nispeten kolay olması ve tarafların doğrudan doğruya dinlenmesinin sağlanmasıdır.²⁶⁵ Ancak kanun aynı büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki mahkemelerin ilgililer kendi yargı çevrelerinde olmasa dahi istinabe evrakını geri çevirmeyerek gereğini yapma zorunluluğunu da getirmektedir (CMK m. 180/4).

Naiplik ise “*kurul halindeki bir makama verilmiş olan yargılama görevinin bazı durumlarda kurul üyelerinden birine verilmesi*” anlamına gelir. Heyet halinde görev yapan mahkeme bir kararla üyelerinden birini naip hâkim tayin eder. Bu kararlar tek başına yargılama görevi yapamayacak başkan veya üyeye heyet adına ona niyabeten bir yargılama işlemi yapma yetkisi verilmiş olmaktadır.²⁶⁶ İstinabe yolu için değerlendirilen aynı pratik ihtiyaçlardan hareketle mahkemece doğrudan

²⁶² Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 509; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 543 vd.

²⁶³ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s.105 vd.

²⁶⁴ Age. s. 109.

²⁶⁵ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 420.

²⁶⁶ Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 253.

dinlenemeyecek tanığın görevlendirilen mahkeme başkanı veya üye tarafından mahkeme adına dinlenmesi söz konusu olur.²⁶⁷ Ancak erken dinleme şartları oluştuğunda duruşma hazırlığı evresinde toplu mahkemenin naip hâkim görevlendirmeden bizzat kurul olarak da doğrudan tanık dinlemesine bir engel yoktur. Bu halde duruşma değil, duruşmadaki bir işlem öne alınmaktadır.²⁶⁸

Savunma hakkının ihlal edilmemesi açısından tanığın dinleneceği günün sanık ve müdafisine önceden bildirilmesi gerekir. Yine Cumhuriyet savcısına, suçtan zarar görene ve vekiline, dinleme önceden haber verilerek hazır bulunmaları sağlanmalıdır (CMK m. 181/1). Bu kişiler haber verildiği halde hazır bulunmazlarsa işlemin onların yokluğunda yapılmasında bir engel yoktur.²⁶⁹ İlgili işleme dair tutulan tutanak daha sonra Cumhuriyet savcısına ve müdafiyeye verilir. Tutuklu olan sanık, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesinde yapılacak dinlemelerde hazır bulundurulmasını isteyebilir. Ancak hâkim veya mahkeme tarafından zorunlu sayılan hallerde tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın da bu tür işlerde hazır bulunmasına karar verilebilir (CMK m. 181/3). Ancak ilgililer tanığın dinlenmesinde hazır bulunmasalar da sorulmasını talep ettikleri soruları yetkili makama yazılı olarak vermeyi tercih edebilirler.²⁷⁰ İstinabe ve naip hâkim yoluyla alınan beyanlar duruşmada belge delili niteliği ile yer bulur ve bunların okunması ile taraflar beyanlardan haberdar edilir. Duruşma evresinde erken dinleme nedenlerinin ortadan kalktığı tespit edilirse erken dinlemeye dair tutanakların okunması ile yetinilmemeli, tanıkların duruşmada tekrar dinlenilmesi sağlanmalıdır.²⁷¹

Görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin (Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi-SEGBİS) kullanılması suretiyle tanığın duruşma sırasında dinlenmesi imkânının varlığı halinde ise bu yolun tercih edilmesi gerekir (CMK m. 180/5). Bu düzenleme ile vicdani kanıyı oluşturacak mahkeme, tanığı bizzat görüp konuşma şeklini, tepkilerini, hâl ve hareketlerini değerlendirme olanağına kavuşarak daha isabetli karar verme olanağına sahip olur.²⁷² Bu sayede delillerin doğrudan doğrualığı ilkesi

²⁶⁷ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 420.

²⁶⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 778.

²⁶⁹ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 522; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 775.

²⁷⁰ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 106 dipnot 237.

²⁷¹ Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 566; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 308; Öztekin TOSUN 1984, age. s. 933.

²⁷² Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 422; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 544.

zedelenmeyecek, savunma tanıkla yüzleşme, ona soru sorma hakkına sahip olabilecektir.²⁷³

2.2.3. Tanığa İlk Önce Sorulacak Hususlar

Tanığın yaptığı işin öneminden haberdar olmasının sağlanması, ayrıca beyanda bulunmak ve beyanda bulunurken de doğruyu söylemek yükümlülüğünün yerine getirilebilmesi için uygun ortamın sağlanması gerekir.²⁷⁴ Bu sebeple CMK m. 53 tanığa dinlenilmesinden önce gerçeği söylemesinin önemi, söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, duruşmada izinsiz mahkeme salonunu terk edemeyeceği hususlarının anlatılmasını zorunlu kılmıştır. Ancak tanığın yalnızca gerçeği söylememesi halinde değil, gerçeği gizlemesi halinde de yalan tanıklık suçu oluşacağından, hükümdeki “gerçeği söylememesi” ifadesi tek başına yeterli değildir. Bunun gibi ayrıca yeminsiz dinlenecek tanıklar da göz önüne alındığında tüm tanıklara yemin edeceğinin anlatılması şeklinde anlaşılacak ifade de yerinde değildir.²⁷⁵

Beyanda bulunmaya başlamadan önce tanığa kim olduğunu belirleme amacına yönelik olarak adı, soyadı, yaşı, işi, yerleşim yeri, iş yerinin veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, telefon numarası gibi bilgiler sorulur (CMK 58/1-1. cümle). Gerekirse tanıklığına ne dereceye kadar güvenilebileceği hakkında hâkimi aydınlatacak durumlara, özellikle şüpheli, sanık veya mağdur ile ilişkilerine dair sorular yöneltilir (CMK 58/1-2. cümle). Maddede her ne kadar yalnızca hâkimden söz edilmekte ise de Cumhuriyet savcısı tarafından tanık dinlenirken de bu hüküm uygulanacaktır. Bu sorular esas olarak tanığın kim olduğunu tespit etmek amacını taşır. Beyanı alan makamın tanığın beyanını değerlendirebilmesi için bilmesi gereken, somut olayla ilgili ve gerekli her husus tanığa sorulabilir. Bu sorular örneğin; tanığın ruhsal durumu, alkol ya da uyuşturucu madde bağımlısı olup olmadığı, benzer bir suç nedeniyle hakkında mahkûmiyet hükmü bulunup bulunmadığı, daha evvel uyuşmazlık konusu olaya benzer bir olay nedeniyle zarar görüp görmediği, kültür ve eğitim düzeyi

²⁷³ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 814; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 544.

²⁷⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 606 vd.

²⁷⁵ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 321.

gibi hususlarda olabilir. Gerekirse tercüman temin edilmesi için tanığın hangi dili konuştuğu da bu aşamada tespit edilerek öğrenilmelidir.²⁷⁶

Tanığın ifadesi alınmaya başlanmadan önce dinlemeye yetkili makam hangi konuda tanıklık yapacağı hususunda tanığa bilgi verir (TCK m. 59). Hükümde açıkça mahkeme başkanı ve hâkimden söz edilmiş ve sanık denmiş ise de soruşturma evresinde tanık dinleyen Cumhuriyet savcısı da bu madde gereği hangi konuda tanıklık yapacağını tanığa açıklamalıdır. Zira tanıklık yapacağı olayla ilgili kendisine bilgi verilmeden tanıktan beyanda bulunmasının beklenemeyeceği açıktır.²⁷⁷

Tanığa bu aşamadan sonra hazır olan sanık gösterilir. Sanık hazır değilse kimliği açıklanır (CMK m. 59/1). Soruşturmanın gizliliği ilkesi gereği bu evrede tanık dinlenirken şüpheli hazır bulunmayacağından şüphelinin tanığa gösterilmesi mümkün olmaz. Fakat şüphelinin kimliği tanığa açıklanır.²⁷⁸

Kanunda tanığa haklarının ne zaman hatırlatılacağı açıkça belirtilmemiştir. Tanık dinlenirken ilk olarak kimliği belirlenmeli, bunun ardından önce hakları hatırlatılmalı ardından ise görevinin önemi ve uyması gereken kurallar anlatılmalıdır (CMK m. 53).²⁷⁹

2.2.4. Tanığın Beyanının Alınması

Yukarıda anlatılan aşamalar gerçekleştirildikten sonra tanıktan tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir. Tanık anlatmaya başladıktan sonra tanığın sözü kesilmez (CMK m. 59/1). Tanığın beyanda bulunduğu sırada sözünün kesilmemesinin amacı, etki altında kalmaksızın olabildiğince rahat bir şekilde, gerçeğe uygun beyanda bulunabilmesinin sağlanmasıdır.²⁸⁰ Ancak gereksiz yahut ilgisiz açıklamalarda bulunması halinde tanığa müdahale edilebilir.

Tanık yazdıklarını okuyamaz, ancak tanığın özelliklerine veya olayın niteliğine göre hatırlamasına yardımcı olmak üzere notlarına bakması mümkündür.²⁸¹

²⁷⁶ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 323; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 606.

²⁷⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMIN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 324.

²⁷⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 302.

²⁷⁹ Age. s. 302.

²⁸⁰ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 294; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 469; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 327; Nurullah KUNTER 1989, age. s.643; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 607.

²⁸¹ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 537; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 208; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 631.

Yazdıklarını okuyamama durumunun tek istisnasını sağır ve dilsiz tanıklar oluşturur. Her ne kadar CMK'da sağır ve dilsiz tanıkların nasıl dinlenecekleri hakkında bir hüküm bulunmamakta ise de bu tanıkların nasıl yemin edecekleri hakkındaki CMK m. 56/2 hükmünün dinlenmeleri hakkında da kıyasen uygulanması gerekir.²⁸² Buna göre okuma yazma bilen sağır veya dilsiz tanıkların beyanları yazılı alınır. Burada da tanık daha önceden yazdığı açıklamayı sunmaz, beyanını huzurda yazar ve imzalar. Sağır veya dilsiz tanık okuma yazma bilmiyorsa işaret dilini bilen bir tercüman aracılığıyla beyanı alınır. Esasında işaret dili de bir anlamda sözlü olduğundan, bu şekilde de tanığın beyanda bulunması şartı sağlanmış olmaktadır. Sağır ve dilsizlik bir arada bulunabileceği gibi, kişi sadece sağır yahut sadece dilsiz de olabilir. Bu olasılıkların her birinde tanığın ifadesi işaret dili bilen tercüman aracılığıyla alınır.²⁸³

Türkçe bilmeyen tanık da beyanını tercüman aracılığıyla sunar (CMK m. 202/3, 324/5).

2.2.5. Tanığa Soru Sorulması

CMK uyarınca tanığın beyanı iki aşamada alınır. İlk aşamada tanık sözü kesilmeden dinlenir (CMK m. 59/1). Söyleyeceklerini bitirdikten sonraki ikinci aşamada ise ilk aşamada anlattıklarının doğruluğunun tespit edilmesi, varsa anlatmadıklarının ortaya çıkarılması için tanığa sorular sorulur (CMK m. 59/2). Bu anlamda tanığın dinlenmesi ile tanığa soru sorulması farklı işlemlerdir. Tanık önce mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından CMK m. 59/1'e göre dinlenir. Tanığa soru sorma aşamasında ise tanık dinlemeye yetkili makamın yanında artık tarafların da dahil olması söz konusu olabilecektir. Bu durum Kıta Avrupası hukuk sistemindeki hâkimin maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünün bir tezahürü olarak görülmektedir.²⁸⁴ Tanık CMK m. 59'a göre dinlendikten sonra beyana karşı bir diyecekleri olup olmadığı sırasıyla katılana, vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine sorulur (CMK m. 215) ve söz verme sırası kanundaki bu sıralama dikkate alınarak belirlenir.²⁸⁵

²⁸² Öztekin TOSUN 1984, age. s. 741.

²⁸³ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 82.

²⁸⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 811.

²⁸⁵ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 220.

2.2.5.1. Çapraz Sorgu

Ceza muhakemesinde tarihsel süreç içerisinde yargılamanın tarafları ile muhakeme sùjeleri arasındaki ilişki dikkate alınarak temelde itham sistemi, tahkik sistemi ve karma sistem olmak üzere üç sistem gelişmiştir. Bunlardan en eskisi olan itham sisteminde suçlar özel nitelikte sayıldığından davayı açma ve yürütme işlemi temelde taraflara bırakılmıştır. Yargılama çelişmeli, aleni ve sözlüdür. Hâkim kamu otoritesini temsil etmez ve resen harekete geçmez. İtham sisteminden sonraki aşama olan tahkik sisteminde yargılamanın devlete ait bir iş olduğu kabul edilir. Devlet adına hareket eden savcılık makamının resen açtığı davada yargılamayı, devletin memuru olan hâkim yürütür ve hâkimin resen araştırma yapmak yetkisi vardır. Aktif sùje hâkimken delillerin taraflarca tartışılması ve çelişme yoktur, gizlilik ve yazınlık esastır. Karma sistem ise önceki iki sistemin de bazı yönlerini alarak ortaya çıkartılmış bir usuldür. Buna göre iddia, savunma ve yargılama makamları birlikte çalışır. Soruşturma gizli olup dava açma yetkisi savcıdadır. Devletin temsilcisi niteliğinde olan hâkimin resen araştırma yetkisi bulunur. Yargılama aleni, sözlü ve çelişmelidir.²⁸⁶

Çapraz sorgu usulü itham sistemi içerisinde doğmuş ve Anglo-Sakson hukuk sistemi içinde gelişmiş bir sorgulama yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır.²⁸⁷ Anglo-Sakson hukuk sisteminde deliller tanık beyanı üzerinden elde edildiğinden yalnızca tanık beyanlarının değil, belge ve belirti delillerinin de mahkeme huzurunda getirilip sunulması zorunludur. Bu hukuk sisteminin en temel özelliğini tanıkların taraflarca sorguya tabi tutulması teşkil eder.²⁸⁸ Ayrıca tanık kavramı daha geniş olup bilirkişi ve susma hakkını kullanmayan sanık da tanık kavramına dahildir.²⁸⁹

Çapraz sorgu, delil elde etmek amacıyla uygulanan bir işlem olup delillerin sınanması ve şüphenin giderilmesi açısından büyük önem taşır. Geniş anlamda çapraz sorgu “*sanık, tanık, mağdur ve bilirkişinin iddia ve savunma makamları tarafından*

²⁸⁶ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 61 vd.

²⁸⁷ Age. s. 418; Durmuş TEZCAN (2001), “Ceza Davalarında Çapraz Sorgu”, *Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan*, İzmir, 2001, s. 637; Frank Tom READ 2015, s. 7; Naim KARAKAYA (2014), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Avukatın Soru Sorma Yetkisi, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi Avukatlar İçin El Kitabı IV*, <http://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/elkitabi4.pdf> ET. 08.09.2021, s. 11-12; Pervin Aksoy İPEKÇİOĞLU (2015), “Bir Sorgulama Yöntemi Olarak Çapraz Sorgu”, *Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan*, Cilt I, AÜHF Yayınları, Ankara, s. 117.

²⁸⁸ Frank Tom READ 2015, age. s. 10; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 106.

²⁸⁹ Burcu DÖNMEZ (2019), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu (Doğrudan Soru Yöneltilme)*, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, s.158; İ. Hamit HANCI, Cem Mehmet ÇETİN ve Özlem HANCI (2002), “Çapraz Sorgu”, *Adli Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 27.

hâkimin denetimi ve gözetiminde ancak aracılığı olmaksızın doğrudan sorgulanması yöntemi” iken, dar anlamda çapraz sorgu bir tarafın tanığının karşı tarafça hâkim önünde ve denetiminde sorgulanması işlemidir.²⁹⁰

Anglo-Sakson sisteminde çapraz sorgu usulü temelde birbirini takip eden dört aşamadan oluşur.²⁹¹ Bu kapsamda çapraz sorgunun ilk aşaması doğrudan soru sorma aşamasıdır. Öncelikle tanığı çağıran taraf kendi tanığına hâkim aracılığı olmaksızın sorular sorar. Bu aşamada amaç, olayın açık ve net bir biçimde mahkemeye sunulmasının sağlanmasıdır. Tanığa belirli, ucu açık, anlattırıcı sorular sorularak olay hakkındaki bilgi ve düşüncelerini aktarması sağlanır. “Ne, nasıl, nerede, ne zaman, neden, kim” sorularının sorulduğu aşama bu aşamadır.²⁹² Bu şekilde tanığa konuşma ve açıklama yapma fırsatı tanınır.²⁹³

Dar anlamda çapraz sorgu olarak tanımlanan aşama ise ikinci aşamadır. Bu aşamada bir taraf karşı tarafın tanığına hâkim aracılığı olmaksızın bizzat soru sorar ve tanığın bir önceki aşamada anlattıklarının güvenilir olup olmadığı sınıp sorgulanır.²⁹⁴ Çapraz sorgudaki temel amaç bir tanığın doğru söyleme yeteneğini sınamak, tanığın algılama ve hafızası ile samimiyeti konularındaki eksiklikleri ortaya çıkarmak olduğundan²⁹⁵ bu aşamada tanığın anlattıklarını sınavan yönlendirici sorular sorulur. Yönlendirici sorular, tanığın istenilen şekilde beyanda bulunmasını amaçlayan, cevabını içinde taşıyan, tanığın sadece “evet” ya da “hayır” diye cevap verebileceği şekilde formüle edilmiş sorulardır.²⁹⁶ Ayrıca bu aşamada hedefe yönelik sorular ya da yanıltıcı sorular da sorulabilir.²⁹⁷ Ancak “neden”, “niçin” gibi açık uçlu sorular sorulmaz, tanıktan açıklama istenmez.²⁹⁸ Bu aşamada sorulacak sorular kural olarak yalnızca ihtilafli hususlara ilişkin olacaktır.²⁹⁹ Çapraz sorgu, amacı bu suretle temel sorguda ortaya çıkan tanıklığı yok etmek, yok edilemiyorsa zayıflatmak, çapraz sorguyu yapan tarafa yardımcı olacak yeni bilgiler elde etmek ve tanığın doğru

²⁹⁰ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 28.

²⁹¹ Age. s. 29; Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, “Ceza Yargısında Yeni Usul: Çapraz Sorgu”, <http://www.ankarabarasu.org.tr/Siteler/19442010/Dergiler/HukukGundemiDergisi/2005-2>, ET. 08.09.2021, s. 61; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 117.

²⁹² Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 29; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 418; Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 60; Frank Tom READ 2015, age. s. 12; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 108.

²⁹³ Frank Tom READ 2015, age. s. 27.

²⁹⁴ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 31-32; Frank Tom READ 2015, age. s. 9.

²⁹⁵ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 304; Frank Tom READ 2015, age. s. 24, 30.

²⁹⁶ Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 60; Frank Tom READ 2015, age. s. 8 vd.

²⁹⁷ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 419.

²⁹⁸ Frank Tom READ 2015, s. 28.

²⁹⁹ Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 60.

söylediğine güvenilemeyeceğini ya da tanığın kendisi inanıyor olsa dahi gerçekte bilgisi olmayan hususlara ilişkin tanıklık yaptığını göstererek inanılabilirliğini sarsmak olan bir delil elde etme yöntemidir.³⁰⁰ Zira çapraz sorguyu gerçekleştiren kişi için maddi gerçeği ortaya çıkarmak her zaman önde gelen amaç olmayabilir.³⁰¹ Bu kapsamda tanığı çağıran taraf, kendi tanığını sadece doğrudan sorguya tabi tutabilir, çapraz sorgu yalnızca davanın karşı tarafının uygulayabileceği aşamadır.³⁰²

Çapraz sorgu bir hak olduğu için her hak gibi kullanılması zorunlu olmayıp bir tercih meselesidir. Bu sorgu ile ulaşılmak istenen sonuç delil sağlamak ve tanığın güvenilirliğini sınamak olduğundan eğer çapraz sorguyla bu tür bir bilginin elde edilmesi imkânı yoksa, bir fayda elde edileceği düşünülüyorsa uygulanmasına da gerek olmayacaktır.³⁰³

Çapraz sorguda üçüncü aşama tanığı celbeden tarafın tanığına yeniden soru sorduğu yeniden soru sorma³⁰⁴ ya da yeniden sorgu³⁰⁵ aşamasıdır. Bu aşamada taraf çapraz sorguda tartışılan konularla ilgili olarak kendi tanığını tekrar dinler.³⁰⁶ Tanığın sunduğu beyanların veya verdiği cevapların eksikliklerinin tamamlanması veya anlaşılmayan noktaların açığa çıkartılması, çapraz sorgu aşamasında ortaya çıkmış olması muhtemel sakıncalı ifadelerin zararlarının giderilmesi ya da en aza indirme amaçlarına yönelik sorular sorulur.³⁰⁷ Kural olarak bu aşamanın kapsamı, doğrudan soru sorma ve çapraz sorgu aşamalarında yeteri kadar açığa kavuşmamış ya da tartışılıp incelenmemiş noktaların eksikliklerinin tamamlanmasına yönelik olacağından³⁰⁸ burada artık yeni bir husus ortaya atılmaz.³⁰⁹ Bu sebeple bu aşamada yönlendirici sorular sorulabilir. Ancak mahkeme gerekli gördüğü takdirde bu kapsamı genişletebilir.³¹⁰

³⁰⁰ Çetin VEZİROĞLU (2000), “Çapraz Sorgu”, *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000*, Cilt 2, Ankara, s. 381.

³⁰¹ Ahmet Emrah AKYAZAN (2009), *Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Doğrudan Soru Yönelme (Çapraz Sorgu)*, Ankara, s. 33.

³⁰² Çetin VEZİROĞLU 2000, agm. s. 380; Pervin AKSOY İ İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 110.

³⁰³ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 283 vd.

³⁰⁴ Age. s. 33.

³⁰⁵ Çetin VEZİROĞLU 2000, agm. s. 380; Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 61; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 112.

³⁰⁶ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 334.

³⁰⁷ Age. s. 335; Çetin VEZİROĞLU 2000, agm. s. 380; Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 61; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 112.

³⁰⁸ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 335.

³⁰⁹ Çetin VEZİROĞLU 2000, agm. s. 380; Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 61.

³¹⁰ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 335.

Dördüncü aşamada ise bir taraf karşı tarafın tanığına ikinci kez çapraz sorgulama yapar. Bu aşamaya yeniden çapraz sorgu adı verilir. Bu aşama ile çapraz sorgulamada bulunan tarafa son bir cevap hakkı verilmektedir.³¹¹ Burada gerçekleştirilecek sorgunun kapsam ve sınırı mahkemenin takdir yetkisi çerçevesinde belirlenecektir. Tercihen yönlendirici sorular kullanılır. Zira amaç üçüncü aşamada ortaya çıkan yeni hususların karşı tarafça sınanması ve değerlendirilmesidir. Yeniden soru sorma ve yeniden çapraz sorgu aşamaları, uygulanması zorunlu değil, ihtiyari olan aşamalardır.³¹²

Anlatılan dört aşamanın her birinde önce iddia makamı sonra savunma makamı yer alır. Önce iddia makamı iddiasını ortaya koyup tanıklarını çağırır ve tanıkları savunma makamı tarafından çapraz sorguya tabi tutulurken, iddia makamının tanıklarından sonra sıra savunma tarafının tanıklarına gelir ve burada bu kez çapraz sorguyu iddia makamı uygular.³¹³ Her iki taraf da diğerinin tanığını sorgulama ve böylece tanığın ifadelerini zayıflatma ya da kuvvetlendirme imkânı elde etmiş olur.³¹⁴ Tanıkların iddia ve savunma makamları tarafından ayrı ayrı sorgulanması hâkime tanıkların beyanları yanında ayrıca bunlara yapılan itirazları da dinleme imkânı verir.³¹⁵ Çapraz sorguda kendi içerisinde her bir aşamanın amacı esasında farklı olsa da sonucunda elde edilen tanık beyanları bir bütün halinde değerlendirilecektir.³¹⁶

Anglo-Sakson sisteminde, çapraz sorgu yalnızca hâkimin önünde gerçekleştirilen bir yöntem olup³¹⁷ hâkimin yaptığı sorgulama ikincil niteliktedir ve sorgu taraflarca gerçekleştirilir.³¹⁸ İtham sistemi esas olduğundan soruları hâkim değil taraflar sormaktadır. Bu hukuk sisteminde tanığın sözü kesilmeksizin bildiklerini tek seferde anlatarak beyanda bulunması usulü kabul edilmemiş, sorular sorma üzerine cevaplar verilmesi şeklindeki yöntem tercih edilmiştir.³¹⁹ Tanığın dinlenmesi, dinleme ve soru sorma olmak üzere iki ayrı evreye ayrılmaz, soru sorma işlemi tanık beyanda bulunduğu sırada yapılır.³²⁰

³¹¹ Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 61.

³¹² Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 337-338.

³¹³ Age. s. 33 vd.

³¹⁴ Ertan YÜCE ve Umut ANLAR, agm. s. 59.

³¹⁵ İ. Hamit HANCI, Cem Mehmet ÇETİN ve Özlem HANCI 2002, agm. s. 28.

³¹⁶ Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 107.

³¹⁷ Agm. s. 27.

³¹⁸ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 34 vd.; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 106.

³¹⁹ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 644 dipnot 337.

³²⁰ Fatih BİRTEK 2016, age. s. 523.

Kıta Avrupası sisteminde Anglo-Sakson sisteminden farklı olarak taraf değil, makam sistemi esas olduğundan aktif süje hâkimdir. Sanığı sorgulayan hâkim, tanığı da dinler. Tanıklara ilk olarak doğrudan soru sorma hakkına sahip olan da hâkimdir.³²¹ Sanığın doğruyu söylememe ihtimali her zaman var olduğundan sanık yemin altında ifade vermez. CMK m. 147 anlamındaki “sorgu” da bu şekilde hâkim tarafından şüpheli veya sanığın, yüklenen suç hakkında savunmasının alınmasıdır. Sorguda çapraz sorgu sisteminden farklı olarak sorgulamayı yapan makam davanın karşı tarafı değil, mahkeme başkanı ya da hâkimdir. Hâkim ortaya konulan delilleri serbestçe takdir eder.³²² Anglo-Sakson sisteminde ise bundan farklı olarak hâkimden ziyade taraflar son derece aktiftir. Taraflarca doğrudan gerçekleştirilen sorgulama, hâkim denetimi ve gözetimi altında belirli ilkelere göre yürütülür. Bunun yanında CMK m. 147 anlamındaki sorgu, yalnızca sanığa uygulanırken; Anglo-Sakson sisteminde çapraz sorgu tanık, bilirkişi ve susma hakkını kullanmayan sanığa uygulanır.³²³ Bu kimseler, bildiklerini tanık sıfatıyla ve yemin ederek anlatırlar. Çapraz sorgunun da temelde amacı tıpkı sorguda olduğu gibi maddi gerçeğin hukuka uygun olarak ortaya çıkarılması³²⁴ olmakla beraber bu usulde tanıklar sorgulanırken tek amaç doğruyu söyletmek değil, aynı zamanda anlattıklarını sıvayıp beyanların güvenilirliğini sağlamaktır.³²⁵

2.2.5.2. Doğrudan Soru Yönelme

Anglo-Sakson hukukunda ortaya çıkan çapraz sorgu usulü diğer hukuk sistemlerini de etkilemiş ve Kıta Avrupası hukuk sistemlerine dahil edilmeye başlanmıştır. Ancak bu ülkelerde bütünüyle bir sistem olarak değil, daha ziyade adil yargılanma ilkesinin bir gereği olarak tarafların delilleri tartışabilmesi ve sıvayabilmesi amacıyla, her ülkenin kendi mevzuatı ve uygulamasıyla uyumlu hale getirilerek uygulanmaktadır.³²⁶ 5271 sayılı CMK’nın “Doğrudan soru yönelme” başlıklı 201. maddesi de bu etkinin bir sonucudur. Adil yargılanma ilkesi kapsamında savunmanın tanık ve diğer kişilere soru sorabilmesi olanağını getiren bir düzenleme

³²¹ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 43.

³²² Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 106 vd.

³²³ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 43; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 107.

³²⁴ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s.36.

³²⁵ Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 107.

³²⁶ Ali PARLAR ve Mustafa ÖZTÜRK (2018), *Ceza Yargılamasında Doğrudan Soru Yönelme (Çapraz Sorgu)*, Aristo Yayınevi, İstanbul, s. 17.

olarak hukuk sistemimize girmiştir.³²⁷ Zira AİHS'nin 6/3-d hükmü uyarınca adil yargılanma hakkı kapsamında sanığa iddia tanıklarının sorguya çekme veya çektirme ve onlarla yüzleşme hakkının tanınması gerekmektedir.³²⁸ Nitekim AİHM'ye göre mahkûmiyet kararının sanığa yargılamanın herhangi bir aşamasında soru sorma hakkının tanınmadığı bir tanığın beyanına yegâne veya belirleyici ölçüde dayanmış olması yalnızca bazı şartlar altında AİHS'yi ihlal etmeyecektir. Buna göre duruşmada hazır bulunmayan ve sanık ve müdafii tarafından sorgulanmayan bir tanığın ifadesinin mahkûmiyet kararında yegâne veya belirleyici delil olarak kabul edilmesinin AİHS m. 6/1 ve 6/3-d'ye uygun olabilmesi için incelenmesi gereken üç adım bulunmaktadır. Tanığın hazır bulunmamasına ve hazır bulunmayan tanığın ifadesinin delil olarak kabul edilmesine ilişkin haklı bir gerekçenin var olup olmadığı ilk olarak aranacak husustur. İkinci olarak, hazır bulunmayan bu tanığın ifadesinin sanığın mahkûmiyeti adına yegâne delil olup olmadığı incelenmelidir. Son olarak ise doğrudan doğruya tartışılmış delillerin kabul edilmesi sonucunda sanığın karşılaşacağı elverişsiz durumu telafi edecek güvencelerin bulunup bulunmadığı ve yargılamanın bir bütün olarak değerlendirildiğinde adil olup olmadığına bakılacaktır. Ancak bu şartların tümünün birlikte sağlanmaması halinde huzurda dinlenmeyen ve sanığa soru sorma hakkı tanınmayan tanığın beyanının hükme esas alınması ihlal sonucunu doğurur.³²⁹ Anayasa Mahkemesine göre de Anayasa'da adil yargılanma hakkının kapsamı açıkça düzenlenmediğine göre, bu hakkın kapsam ve içeriği AİHS'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesi çerçevesinde belirlenmelidir.³³⁰

Ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için çelişmeli muhakemenin gerçekleştirilebilmesi, delillerin tartışılması ve bu delillere karşı çıkabilme imkânının sağlanması gerekmektedir.³³¹ CMK m. 201 düzenlemesi de maddi gerçeğe ulaşma amacı taşıyan ve adil yargılanma ilkesinin hayata geçirilmesine hizmet eden, belirli kişilere doğrudan soru sorma imkânı tanıyan bir ceza muhakemesi işlemi olmak üzere kabul edilmiştir.³³² Zira değinildiği üzere AİHS çerçevesinde

³²⁷ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 338 vd.

³²⁸ Hakan KARAKEHYA (2013), "Sanığın İddia Tanıklarının Beyanlarının Doğruluğunu Test Etme Hakkı", *Marmara Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmalar Dergisi Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan*, Cilt 19, Sayı 2, s. 715.

³²⁹ Ersan ŞEN ve Nilüfer YENİCE (2021), "Hazır Olmayan Tanık Beyanının 'Yegâne' veya 'Belirleyici' Delil Etkisi", *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 16, Sayı 173, s. 118.

³³⁰ Akif YILDIRIM (2015), "Ceza Davası Sürecinde Tanık Dinletme Talebinin Reddedilmesi, Bireysel Başvuru Konusu Yapılabilir mi?", *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 10, Sayı 101, s. 263.

³³¹ M. Nureddin BOZALAN (2020), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık ve Beyanının Güvenilirliği*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 73.

³³² Ali PARLAR ve Mustafa ÖZTÜRK 2018, age. s. 11.

sanığa, aleyhine ifade veren tanığın beyanlarına itiraz olanağının tanınması gerekmektedir. Bu imkânın tanığın beyanlarının alındığı sırada veya yargılamanın daha sonraki herhangi bir aşamasında sağlanması mümkündür. Hâkim somut olayda maddi gerçeğin ortaya çıkması için gerekli olmadığını değerlendirdiği kimi tanıkların dinlenmemesine karar verebilir. Ancak olayın tek delili bir tanık anlatımı ise adil yargılanma hakkı kapsamında bu tanığın mutlaka huzurda dinlenilmesi gerekir.³³³

Nitekim Yargıtaya göre de;

“Bir kimse hakkında gerçekleştirilen ceza yargılaması sürecinde tanıklara soru yöneltebilmesi, onlarla yüzleşebilmesi ve tanıkların beyanlarının doğruluğunu test etme olanağına sahip olması, adil bir yargılamanın yapılabilmesi bakımından gereklidir. Böylece suçlanan kişi aleyhindeki tanık beyanlarının zayıf/itibar edilmez noktalarını ortaya koyup çelişmeli yargılama ilkesine uygun olarak onların güvenilirliğini huzurda test edebilecek, tanığın inandırıcılığı ve güvenilirliği bakımından sorduğu sorularla kendi lehine sonuçlar ortaya çıkartabilecek ve yargılama makamının uyuşmazlık konusu olayı sadece iddia makamının ileri sürdüğü şekliyle değil savunmanın argümanlarıyla da algılanmasını sağlayabilecektir.”³³⁴

CMK m. 201/1 kapsamında Cumhuriyet savcısı ile müdafî veya vekil sıfatıyla görev yapan avukat ve CMK m. 201/2 kapsamında ise heyet halinde görev yapan mahkemelerde heyeti oluşturan hâkimler tanığa doğrudan soru yönelte hakkına sahiptirler. Maddede mahkeme başkanı açıkça sayılmamış ise de mahkeme başkanının da heyeti oluşturan hâkimlerden biri olduğu göz önüne alındığında doğrudan soru yönelte hakkına sahip olacağı açıktır. Heyet halinde görev yapmayan mahkemelerde ise, çoğun azı da kapsamı, ceza muhakemesinde sınırlayıcı ve istisnai düzenlemeler dışında kıyas mümkün olduğu ve CMK m. 201/2 düzenlemesi sınırlayıcı ve istisnai bir düzenleme olmadığı için hâkimlerin de doğrudan soru sorma hakkına sahip olduklarını söylemek mümkündür.³³⁵ Kaldı ki heyet başkanı veya tek hakimli mahkemelerde hâkim CMK m. 59/2 çerçevesinde soru sorma yetkisine sahiptir.³³⁶ Delilleri değerlendirecek makam olan hâkim doğal olarak delillerle doğrudan temasa geçecek ve tanığa soru sorma imkânına sahip olacaktır.³³⁷

³³³ Akif YILDIRIM 2015, agm. s. 174.

³³⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 23.01.2020 tarih, 2018/16-440-2020/25 sayılı kararı, Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021

³³⁵ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 342 vd.

³³⁶ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 547.

³³⁷ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 344.

CMK m. 201/1 uyarınca sanık ve katılan tanığa doğrudan soru soramayacak, mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla bu haklarını kullanabileceklerdir. Doğrudan soru sormada ilgililer sorularını tanığa bizzat yöneltirlerken, sanık veya katılan sorusunu mahkeme başkanı ya da hâkime yöneltir ve soruyu mahkeme başkanı veya hâkim tanığa sorar.

Doğrudan soru sorma hakkı, duruşma disiplinin korunması amacıyla, hukuk bilgisine sahip olmayan kişilerin muhakeme sırasında gereksiz tekrar veya tartışmaların çıkmasına neden olabilmeleri tehlikesine karşı yalnızca hukukçu kimliğine sahip süjelere sağlanmıştır.³³⁸

Doğrudan soru yöneltme yöntemi kovuşturma aşamasında uygulanır. Zira hem CMK m. 201, Kanun'un Üçüncü Kitap "Kovuşturma Evresi" genel başlığı altında İkinci Bölüm "Duruşma" hükümleri içerisinde düzenlenmiştir, hem de doğrudan soru yöneltilebilecek kişiler arasında sanık sayılırken şüpheliden söz edilmemiştir.³³⁹ Kaldı ki soruşturma evresi gizli olduğundan bu aşamada yapılan tanık dinleminde doğrudan soru yöneltmenin uygulanması mümkün olamayacaktır.³⁴⁰

Türk hukukunda sorgulama faaliyetinde aktif süje hâkimdir. Kanuna göre, mevcut düzenlemede önce m. 59/1 gereğince hâkim veya mahkeme başkanı tanıktan olaya ilişkin bildiklerini anlatmasını ister ve bu kapsamda tanığın açıklamalarını dinler. Bu aşamada tanığın sözünü kesmeden olayı anlatmasını sağlar. Bundan sonra m. 59/2 gereğince hâkim veya mahkeme başkanı, tanıklık edilen konuyu aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa soru yöneltebilir. CMK m. 59/1 kapsamındaki dinlemede çapraz sorgu usulündeki doğrudan soru sorma aşamasına benzer şekilde tanığa ucu açık sorular sorularak olayı anlatması istenir. CMK m. 59/2 kapsamında ise hâkim yine bu tür sorularla varsa eksik kalan hususları tamamlar.³⁴¹ Hâkimin dinlemesi ve soruları bittikten sonra CMK m. 201 uyarınca doğrudan soru sorma aşamasına geçilerek Cumhuriyet savcısı, müdafî veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat tanığa, hâkimi devreye sokmaksızın doğrudan sorular sorar. Kanunda hangi sıraya göre

³³⁸ Age. s. 345, 150; Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 418; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 653. Ancak soru sordurma hakkı bu haliyle de korunduğu için sanığın kendisini suçlayan tanığa bizzat kendisinin soru soramamasının, AİHS'nin 6. maddesine aykırı değil ise de maddenin ruhuna aykırı olduğu, düzenlemenin değiştirilmesi ve sanığa da doğrudan soru sorma hakkı tanınması gerektiği öne sürülmüştür. Bkz. Frank Tom READ 2015, age. s. 39 vd.

³³⁹ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 349-350

³⁴⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 303.

³⁴¹ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 344 vd.

doğrudan soru sorma hakkının kullanılacağı düzenlenmemiştir. Ancak doğrudan soru sorma, delillerin değerlendirilmesine ilişkin bir usul olduğundan, CMK m. 215 ve m. 216 hükümlerinin göz önüne alınması³⁴² yerinde olacak ve soru sorma hakkı önce katılan vekiline, ardından Cumhuriyet savcısına ve sonra sanık müdafisine verilecektir. Tanığın sözü, sorulara cevap vermesi aşamasında da kesilmeyecek ve tanık bu şekilde dinlenecektir.³⁴³

Kanuna göre yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine mahkeme başkanı karar verir (CMK m. 201/1). Hükümdeki “*itiraz edildiğinde*” ifadesinden anlaşılacağı üzere mahkeme başkanı veya hâkimin sorulan sorunun gerekli olup olmadığına karar verebilmesi için sorulan soruya itiraz edilmiş olması gerektiği, kendisinin resen sorunun sorulup sorulamayacağı hususunda karar veremeyeceği görüşü savunulmaktadır.³⁴⁴ Ancak hukukumuzda taraf yargılaması değil, makam yargılaması sistemi geçerlidir. Hâkimin resen araştırma yetkisi bulunur. Duruşmanın idaresi ve disiplini mahkeme başkanına veya hâkime aittir. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak hâkimin itiraz olmasa da sorulan soruları denetleme imkânına sahip olduğu kabul edilmelidir.³⁴⁵ Mahkeme başkanı veya hâkim izin vermedikçe soru sorulması mümkün değildir.³⁴⁶ Tanık dinlenmesi CMK m. 206 kapsamında bir delil ortaya konulması yöntemi olduğundan, duruşmayı yöneten mahkeme başkanı veya hâkim, CMK m. 206/2’de sayılan nedenlere dayanarak soru sorulmasını itiraz olmasa da her zaman reddedebilir.³⁴⁷

Kimlerin itiraz yetkisine sahip olduğu hususunda kanunda bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak doğrudan soru sorma düzenlemesinin amaç ve kapsamı göz önüne alınarak bu imkânın doğrudan soru sorma hakkının verilmesi gerekçelerine kıyasen sadece doğrudan soru sorabilme hakkına sahip olan kişilere ait olduğunun

³⁴² Ali PARLAR ve Mustafa ÖZTÜRK 2018, age. s. 13; Fatih BİRTEK 2016, age. s. 527; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 652.

³⁴³ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 342; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 607.

³⁴⁴ Ersan ŞEN (2013) "Doğrudan Soru Yönelme: Çapraz Sorgu", <https://www.hukukihaber.net/dogrudan-soru-yoneltme-capraz-sorgu-makale,3269.html>, ET: 08.09.2021; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 654. CMK m. 201’de bu konuda yasal boşluk bulunduğu, sanığı sorgulama, delillerin ikamesini sağlama, tartışma, tartıştırma ve değerlendirme, duruşmanın düzen ve disiplinini sağlama yetkisine sahip olan mahkeme başkanı veya hâkimin, taraflarca sorulan soruya itiraz edilmediğinden bahisle cevaplandırılmasını engelleyemeyeceğinin kabulü isabetli olmadığı gibi, Ceza Muhakemesi Kanununun düzenlenme mantığına da uygun düşmediği öne sürülmektedir. Bkz. Ersan ŞEN 2013, Doğrudan Soru Yönelme: Çapraz Sorgu.

³⁴⁵ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 354; Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 145.

³⁴⁶ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 346.

³⁴⁷ Frank Tom READ 2015, age. s. 40.

kabulü gerekir.³⁴⁸ Bu düzenlemeden kendisine soru sorulan tanığın da itiraz hakkına sahip olduğu şeklinde bir sonuç çıkartılması maddi gerçeğe ve adalete ulaşmayı engelleyici bir sonuca götürebilir. Soruya itirazı, soru sorma hakkına sahip süljelerden birisi yapmalı, bu itiraz da mahkeme başkanı veya hâkim tarafından kabul edilmelidir. Aksi halde, kendisine soru yöneltilen tanık soruya cevap vermekle yükümlüdür.³⁴⁹

CMK m. 201’de doğrudan soru sormaya ilişkin getirilen tek sınırlama, duruşma disiplini­dir. Mahkeme başkanı veya hâkim sorulan sorunun yargılama konusuyla ilgisiz olduğu veya karara bir etkisi olmayacağı, uygun bir soru olmadığı yahut tanığın özel hayatıyla ilgili olduğu kanısında­ysa soruyu geri çevirebilir³⁵⁰. Sorulacak sorular ayrıca ceza muhakemesi temel ilkelerini ve temel hak ve özgürlükleri de ihlal etmemelidir.³⁵¹

CMK m. 201’de düzenlenen doğrudan soru yöneltme yöntemi ile çapraz sorguya benzer bir sistem uygulanmak istenmekle beraber, bu haliyle düzenleme gerçek anlamda bir çapraz sorgu usulü değildir. Bu hükümde öngörülen doğrudan soru yöneltme, adil yargılanma hakkı kapsamında çapraz sorguya benzer özellikleri bulunan ve sanık ve katılan hariç olmak üzere taraflara hâkim aracılığı olmaksızın doğrudan soru sorma hakkı tanıyan bir düzenlemedir. Tanığın beyanındaki eksiklikleri ve yanlışları ortaya çıkarmak amacıyla ifadenin gerçekliği ve güvenilirliğini denetleyebilme imkânı sağlayan bir yöntem olarak öngörülmüştür.³⁵² Madde başlığı “doğrudan soru yöneltme” ise de bu, çapraz sorgudaki doğrudan soru sormadan (temel sorgu) farklıdır. Zira CMK sistemine göre ilk sorgulamayı çapraz sorgu sisteminden farklı olarak taraflar değil, hâkim yapar.³⁵³ Çapraz sorguda sorguyu yapan taraf, olayı doğru şekilde anlatmış olan tanığın ifadesini dahi kendi amaçları doğrultusunda çürütmeye çalışırken, CMK uygulamasındaki tarafsız hâkimin amacı her zaman için maddi gerçeği ortaya çıkarmaktır.³⁵⁴ CMK’da yine çapraz sorgu usulünden farklı olarak beyanda bulunan kişinin dinlenmesi ile bu kişiye soru sorulması iki farklı aşamada gerçekleşmektedir. CMK m. 201 düzenlemesi hâkimin dinlemesi bittikten sonra Cumhuriyet savcısı, müdafî ve vekile hâkim aracılığı olmaksızın dinlenen kişiye

³⁴⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 654.

³⁴⁹ Ersan ŞEN 2013, Doğrudan Soru Yöneltme: Çapraz Sorgu.

³⁵⁰ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 145; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 594.

³⁵¹ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 354.

³⁵² Age. s. 35; Fatih BİRTEK 2016, age. s. 524.

³⁵³ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 44; Pervin AKSOY İPEKÇİOĞLU 2015, agm. s. 106.

³⁵⁴ Ahmet Emrah AKYAZAN, age. s. 33.

bizzat soru sorma olanağı tanımaktadır. Anglo-Sakson sisteminde iddia makamı davasını ortaya koyduktan sonra savunma makamı delilleriyle davasını savunur ve her aşamada CMK'da öngörülen usulden farklı olarak çapraz sorguyu uygulayan, delillerini ortaya koyan tarafın karşı tarafıdır.³⁵⁵ Yine Anglo-Sakson sisteminden farklı olarak CMK sisteminde taraf tanığı şeklinde bir nitelendirme söz konusu değildir, tüm tanıklar kamu tanığıdır.³⁵⁶

İtham sistemi içinde gelişmiş ve onun önemli bir kurumu olan çapraz sorgunun bu sistemin benimsenmediği Türk hukukunda gerçek anlamıyla uygulanması da zaten beklenemez.³⁵⁷ Anglo-Sakson hukuk sisteminde yer bulan doğrudan sorgu ve çapraz sorgu kavramları Türk hukuk sistemiyle örtüşür nitelikte değildir.³⁵⁸ Zira çapraz sorgu yalnızca soru sorma hakkını ifade etmez. Bu soruları sorma usulünü, soruların değinebileceği hususları ve bu hakkı kullanan sùjelerin soru sorma sıralarını da kapsayan genel bir işlemler bütünüdür.³⁵⁹ Nitekim Tasarıda 201. maddeye karşılık gelen 207. maddenin gerekçesi de bunu ifade eder doğrudur. Gerekçede bu husus şu şekilde ifadesini bulmuştur;

“...Common Law sisteminde ve Avrupa’da İtalyan hukukunda ceza davasının taraf muhakemesi şeklinde cereyan ettiği ve bu nedenle çapraz sorgu sisteminin uygulandığı bilinmektedir. Mahkemenin delil araştırma yetkisine sahip bulunduğu Kontinental sistemlerde, tam bir çapraz sorgulamanın Tasarının bütünü ile bağdaşmayacağı bilindiğinden, savunma hakkını sağlam tutmak amacı ile bu madde getirilmiştir. Bu madde ile Cumhuriyet savcısı, müdafî veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukatların; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, doğrudan soru yöneltebilecekleri kabul edilmiştir. Yine sanık ve katılanın da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile aynı kişilere soru yöneltebilmeleri olanaklı kılınmıştır. Aynı kişilere sorulan soruya karşı gelme hakkı tanınmıştır; maddede karşı gelmeye ‘itiraz’ denilmekte ise de teknik anlamda kanun yolundaki itiraz olmayıp, karşı gelme, bu konuda hâkimin karar vermesini istemek niteliğindedir. Bu halde sorunun yöneltmesinin gerekip gerekmediğine, 216. maddedeki usule göre mahkeme karar verecektir. Dikkat edileceği üzere maddenin getirdiği esas, Common Law sistemine yakın ise de bundan farklıdır. Tasarının 197. maddesinde açıklandığı üzere,

³⁵⁵ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 352 vd.

³⁵⁶ Fatih BİRTEK 2016, age. s. 523; Naim KARAKAYA 2014, age. s. 13 vd.

³⁵⁷ Ersan ŞEN 2013, Doğrudan Soru Yönelme: Çapraz Sorgu; Fatih BİRTEK 2016, age. s. 523; Yağmur TEMİZ (2015), "Türk Hukukunda Çapraz Sorgu Tartışmaları", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, s. 300.

³⁵⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 812.

³⁵⁹ M. Nureddin BOZALAN 2020, age. s. 67.

duruşma hâkimin sorgusu ile başlamaktadır. Common Law sisteminde ise, çok istisnai hallerde tanıklara soru da soramaz; sadece taraflar arasında soru yöneltmeden kaynaklanan karşı koymaları çözüme bağlar. Tasarının sistemi o derece farklıdır ki, 201. madde mahkeme üyelerine de soru sormak hakkını tanımaktadır. Kaldı ki, Common Law sisteminde duruşmada sanık sorguya çekilmez; ancak istem olduğunda tanık gibi dinlenir ve hatta kendisine bu halde yemin verilir. Netice olarak getirilen bu madde, savunma hakkını güçlendirici ve avukatın daha enerjik ve etkin olmasını sağlayan bir hüküm niteliğindedir.”

2.2.6. Tanığın Tekrar Dinlenmesi

Kanuna göre tekrar dinlenmesi halinde tanığa eski yemini hatırlatılır (CMK m. 57). Tanığın beyanının doğruluğu bu şekilde daha önceki yemini ile teminat altına alınmış olur. Bu hususta takdir, dinlemeyi yapan makamdadır; tanığa yeniden yemin verilebilir yahut verilmeyip eski yemini hatırlatılmakla yetinilebilir. Fakat buradaki yemin ancak aynı soruşturma veya kovuşturma evresinde verilen yemindir. Buna göre tanığa soruşturma evresinde yemin verilmişse, kovuşturma evresinde de mutlaka yeniden yemin verilir, eski yeminin hatırlatılması yeterli değildir.

Tanığın aynı oturumda tekrar dinlenmesi halinde CMK m. 57 anlamında bir tekrar dinleme söz konusu olmadığından yeminin hatırlatılmasına da yeniden yemin vermeye de gerek yoktur.³⁶⁰ Kanun yolu bozmasından sonra yapılan yargılamada yargılama aşaması değişmemiş sayılacağından yemin verilmesine gerek olmayıp tanığa eski yemini hatırlatılmakla yetinilebilir.³⁶¹ Yargılamanın yenilenmesi halinde ise hüküm daha önceden kesinleşmiş olduğundan eski yeminin hatırlatılması ile yetinilemez, tanığa yemini yeniden yaptırılır.³⁶²

Tanığa daha önceki yemini dinlenmesinden sonra verilmişse, beyandan sonra verilen yeminde yeminin biçimi yeni verilen beyanları kapsayıcı nitelikte olmadığından, tanığın tekrar dinlenmesi halinde eski yeminin hatırlatılması ile yetinilemez, yeniden yemin verdirilmesi gerekir.³⁶³

³⁶⁰ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 470; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 552; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 135.

³⁶¹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 471; Faruk EREM 1970, age. s. 398; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 135.

³⁶² Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 471; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 552; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 134 vd.

³⁶³ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s.135.

2.2.7. Tanığın Önceki Beyan ve İfadelerini İçeren Tutanaklar

2.2.7.1. Tanığın Okunması Yasak Olan Yazılı Açıklamaları

Ceza yargılamasında kural, delillerin mahkemenin önünde tartışılması ve hâkimin delillerle araya bir vasıta girmeden doğrudan temas kurmasının sağlanmasıdır.³⁶⁴ Tanıklık mutlaka beyanda bulunmak suretiyle yapılacağından duruşmanın doğrudan doğrualığı ve sözlülük ilkeleri gereğince kural olarak tanıkların beyanlarını içeren tutanaklar kovuşturma evresinde belge delili olarak okunmaz (CMK m. 210),³⁶⁵ tanıkların duruşmada dinlenmesi gerekir. Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez.

“Duruşmada okunmayacak belgeler” başlıklı CMK m. 210 düzenlemesi, tanığın dinlenmesi yerine geçmek üzere önceki ifadesinin okunmasını yasakladığından, kendisine ulaşılabilen her tanık bizzat dinlenmek zorundadır. Hükmün getirdiği yasak, şahsi delil yerine belge delilinin ikame edilmesi yasağı olup kural, tanıkların soruşturma sırasında dinlenmiş olsalar bile duruşmada mahkemece tekrar dinlenmeleridir. Bu yükümlülük CMK’nın 210. maddesinde bu şekilde düzenlenmesinin yanında ayrıca olayın aydınlatılması, şüphenin yenilmesi ve maddi gerçeğe ulaşılması zorunluluğundan da kaynaklanmaktadır.³⁶⁶

Tanığın yazılı açıklamalarının okunması da dinleme yerine geçmez. Yazılı açıklama, “*önceden ispat amacıyla hazırlanmış yazı parçasını*” ifade eder.³⁶⁷ Bu yazı kim tarafından hazırlandığından bağımsız olarak, yapılmakta olan yargılamada kullanılmak amacıyla ya da bir başka yargılama için düzenlenmiş olabilir. Önemli olan, yazılı açıklamanın duruşmadan önceki ifadeler ile ilgili olarak delil olmak amacıyla hazırlanmış olmasıdır. Bu itibarla yazılı ihbar ve şikayetler, üçüncü kişilerin dinlenildikleri sırada verdikleri bilgiler, idari bir soruşturma çerçevesinde yapılan yazılı açıklamalar veya resmi makamların sorması üzerine verilen cevaplar, gözlem raporları, günlük ya da mektuplar, önceden ispat amacıyla hazırlanmış olmadıklarından, okunması yasak olan açıklamalardan değildir.³⁶⁸

³⁶⁴ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 426; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 308.

³⁶⁵ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 308.

³⁶⁶ Cumhuriyet ŞAHİN 2001, age. s. 102 vd.

³⁶⁷ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 141.

³⁶⁸ Cumhuriyet ŞAHİN 2001, age. s. 160 vd.

Olayın delilinin bir tanığın açıklamalarından ibaret olması halinde bu tanığın duruşmada mutlaka dinleneceği düzenlemesinden ne anlaşılması gerektiği konusu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, maddede genel olarak tüm tanıkların dinlenmesine ilişkin bir düzenleme öngörülmektedir. Bu itibarla bütün tanıklar mahkemede dinlenmelidir. Düzenleme “*bir tanığın*” açıklamalarından bahsediyor ise de bu ibare olayın delilinin tek bir tanığın beyanlarından ibaret olması hali ile sınırlı olarak anlaşılmalıdır, başka deliller bulunsa dahi tanık mutlaka duruşmada dinlenmelidir.³⁶⁹ Bu bağlamda CMK m. 211’deki istisnalar olayın tek tanığı veya birden fazla tanığı olup olmadığına bakılmaksızın tüm tanıklar bakımından geçerlidir.³⁷⁰ Tek tanığın ölmesi ya da daha sonradan akıl hastalığına tutulması gibi bir halde artık dinlenmesi olanaksız olacağından CMK m. 211/1 uyarınca eski ifadelerinin okunularak değerlendirilmesi söz konusu olacaktır.³⁷¹ 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu m. 9/8’de de bu görüşe uygun olarak hakkında tedbir uygulanan tanığın beyanının tek başına hükme esas teşkil etmeyeceği düzenlemesi öngörülmüştür.³⁷²

Bir diğer görüşe göre ise, CMK m. 210 düzenlemesi olayın yegâne delilinin tek bir tanık beyanı olması haline ilişkindir. Bu itibarla tüm tanıklar duruşmada dinlenmelidir fakat olayın tek delili bir tanık beyanı ise bu tanığın muhakkak şekilde duruşmada dinlenmesi gerekir. Beyanının hükme esas alınabilmesi için duruşmada dinlenmesi zorunlu olan bu tek tanık ölüm gibi bir nedenle olsa bile duruşmaya getirilemezse önceki beyanına dayanılarak hüküm verilmesi mümkün değildir. Tanığın önceki beyanını içeren tutanakların duruşmada okunup hükme esas alınabilmesi için olayın delilinin bu tek tanığın açıklamalarından ibaret olmaması, onunla birlikte başka delillere de dayanılıyor olması gerekir.³⁷³ Buna göre olayın delilinin tek bir tanık olması ve bu tanığın duruşmada dinlenmesi halinde bu dinlemeye dayanılarak hüküm kurulabilir. Dolayısıyla CMK m. 211’deki istisnalar olayın

³⁶⁹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 139; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 929 dipnot 364.

³⁷⁰ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 140. “*CMK 210/1-2. cümle, birinci cümleden farklı olarak okuma yasağını dinleme şartına bağlamış değildir. Bu anlamda birinci cümleden daha geniş bir yasak öngörür. Olayın aydınlatılmasına katkı sağlayacağı sürece tanıklar dinlenmeli, bazılarının ifade tutanaklarının okunması yoluna gidilmemelidir.*” Bkz. Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 102 vd.

³⁷¹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 426.

³⁷² Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 815.

³⁷³ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 294; Erdener YURTCAN 2019, age. s. 542; Metin KÖSE (2019), “*Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi*”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, s. 189; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 309; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 645 vd.

delilinin tek bir tanık beyanı olmadığı hallere ilişkindir. Eğer olayın tek delili bir tanığın beyanı ise CMK m. 211'deki istisnalar bu tanık delili bakımından kabul edilmeyecektir.³⁷⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bu görüşe uygun olarak şu şekilde karar vermiştir;

“...Suçun sübutuna ilişkin olarak, katılanın beyanı, olay tutanağı, adli raporlar, sanığın Amerika Birleşik Devletleri'nde öğrenim gördüğüne ilişkin açık beyanı ve öğrenim belgesi gibi başka deliller de mevcut olduğundan, olayın uyuşmazlıkla ilgili kısmının tek tanığı olan ve kovuşturma aşamasında tüm aramalara rağmen hazır edilemeyen O.M.'nin soruşturma aşamasında alınan ifadesinin CMK'nın 211. maddesi uyarınca okunması ile yetinilerek, sanığın görevli memura direnme ve hakaret suçlarından mahkûmiyetine karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, yerel mahkemece soruşturmada dinlenen tanık beyanına göre mahkûmiyet kararı verilmesinin CMK'nın 210. maddesine uygun olmayacağı kabulü ile beraatına hükmolunması isabetsizdir.”³⁷⁵

Her ne kadar hükümdeki “mutlaka dinlenir” ifadesinin bu kuralın tek delilin bir tanık olması haliyle sınırlı olduğu izlenimi verdiğini düşünmek mümkün ise de CMK tasarısında 210. maddeye karşılık gelen 217. maddenin gerekçesinden kanun koyucunun amacının bu yönde olmadığı anlaşılmaktadır. Maddenin gerekçesi;

“217. maddenin (CMK m. 210) gerekçesinde de açıklandığı üzere, delillerin hükmü verecek mahkeme önünde ortaya konulması, tartışılması ve irdelenmesi adil yargılanma hakkının temel gerekçelerindedir. Bu itibarla duruşmada sanık ve tanığın ifadesine ait tutanakların okunması ile yetinilmesi, ancak zorunlu hallerde kabul olunabilir, 219. maddede (CMK m. 211) söz konusu olduğu hallerde olduğu gibi...”

şeklindedir. Dolayısıyla kanun koyucunun iradesinin de ilk görüşe uygun olarak oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu itibarla CMK m. 210/1'deki düzenleme delillerin doğrudan doğruyalığını belirtmek üzere yapılmıştır. CMK m. 211'de yer verilen istisnalar haricinde olayın delili olan bir tanığın duruşmada dinlenmesi zorunluluğunu vurgulamaktadır.³⁷⁶ Bununla beraber sanık hakkında, sorgulama hakkı tanınmayan bir tanık beyanına dayanılarak mahkûmiyet kararı verilemez. Tanık beyanı esaslı delil ise, yani olayın tek delilinin bir tanığın beyanı olması veya başka deliller olmakla beraber hükümde temelde bir tanığın beyanına dayanılması halinde adil yargılanma hakkının

³⁷⁴ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 542; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 647.

³⁷⁵ 18.02.2014 tarih ve 2013/4-242 Esas ve 2014/79 Kararı. Bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 08.09.2021.

³⁷⁶ Hakan KARAKEHYA 2013, agm. s. 729 vd.

korunması için bu tanığın mutlaka duruşmaya getirilip dinlenmesi, tanığa soru sorma ve onunla yüzleşebilme imkânının sanığa sağlanması gerekir.³⁷⁷

CMK m. 210/2 uyarınca tanıklıktan çekinme hakkı olan kişinin duruşmada tanıklıktan çekinmesi halinde önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz. Tanıklıktan çekinme hakkı olan kişi, daha önce dinlenmiş olmasına karşın bu hakkını ilk defa duruşmada kullanmak isteyebilir. Bu halde daha önce vermiş olduğu beyanları duruşmada okunamayacaktır. Bunun için tanığın daha önceki beyanını tanık sıfatıyla vermiş olması şart değildir, şüpheli ya da sanık sıfatıyla vermiş olsa da ilgili beyanı okunamaz. Bu kapsamda önceki ifadeyi alan kimselerin de tanık sıfatıyla dinlenmesi mümkün değildir.³⁷⁸ Bu şekilde aynı zamanda genel bir değerlendirme yasağı da düzenlenmektedir.³⁷⁹ Zira okunmayan belgeler duruşmada tartışılmadığından CMK m. 217/1 gereği hükme de esas alınamayacaktır. Aksi durumda sanığın tanıklara soru sorma hakkı ve bu çerçevede adil yargılanma ilkesi ihlal edilmiş olur.³⁸⁰

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 15.05.2018 tarih ve 2017/1-1087 Esas ve 2018/211 Karar sayılı kararında aynı doğrultuda karar vermiştir;

“... 5271 sayılı Kanununun 210. maddesi uyarınca tanıklıktan çekinme hakkı olmasına karşın daha önce bu hakkını kullanmayan bir tanık duruşmada tanıklıktan çekindiğinde önceki ifadesine ilişkin tutanaklar da okunamayacak, 217. maddenin birinci fıkrasındaki hüküm uyarınca, hâkim kararını duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabileceği için tanığın daha önceki aşamada tanıklıktan çekinme hakkını kullanmayarak verdiği beyanlar hükme esas alınamayacaktır... 5271 sayılı CMK'nun 45. maddesi uyarınca tanıklıktan çekinme hakkı bulunan ve soruşturma aşamasında kolluk tarafından beyanı alınıp istinabe yoluyla yapılan duruşmada tanıklıktan çekinme hakkını kullanan sanık Y.'nin ablası ve inceleme dışı sanık S.'nin gelini olan tanık E.K.'nin önceki beyanları 5271 sayılı CMK'nun 148/4, 210 ve 217. maddeleri uyarınca hükme esas alınmasının mümkün olmadığı kabul edilmelidir. Bu itibarla, tanık E.K.'nin soruşturma aşamasındaki beyanını hükme esas alan yerel mahkeme uygulamasında isabet bulunmamaktadır.”³⁸¹

³⁷⁷ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 139 vd.; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 553; Hakan KARAKEHYA 2013, agm. s. 731 vd.; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 815.

³⁷⁸ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 931.

³⁷⁹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 142.

³⁸⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 646.

³⁸¹ Karar için bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021.

2.2.7.2. Tutanakların Okunması

CMK m. 210/1 tanıkların duruşmada dinleneceği yönündeki genel kuralı belirtir. Bununla birlikte duruşmada dinlenen tanıkların önceki beyanlarının da okunmaları suretiyle yargılamaya dahil edilmeleri mümkündür. Ayrıca daha önce dinlenen tanığın kimi nedenlerle duruşmada tekrar dinlenmesinin mümkün olmaması halinde ne yapılacağı da kanunda düzenlemiştir.

2.2.7.2.1. Tanığın Duruşmada Bir Olayı Hatırlamadığını Beyan Etmesi veya Beyanları Arasında Çelişki Olması

Tanık bir hususu hatırlayamadığını söylese önceki ifadesini içeren tutanağın ilgili kısmı okunarak hatırlamasına yardım edilir (CMK m. 212/1). Yine tanığın duruşmadaki ifadesiyle önceki ifadesi arasında çelişki bulunduğu, evvelce alınmış ifadesi okunarak bu çelişkinin giderilmesine çalışılır (CMK m. 212/2). Bu hallerde hem ilgili şahıs dinlenecek hem de eski beyan veya ifadesini içeren tutanak okunabilecektir.

CMK m. 212 uyarınca tanığın önceki beyanlarını içeren tutanakların okunabileceği hallerden ilki, tanığın bir olayı hatırlayamadığını beyan etmesidir. Tanığın, üzerinden zaman geçmiş olması nedeniyle olayın hatırlayamaması mümkündür. Bu durumda önceki ifadeleri kendisine okunarak hatırlamasına yardımcı olunur. Buradaki okumanın amacı, tanığın olayı hatırlamasına yardım etmek olduğundan tutanağın sadece hatırlayamadığı hususa ilişkin kısımları okunarak hatırlamasına yardım edilir.³⁸² Bu kapsamda peşinen tutanağın tamamının okunması yoluna gidilmemeli, tutanağın tamamı ancak ifadesi kapsamında gerekli olması halinde okunmalıdır.³⁸³

Tanığın önceki ifadelerinin okunabileceği bir diğer durum ise bu ifadeleri ile duruşmada verdiği ifadesi arasında çelişki olması halidir. Çelişki önceki anlatılanlarla sonraki anlatılanların birbirinden farklı olmasını ifade eder.³⁸⁴ Tanık mahkemede dinlendikten sonra varsa daha önce verdiği ifadeleri duruşmadaki beyanları ile karşılaştırılır, aralarında çelişki olup olmadığı araştırılır, eğer bir çelişki varsa nedenleri sorulup bu çelişki giderilmeye çalışılır. Kural olarak yalnızca duruşmada alınan ifadeler hükme esas alınmakta ise de soruşturma aşamasında ve olaya daha

³⁸² Cumhuriyet ŞAHİN 2001, age. s. 212; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 816; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 645.

³⁸³ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 468.

³⁸⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 816.

yakın bir zamanda alınmış olan ifadeler, kovuşturma aşamasında verilen ifadelerin denetlenebilmesi için önem arz eder.³⁸⁵ Çelişki, tanığın önceki beyanlarını kabul etmemesi nedeniyle olabilir.³⁸⁶ Ancak önceki beyanıyla sonraki beyanının tamamının çelişkili olması gerekmez; kısmî çelişki halinde önceki beyanın sadece çelişen kısımları okunur ve çelişki giderilmeye çalışılır.³⁸⁷

Okunacak ifadeler hâkim, Cumhuriyet savcısı veya kolluk tarafından alınan ifadeler olabileceği gibi, hukuk davasında ya da resmî bir işlem sırasında yahut sanık sıfatıyla verilmiş ifadeler de olabilir.³⁸⁸

Tanıklıktan çekinme yetkisi bulunmayan tanığın duruşmaya gelmesi ancak beyanda bulunmayı reddetmesi halinde önceki ifadesine ait tutanağın okunması mümkün değildir. Zira bu durumda tanık, dinlenmiş değildir.³⁸⁹

İstisnai hüküm olduğundan, okuma seçeneği en son yol olarak tercih edilmelidir.³⁹⁰

2.2.7.2.2. Tutanakların Okunması ile Yetinilmesi

Kanuna göre belli hallerde duruşmada dinlenmeyen tanığın önceki beyanlarını içeren tutanakların duruşmada okunması ile yetinilebilir. Tanık veya tanık olarak dinlenecek suç ortağı ölmüş ya da akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse yahut duruşmada hazır bulunması hastalık, malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için mümkün değilse ya da ifadesinin önem ve derecesine göre tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa bu kimselerin dinlenmesi yerine daha önceki dinlemeler sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir (CMK m. 211/1). Bu hüküm duruşmada dinleme zorunluluğunun kapsamını daraltan bir düzenleme olarak yer bulmakta ve okuma yasağının geniş anlamda istisnasını oluşturmaktadır.³⁹¹

Kanundaki “*okunabilir*” ifadesi tutanağın okunması ya da okunmaması hususunda yargılama makamının takdir hakkına sahip olduğunu göstermez. Doğrudan

³⁸⁵ Burcu DÖNMEZ 2019, age. s. 37.

³⁸⁶ Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 217.

³⁸⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 816; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 931.

³⁸⁸ Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 214; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 931.

³⁸⁹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 359.

³⁹⁰ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 645.

³⁹¹ Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 202.

doğrualık ve maddi gerçeğin araştırılması ilkeleri gereği okunmasının zorunlu olduğu şeklinde anlaşılması gerekir.³⁹²

Tanığın yargılamanın daha önceki bir evresinde ya da başka bir adli işte adli makamlara sunmuş olduğu beyanlarına ait tutanaklar, kovuşturma aşamasında yargılamayı yapan mahkeme açısından belge delili niteliğinde olup bu şekilde değerlendirmeye tabi tutulur.³⁹³ Okunacak bu daha önceki ifadeler kolluk, Cumhuriyet savcısı ya da hâkime sunulmuş beyanlar olabilir. Ancak bu ifadelerin kime sunulmuş olduğu bunlar değerlendirilirken dikkate alınmalıdır.³⁹⁴

Tanığın bulunduğu yerin öğrenilememesinde mutlak olarak öğrenilememe şart olmayıp gerekli ve makul tüm araştırmaların yapıldığı ve bunların sonuçsuz kaldığının belirlenmesi yeterlidir.³⁹⁵ Akıl hastalığı hususunda yetkili makam gerekli görürse rapor aldırabilir.³⁹⁶

CMK m. 211/1-c’de belirtilen “*ifadesinin önem derecesi*” ibaresinin belirsiz ve keyfiliğe açık olduğu, dinlenmeden bir tanığın açıklamalarının az önemli veya önemsiz olduğunun söylenemeyeceği ileri sürülmüş³⁹⁷ ise de hükme göre, olay var olan delillerle yeterince aydınlanmış, şüphe giderilmiş ve dinlenmeyen tanıkların açıklamaları olayın aydınlatılması açısından bir değer taşımıyorsa artık kalan tanıkların dinlenmesinden vazgeçilmesi ve bunların önceki ifade tutanaklarının okunması ile yetinilmesi mümkündür.³⁹⁸

Tanığa ait erken dinleme tutanakları, istinabe yoluyla yapılan dinlemelere ait tutanaklar da duruşmada okunacak tutanaklardandır.³⁹⁹

Cumhuriyet savcısı ile katılan veya vekili ve sanık veya müdafinin birlikte rıza göstermeleri halinde tanığın veya suç ortağının duruşmada dinlenilmesi yerine daha önce verdiği ifadesine ilişkin tutanakların okunması ile yetinilebilir (CMK m. 211/2). Burada kanun delil ikamesinin şekli hususunda yargılama makamı yerine tarafların iradesine değer vermiştir. Bu halde rıza sadece tutanağın okunması ile yetinilmesine ilişkindir, yoksa tutanağın içeriğinin doğruluğu kabul edilmemektedir.⁴⁰⁰ Ancak mahkemenin bu yetkiyi kullanıp kullanmamak hususunda takdir yetkisi olup bu tanık

³⁹² Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 366 dipnot 872.

³⁹³ Age. s. 357.

³⁹⁴ Age. s. 377.

³⁹⁵ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 154; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 367.

³⁹⁶ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 366.

³⁹⁷ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 597

³⁹⁸ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 155.

³⁹⁹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 468; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 932 vd.

⁴⁰⁰ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 155.

beyanının yargılamanın sonucu için gerekli olduğunu düşünen mahkeme tanığı yine de dinleyebilir.

2.3. TANIK BEYANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Her ceza uyuşmazlığının maddi sorun ve hukuki sorun olmak üzere çözülmesi gereken iki bölümü bulunur. Fiilin fail tarafından işlenip işlenmediği ile ilgili olan maddi sorunda fiili failin gerçekleştirdiği sonucuna ancak bu hususun ispatlanması ile varılır. İspat ise delillerle mümkün olur. Bu şekilde delillerin varlığı ile ispat tam olarak gerçekleşirse hâkim ikinci aşama olan hukuki sorunun çözülmesi aşamasına geçebilir. Bu aşamada hâkim artık söz konusu fiilin hukuk kuralları açısından değerlendirilmesini yaparak karar verecektir.⁴⁰¹ İspat geçmişte yaşanmış olaylarla ilgili olduğundan ceza yargılamasında delillerin önceden hazırlanması mümkün değildir.⁴⁰² Bu durum da ispatı zorlaştırır. Bu sebeptendir ki ceza yargılamasında delil serbestisi ilkesi geçerlidir.⁴⁰³ Hukuka aykırı olarak elde edilmediği sürece ceza muhakemesinde her şey delil olabilir, kural olarak her şey her şeyle ispat edilebilir.⁴⁰⁴

Kural olarak CMK'da bir delilin değeri hususunda açık bir hüküm bulunmaz. Önemli olan delilin güvenilirliği ve sağlamlığıdır. Duruşmada ortaya konulup değerlendirilmek şartıyla hâkim tüm delilleri serbestçe değerlendirir. Bu ilkeye serbest delil değerlendirme ilkesi denir.⁴⁰⁵ CMK m. 217/1 gereğince hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir ve bu deliller hâkimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir. Anlaşılacağı üzere ceza muhakemesinde vicdani delil sistemi geçerlidir. Vicdani delil sistemi hem delil hem de delillerin değerlendirilmesi serbestilerini içerir.⁴⁰⁶ Ancak burada ifade edilen serbestlik keyfilik anlamına gelmemektedir.⁴⁰⁷ Maddi gerçeğin araştırıldığı ceza muhakemesinde kanun huzura getirilip tartışılmış delillerin bu suretle duruşmadan

⁴⁰¹ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 305.

⁴⁰² Faruk EREM 1970, age. s. 379.

⁴⁰³ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 305.

⁴⁰⁴ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 270; Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 28 vd.; Faruk EREM 1970, age. s. 352; Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 202; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 256; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 77 vd.

⁴⁰⁵ Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 46; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, s. 602.

⁴⁰⁶ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 200; Nurullah KUNTER 1989, age. s. 586.

⁴⁰⁷ Faruk EREM 1970, age. s. 351.

edinilecek kanaate göre takdir edilmesini öngörür.⁴⁰⁸ Hâkim delilleri ve delillerin değerini kendisi takdir edip vicdanına göre karar verir.⁴⁰⁹ Ancak bu değerlendirme akla ve mantığa, bilimsel kurallara, kanunun emredici hükümlerine ve muhakeme kurallarına uygun olmak zorundadır. Dolayısıyla hâkimin delilleri değerlendirmesi ve hükmünü gerekçelendirmesi gerekir. Hâkim vicdani kanısını ne şekilde oluşturduğunu gerekçede açıklayacak, bu gerekçe sayesinde bir hususun mantık kurallarına uygun olarak takdir edilip edilmediği kanun yolu mercii tarafından denetlenebilecektir.⁴¹⁰

Vicdani delil sisteminde, delillerin değerlendirilmesinde birbirini tamamlayan iki yöneme başvurulur. Buna göre ilk olarak delilin kendi içerisinde gerçeğe uygunluk bakımından değerlendirilmesi yapıldıktan sonra ikinci aşamada var olan deliller bütün olarak değerlendirilir.⁴¹¹ Mahkeme huzurunda sunulan deliller öncelikle tek tek sonrasında bir bütün olarak tartışılır.⁴¹²

Tanık beyanının inandırıcı olup olmadığı hususu da mahkemenin takdirindedir. Tanıklık için aranacak tek unsur, tanığın yargılama konusu olayı algılama ve bu hususta edindiği bilgileri aktarabilme yeteneğine sahip olmasıdır.⁴¹³ Bu çerçevede herkes kendi imkân ve vasıflarına göre tanıklık edebilecektir.⁴¹⁴ Bir kimsenin tanık olması ile bu tanığın beyanının ispat değeri birbirinden farklı şeyler olduğundan⁴¹⁵ her tanığın beyanı ve tanığa güvenilip güvenilmeyeceği hususu onun özel durumları dikkate alınarak değerlendirilir.⁴¹⁶

Bir tanığın beyanı gerçeği yansıtabileceği gibi gerçek dışı da olabilir. Bilimsel araştırmalar, bir olayın olaya tanık olmuş kişinin hatırladıklarından tamamıyla farklı bir gerçekliği olduğunu, insan hafızasının olayları aynen kaydedemediğini, duyu organları vasıtasıyla algılama sırasında birtakım değişimlerin yaşandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kişinin olayı unutmadığı takdirde gerçeğe uygun olarak hatırladığı şeklindeki bir varsayım temelden hatalıdır. Zira daha olayı algımlarken

⁴⁰⁸ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 270; Cumhur ŞAHİN 2001, age. s. 47; Veli KAFES (2015), “Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, s. 191.

⁴⁰⁹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 55.

⁴¹⁰ Faruk EREM 1970, age. s. 350; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 796; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 602.

⁴¹¹ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 378 vd.

⁴¹² Metin KÖSE 2019, agm. s. 193.

⁴¹³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR KIRIT, Esra ALAN AKCAN, Özdem ÖZAYDIN, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Derya ALTINOK VILLEMİN ve Mehmet Can TOK 2021, age. s. 301.

⁴¹⁴ Faruk EREM 1970, age. s. 384.

⁴¹⁵ Hakan KARAKEHYA 2019, age. s. 226; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ 2020, age. s. 258.

⁴¹⁶ Faruk EREM 1970, age. s. 385; Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 87.

gerçeğe uygunluğu hususunda tereddütler oluşmaktadır. Bunun yanında bir de tanıklar beyanda bulunurken anlatımlarına yalnızca gözlemlerini değil, aynı zamanda kendi psikolojik yorumlarını da katar.⁴¹⁷ Bu nedenle karar verecek makam her tanık beyanını yanlışlar içerebileceği kuşkusuyla değerlendirmelidir.⁴¹⁸ Tanığın yaşı, karakteri, kültür düzeyi, mesleği, taraflara yakınlığı, bir yönde beyanda bulunmakta çıkarımın olup olmadığı, anlayış kabiliyeti, baskı yahut telkin altında bulunup bulunmadığı gibi etkenleri göz önünde bulundurmalıdır.⁴¹⁹ Tanık sayısının fazla olması beyanlarını karşılaştırma ve tanıklık ettikleri vakıaların doğruluğunu sınamaya imkânını arttıracaktır.⁴²⁰

Tanıklıktan çekinme, tanığa beyanına ne derece güvenilebileceğine ilişkin soruların sorulması, tanıkların ayrı ayrı dinlenmesi, tarafların yüzüne karşı ve alenen beyanda bulunulması, tanıkların yüzleştirilmesi ve yalan beyanın suç sayılması kurumları tanığın yalan beyanda bulunmasının önüne geçmek için öngörülmuş tedbirler niteliğindedir.⁴²¹ Yalan tanıklık suçu ile yemin yükümlülüğü, maddi veya manevi baskı yoluyla tanığın doğruyu söylemesini gerçekleştirme amacını güder.⁴²² Ancak bunların ötesinde CMK m. 148 tanığın dinlenmesinde kıyas yoluyla uygulanacak ve ifadesi alınırken yasak ifade usulleri uygulanmayacaktır. Bu şekilde alınan beyanlara hükümde dayanılması mümkün değildir.⁴²³ Hâkim vicdani delil sistemi çerçevesinde tanık beyanının değerini kendisi takdir ederek değerlendirecektir.

CMK'nın 217/2 hükmü, "*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*" şeklindedir. CMK m. 206/2-a uyarınca ise kanuna aykırı olarak elde edilmiş delillerin ikamesi reddolunur. Bu düzenlemelerle kanun genel bir delil değerlendirme yasağı getirmektedir.⁴²⁴ Yine hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanması CMK'nın 289/1-i bendi uyarınca bir mutlak bozma nedeni olarak düzenlenmiştir. Buna göre hukuka aykırı şekilde elde edilmiş

⁴¹⁷ Devrim GÜNGÖR (2016), "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, s. 309 vd; Gül ALPAR, Nurhan ER ve Fatma BOYRAZ (2007), "Görgü Tanıklığında Bellek Hataları: Olay Sonrası Bilginin ve Tuzak Soruların Hatırlama ve Kaynak İzleme Üzerindeki Etkisi", *Türk Psikoloji Yazıları*, Cilt 10, Sayı 20, s. 2.

⁴¹⁸ Metin FEYZİOĞLU 1996, age. s. 231

⁴¹⁹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 458 vd.; Gülşen TAŞÇI ve Alp Tekin TAŞÇI 2007, age. s. 17.

⁴²⁰ Gülşen TAŞÇI ve Alp Tekin TAŞÇI 2007, age. s. 17.

⁴²¹ Nurullah KUNTER 1989, age. s. 635.

⁴²² Ahmet BOZDAĞ ve Kader SARIUSTA, agm. s. 586; M. Nureddin BOZALAN 2020, age. s. 43.

⁴²³ Ahmet GÖKCEN, Murat BALCI, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR 2020, age. s. 291; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 303.

⁴²⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, age. s. 667.

deliller ve bu kapsamda hukuka aykırı elde edilmiş tanık beyanları hükme esas alınmayacaktır. Bu kapsamda hâkimin vicdani kanaatine göre değerlendirebileceği tanık beyanları ancak hukuka uygun şekilde elde edilerek davaya kazandırılmış beyanlar olabilir. Buna göre örneğin, yeminsiz dinlenmesi gereken bir tanık yemin verdirilerek dinlenmiş ve mahkeme kararını bu tanığın beyanına dayandırmış ise hukuka aykırı delile dayandırılmış olan hükmün bozulması gerekecektir.⁴²⁵ Ancak yeminsiz dinlenmesi gereken bir tanık yeminle dinlenmiş fakat hükümde bu beyana dayanılmamış ise bu durum tek başına bozma nedeni sayılmaz.⁴²⁶ Çekinme hakkı bildirilmeksizin beyanı alınan tanığın ifadesine dayanılması da hukuka aykırı olur.⁴²⁷ Tanık çekinme hakkını duruşma sırasında kullandığında CMK m. 210/2 gereği daha önceki hukuka uygun şekilde elde edilen beyanlarına dayanılması da hukuka aykırı olacaktır.⁴²⁸

⁴²⁵ Erdener YURTCAN 2019, age. s. 617.

⁴²⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ 2021, age. s. 753.

⁴²⁷ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 540.

⁴²⁸ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 56.

BÖLÜM III

TANIĞIN KORUNMASI VE TANIK KORUMA TEDBİRLERİ

3.1. TANIĞIN KORUNMASI

Kimliği taraflarca bilinen tanığın duruşmaya katılarak sanık tarafından sorgulanmasının sağlanması suretiyle sanığın haklarının korunması ceza muhakemesinde esas olmalıdır.⁴²⁹ Ancak tanığın beyanda bulunma zorunluluğu kimi zaman kendisi veya yakınları açısından tehlike oluşturabilir. Özellikle suç örgütleri tarafından işlenmiş suçların aydınlatılması genelde örgütü ve suç bağlantılarını bilen, örgüt üyelerini tanıyan yahut fiile ortak olmuş ya da faille yakın ilişki içerisinde bulunan kimselerin tanıklıklarına bağlıdır. Bunların yanında tamamen tesadüfen olayın tanığı olmuş kişilerin de tanıklıkları nedeniyle tehdit ve tehlikelere maruz kalması mümkündür.⁴³⁰ Tanıklığı nedeniyle tehlikeye maruz kalabilecek kişilerden bu tehdit ve tehlikeleri her şeye rağmen göze almaları beklenemez.⁴³¹ Tanıklık yapıp beyanda bulunmak bir kamu görevi olarak tanık açısından zorunlu olmakla beraber, verdiği bilgiler sonucunda bir zarara uğramamasını sağlamak da devletin görevidir. Ayrıca ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşma amacı açısından tanığın etki altında kalması riskinin de önüne geçilmesi gerekir. Bunun için tanığın tanıklık görevi karşılığında yüzleşmek zorunda kalabileceği her türlü hukuka aykırı eylemden korunması gerekir.⁴³²

Tanığın korunması esas olarak iki şekilde ortaya çıkabilir. İlk olarak özellikle örgütlü suçlarda tanık veya yakınlarının bu tanıklık sebebiyle hayatları ya da sağlıklarının tehlike altına girmesi nedeniyle korunmaları gerekebilir.⁴³³ Tanığın korunması ile bu anlamda çoğunlukla örgütlü suçlarda tanığın hayatı, vücut bütünlüğü ve özgürlüğü gibi değerlerine yönelik olarak şüpheli, sanık veya onun çevresinden

⁴²⁹ Ersan ŞEN (2014), "Gizli Tanıklık", *Nevşehir Barosu Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, s. 273.

⁴³⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ 2021, age. s. 608.

⁴³¹ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 473.

⁴³² Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 57.

⁴³³ Age. s. 56.

gelebilecek olan tehdit ve tehlikelerden korunması ifade edilmektedir.⁴³⁴ İkinci ihtimalde ise tanık yaş küçüklüğü, hastalık, uyuşmazlık konusu olaydan kişisel olarak etkilenmek gibi birtakım ek mağduriyetlerle karşılaşmaktadır. Burada tehlike, sanıktan ya da bir başka üçüncü kişiden değil bizzat tanığın kendi kişisel durumundan kaynaklanmaktadır.⁴³⁵ Geniş anlamda tanık koruma kavramı da bu kapsamda tanıkların ceza muhakemesine katılmaları nedeniyle karşılaştıkları tehlikelerden korunmasını ifade eder.⁴³⁶

Söz konusu tehlikelere karşı tanığı hem yargılama devam ettiği sürece hem de sona ermesinin ardından korumak devletin görevidir. Ancak tanığı etkilemeye yönelik her hukuka aykırı davranış tanık koruma tedbirlerine başvurmayı gerekli kılmaz. Tanık koruma tedbirlerinin son çare olarak uygulanması gerekir. Zira asıl olan, tanığın ceza muhakemesinin sağladığı haklar tam anlamıyla gerçekleştirilmek suretiyle dinlenmesidir.⁴³⁷ Ancak tehlike altındaki tanıkların korunmasında hem tanık ve yakınlarının hayatına veya diğer değerlerine yönelik tehdit ve tehlikelerden korunması şeklinde bireysel yarar hem de gerçek suçluların ortaya çıkarılması şeklindeki toplumsal yarar söz konusudur. Bunların yanında ayrıca gizli kalması gereken bir bilgi kaynağının ortaya çıkarılması önlenerek devletin daha sonraki olası soruşturmalarda bu kaynaktan yararlanabilmesi şeklindeki toplumsal fayda da göz ardı edilemez. Vatandaşını hukuka aykırı müdahalelere karşı korumakla yükümlü olan devletin karşı karşıya gelen toplumsal fayda ile bireysel faydayı göz önünde bulundurarak dengeyi koruması lazım gelir.⁴³⁸ Bu anlamda tanık koruma tedbirlerinin amacı, maddi gerçeğe hukuka uygun yollardan ulaşmak ve bu amaçla kendisinden faydalanabilmek için tanığı korumak, aynı zamanda bunları sanığın savunma hakkını ihlal etmeksizin ve adil bir yargılama gerçekleştirmek suretiyle sağlamaktır.⁴³⁹

Tanıklık görevi nedeniyle tehlikeye uğrayabilecek olan kimselerin korunması açısından “kolluk tedbiri niteliğindeki tanık koruma tedbirleri” ve “ceza muhakemesine ilişkin tanık koruma tedbirleri” olmak üzere iki şekilde tedbir uygulanabilir. Kolluk tedbiri niteliğindeki tanık koruma tedbirleri, tanığın şahsına,

⁴³⁴ Faruk TURHAN (2009), *Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması- Türk, Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 23.

⁴³⁵ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 57; Faruk TURHAN 2009, age. s. 23.

⁴³⁶ Faruk TURHAN 2009, age. s. 23.

⁴³⁷ Yusuf Solmaz BALO (2009), *Uluslararası İlke ve Uygulamalar Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma (Anonim Tanık)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 189.

⁴³⁸ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 57.

⁴³⁹ Burcu DÖNMEZ (2016), "AİHM ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Gizli Tanıklara Soru Sorma Hakkının Kullanılması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 127, Cilt 29, s. 122.

tanıklık yapmadan önce veya tanıklık yaptıktan sonra yönelmesi muhtemel saldırılara karşı tanığı korumayı amaçlar. Tanığın duruşmaya gidip gelirken polisin gözetiminden yararlanmasının sağlanması buna örnek gösterilebilir. Ceza muhakemesine ilişkin tanık koruma tedbirleri ise, kolluk tedbirlerinden farklı olarak tanığı, onun hukuki değerlerine yönelik tehdit ve tehlikelerden korumayı değil, delil olan tanık beyanının değeri kapsamında tanığın ceza muhakemesine ilişkin işlevini korumaya yöneliktir. Her ne kadar kolluk tedbiri niteliğindeki koruma tedbirlerinin uygulanması daha ziyade ceza muhakemesine ilişkin koruma tedbirlerinden önce yahut bunların etkisi ortadan kalktıktan sonra söz konusu olmakta ise de her iki grup koruma tedbiri esas itibarıyla birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir.⁴⁴⁰

Tehlike nedeniyle tanık korumaya ilişkin tedbirler üç aşamada uygulanabilmektedir. Bunlar tanıklığa başlamadan önce ve tanıklık süresince tanığın kimliğinin gizli tutulması, tanığın beyanının alındığı sırada alınacak koruma tedbirleri ve tanıklık yaptıktan sonra alınması gerekli koruma tedbirleri olarak ortaya çıkar.⁴⁴¹ Ancak nihayetinde tüm tanık koruma tedbirlerinin ortak amacı, hakkında koruma tedbiri uygulanan tanığın veya yakınlarının korunması suretiyle tanığın sahip olduğu bilgilerin yargılamaya kazandırılmasıdır.⁴⁴²

Tehlikede olan tanıkların korunmasına dair 1412 sayılı CMUK’da herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. Tanıkların korunmasına ilişkin düzenlemeler ilk olarak 5271 sayılı CMK ile hukukumuzda yer aldı. Ancak bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu’nda⁴⁴³ tanık korumaya dair birtakım düzenlemelere yer verilmişti. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 20. maddesi “Koruma Tedbirleri” başlıklı olup düzenlemeye göre devlet; terörle mücadelede görevli adli,

⁴⁴⁰ Faruk TURHAN 2009, age. s. 23 vd.

⁴⁴¹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 58.

⁴⁴² Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 189.

⁴⁴³ 4422 sayılı Kanun’un “Tanığın ve görevlilerin korunması” başlıklı 7. maddesi “*Tanığın kimliğinin veya meskeninin veya ikametgahının veya işyerinin bilinmesi, kendisi veya başkaları için ciddi bir tehlike ihtimalini ortaya çıkarırsa; a) Tanık için her türlü tebligatın yapılacağı ayrı bir adres tespit edilebilir ve tanığın kimliği soruşturmanın her aşamasında gizli tutulabilir. b) Tanığın verdiği bilgilerden hareketle diğer delillerin tespitinin mümkün olması halinde, kimliği soruşturmanın hiçbir aşamasında açıklanmaz. Tanığın dinlenmek suretiyle kimliğinin açıklanması gerektiğinde, tanık hakkında 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 20’nci maddesindeki hükümlerin uygulanmasına karar verilebilir. Yukarıdaki fıkralarda yer alan hükümler, muhbirler ve bu Kanunun kapsamına giren suçlara ait istihbaratta veya soruşturulmasında görev alan kolluk amir ve memurları hakkında da uygulanır, kimlik bilgileri ile görevine ve özel hayatına ilişkin bilgiler hiçbir şekilde açıklanamaz. Kimlik, görev ve özel hayata ilişkin bilgileri açıklayanlara veya açıklanmasına yardımcı olanlara bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.*” şeklindeydi.

istihbari, idari ve askerî görevliler, kolluk görevlileri, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürü ve Genel Müdür Yardımcıları, terör suçlarının muhafaza edildiği ceza ve tutukevlerinin savcılar ve müdürleri, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde görev yapmış hâkim ve savcılar, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesiyle yetkili kılınmış ağır ceza mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılar ile bu görevlerinden ayrılmış olanlar, terör örgütlerinin açık hedefi haline gelen veya getirilenler ile suçların aydınlatılmasında yardımcı olanlar hakkında gerekli koruma tedbirlerini alır. Aynı maddenin üçüncü fıkrası uyarınca bu koruma tedbirleri talep halinde estetik cerrahi yoluyla fizyolojik görünümün değiştirilmesi, nüfus kaydı, ehliyet, evlenme cüzdanı, diploma ve benzeri belgelerin değiştirilmesi, askerlik işleminin düzenlenmesi, taşınır ve taşınmaz mal varlıklarıyla ilgili haklar, sosyal güvenlik ve diğer hakların korunması gibi hususlarda düzenlemeleri kapsar. 11.02.2014 tarih ve 6519 sayılı Kanun ile, meskende korunmaları zorunlu olan korumaya alınmış emekli personelin, Cumhurbaşkanlığınca belirlenecek konutlardan yararlandırılacakları düzenlemesi de hükme eklenmiştir. 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nun 22/2. maddesine göre 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 20. maddesi saklıdır. Buna göre 3713 sayılı TMK'nın 20. maddesi kapsamında bulunan ve maddede belirtilen terörle mücadelede görev yapan görevliler ile suçun aydınlatılmasında yardımcı olanlar hakkında gerekli koruma tedbirleri TMK'nın 20. maddesine göre alınacaktır.

Bunların yanında Mülga 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun'un 2/3. maddesi de kaçakçılık olaylarını ihbar edenlerin kimliklerinin, rızaları olmadıkça veya ihbarın mahiyeti haklarında suç teşkil etmedikçe açıklanamayacağını düzenlemekteydi. Bu hüküm halen yürürlükte bulunan 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 19/4. maddesinde bu kişiler hakkında tanıkların korunmasına ilişkin hükümlerin uygulanacağı düzenlemesi eklenmek suretiyle aynen yer almaktadır. Söz konusu düzenleme gereği tanık koruma hükümleri suçların cezalarına bakılmaksızın 5607 sayılı Kanun kapsamındaki suçlarla ilgili yargılamalardaki tanıklar hakkında da uygulanacaktır.⁴⁴⁴ Burada ihbar edenlerin kimliklerinin açıklanmaması için ağır ve ciddi bir tehlikenin bulunması şartı aranmamaktadır.⁴⁴⁵ Bu düzenleme ile ihbar edenler hakkında yalnızca kolluk tedbiri niteliğindeki tanık

⁴⁴⁴ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK 2021, age. s. 57 dipnot 47; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 534 dipnot 406.

⁴⁴⁵ Mahmut KAPLAN (2010), *Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Ceza Hukukunda Anonim Tanıklık* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 86.

koruma tedbirlerinin uygulanmasını değil ayrıca ihbar edenlerin tanık olarak dinlendikleri sırada kimliklerinin gizli tutulacağına da kabul edildiği şeklindeki bir anlayışın AİHM içtihatları ile çelişeceği, bu sebeple bu tür bir uygulanmanın adil yargılanma hakkını ihlal eder nitelikte olacağı öne sürülmüştür.⁴⁴⁶

Tanık koruma tedbirlerine ilişkin hükümler esas olarak CMK'da düzenlenmiştir. CMK'nın 58. maddesi ile bir örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili tanıklık faaliyetinde bulunanların korunmasına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. CMK m. 58/4, tanıklık görevinin yapılmasından sonra kişinin kimliğinin saklı tutulması veya güvenliğinin sağlanması hususunda alınacak önlemlerin çıkartılacak kanunla düzenleneceğini öngörmüştür. Daha sonra 27.12.2007 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu 01.07.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak CMK'nın 58. maddesindeki koruma tedbirlerinin yetersiz olduğundan hareket eden kanun koyucu, Tanık Koruma Kanunu'yla CMK m. 58/4'te öngörülenin ötesinde tanık koruma tedbiri düzenlemelerine yer vermeyi tercih etmiştir. CMK m. 58'de tanığın kimliğinin saklı tutulması ve tanığın hâkim tarafından hazır bulunma hakkına sahip olan kişiler bulunmaksızın dinlenmesi olmak üzere iki tür koruma tedbiri öngörülmüştür. TKK'da ise kimliğin gizli tutulması ve güvenliğin sağlanması şeklindeki kolluk tedbiri niteliğindeki tanık koruma tedbirlerinin yanı sıra CMK m. 58'de öngörülenlere ek düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıca tedbirlere ilişkin usul hükümleri de TKK'da düzenlenmiştir. CMK m. 58/4, çıkarılacak kanunun sadece tanıklık görevinin yapılmasından sonra kişinin kimliğinin saklı tutulması ve güvenliğinin sağlanması için gerekli tedbirleri düzenlemesini öngörmüş ise de bu madde gereği çıkartılan TKK bunların yanında tanığın ceza muhakemesi tedbirleriyle korunmasını sağlayacak düzenlemelere de yer vermiştir.⁴⁴⁷

3.1.1. Tanık Koruma Tedbirlerinin Uygulanma Koşulları

3.1.1.1. Kanunda Belirtilen Suçlardan Birisi Hakkında Soruşturma veya Kovuşturma Bulunması

Ceza muhakemesinde her suç için tanık koruma tedbiri uygulanması mümkün değildir. Tüm yargılamalarda tanık koruma tedbirlerin uygulanması maddi bakımdan

⁴⁴⁶ Faruk TURHAN 2009, age. s. 103 vd; Mustafa CANSIZ (2017), *Bir İspat Aracı Olarak Ceza Muhakemesinde Anonim Tanıklık* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 55.

⁴⁴⁷ Faruk TURHAN 2009, age. s. 58.

imkânsız olduğu gibi pek çok olayda buna ihtiyaç da yoktur. Tanık koruma tedbirleri savunma hakkının sınırlanması sonucunu doğurabileceğinden doğal olarak uygulanmaları için birtakım koşullar öngörülmüştür.⁴⁴⁸ Bu kapsamda CMK m. 58/5, maddede öngörülen koruma tedbirlerinin ancak bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak uygulanabileceği düzenler. Buna göre CMK m. 58'de yer alan, tanığın kimliğinin gizli tutulması tedbiri ile tanığın duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar bulunmadan dinlenmesi tedbiri ancak bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak uygulanabilir. TKK m. 3'e göre ise tanık koruma tedbirlerine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ve ceza hükmü içeren özel kanunlarda yer alan ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve alt sınırı on yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar, suç işlemek amacıyla kurulan bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen ve alt sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar ve terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından başvurulabilir.

TKK'da tanık koruma tedbirleri CMK'dan farklı olarak yalnızca örgütlü suçlarla sınırlanmamış, ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve alt sınırı on yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar da kapsama alınarak tedbirlerin uygulanacağı suçlar bir yönden CMK'ya göre daha geniş tutulmuştur. Diğer yandan örgütlü suçlarda öngörülen ceza için yine CMK'dan farklı olarak ceza miktarı açısından bir alt sınır belirlenerek CMK m. 58'deki örgütlü suç kapsamı kısmen sınırlandırılmıştır. Şöyle ki; TCK'nın 220. maddesinde yer alan suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu açısından CMK m. 58'de örgüt ve terör örgütü ayrımı yapılmamışken TKK m. 3'te bu yönde bir ayrıma gidilmiştir. TKK, CMK m. 58 düzenlemesine paralel şekilde terör örgütü faaliyeti kapsamında işlenen suçlarda cezanın alt sınırını bir koşul olarak öngörmemiş, bu kapsamda işlenen tüm suçlarda tanık koruma tedbirlerinin uygulanabileceği düzenlemesini getirmiştir. Ancak öte taraftan CMK m. 58, örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen tüm suçlar için tanık koruma tedbirlerinin uygulanabileceğini öngörürken TKK, kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla kurulan bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarda cezanın alt sınırının iki yıl veya daha fazla hapis cezası olmasını aramaktadır. Bu haliyle TKK, suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu çerçevesinde işlenen suçlar bakımından kapsamı daraltmıştır. Bu farklı iki düzenleme karşısında, tanık koruma tedbirlerinin

⁴⁴⁸ Bayram TURGUT (2009), *Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 198.

uygulanacağı suçlar belirlenirken sonraki özel kanun olan TKK hükümlerinin dikkate alınması gerekecektir.⁴⁴⁹

3.1.1.2. Tedbir Uygulanacak Kişinin Tanık veya Yakınlarından Birisi Olması

“Tanık koruma kapsamına alınacak kişiler” başlıklı TKK’nın 4. maddesi, tanık koruma tedbirleri kapsamına giren kişilerin kimler olduğunu belirtir. Buna göre ceza yargılamasında tanık olarak dinlenenler ile CMK'nın 236. maddesine göre tanık olarak dinlenen suç mağdurları, tanığın veya tanık olarak dinlenen suç mağdurunun nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyu, ikinci derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları ve evlatlık bağı bulunanlar ile yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler hakkında tanık koruma tedbirleri uygulanabilecektir.

TKK’da belirtilen kişiler hakkında koruma tedbirlerinin uygulanması, kanunda belirtilen suçlara yalnızca tanık olmaları halinde değil, bu suçlarla ilgili olarak yapılan yargılamada tanık dinlemeye yetkili merciler önüne tanık olarak çağrılmaları halinde söz konusu olacaktır.⁴⁵⁰

TKK m. 4 gereği hakkında tanık koruma tedbirlerine başvurulacağı belirtilen tanığın kim olduğunu TKK’nın 2. maddesi tanımlamıştır. Buna göre tanık, “*ceza muhakemesinde tanık olarak dinlenen kişi, tanık sıfatıyla dinlenen suç mağdurları ve bu Kanunda belirtilen yakınları*” olarak ifade edilmektedir. Ancak bu tanım yukarıda da anlatılan, CMK kapsamındaki tanık tanımından farklı biçimde karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, ceza muhakemesinde tanığın tanımı içerisinde “yakınları” bulunmaz. Dolayısıyla TKK’da tanık tanımında “yakınların” da sayılması uygun olmayan bir düzenlemedir. Ayrıca TKK m. 4, tanık koruma tedbiri kapsamında olan kişiler arasında tanığın yakın ilişki içerisinde olduğu kişileri zaten belirtmiş olduğundan, bu kimseler hakkında tanık koruma tedbirlerinin uygulanabilmesi için tanık olarak tanımlanmalarına ihtiyaç da bulunmamaktadır. Yine TKK’nın 4. maddesinde “tanık olarak dinlenen” denilmek suretiyle, tanığın dinlenmesinden önce ve dinlenmesi sırasında koruma tedbirlerinin uygulanmayacağı gibi bir izlenim uyandırılmakta ise de bu ifadeyi bu şekilde anlamamak gerekir. “Tanık olarak dinlenmesi söz konusu olanlar veya dinlenenler” olarak belirtilmesi daha doğru olmakla beraber düzenlemede kastedilmek istenen budur. Zira CMK m. 58’de “tanık

⁴⁴⁹ Faruk TURHAN 2009, age. s. 188.

⁴⁵⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 534.

olarak dinlenecek kişiler” denilerek, henüz dinlenmemiş kimseler de tanık koruma tedbirleri kapsamına alınmıştır. Ayrıca TKK, 1. maddesinde tanıklık görevi sebebiyle tehlike içinde bulunanlardan söz ederek Kanunun amaç ve kapsamını belirlemiştir.⁴⁵¹

Tanığın eşi, hısımları, tanıkla evlatlık ilişkisi içinde bulunanlar Medeni Kanun hükümlerine göre belirlenecektir.

Madde kapsamındaki mağdur da her mağdur değil, olayın tanığı olan ve CMK'nın 236. maddesine göre yetkili adli merciler tarafından ifadesine başvurulmuş mağdurdur.

Tanık ile yakın ilişki içinde bulunanların kim olduğu kanunda tanımlanmamıştır. Yakınlığın derecesini belirleyip takdir edecek olan, tanık koruma kararını verecek olan mercidir.⁴⁵² Kanunun amacı, tanığa, gerçeği beyan etmesi durumunda kendisi ve yakınlarının zarar görmeyeceği güvencesinin verilmesi olduğundan tanığın, zarar göreceğini düşünerek beyan vermekten çekinebileceği tüm yakınlarını bu kapsama almak yerinde olacaktır.⁴⁵³ Bu çerçevede tanık ile yakın ilişkisinde olan kişiler, kanunun gerekçesinde belirtildiği üzere, TKK m. 4/1-b'de sayılan kimselerin dışında olup tanığın tanıklığını etkileyecek derecede tanık ile yakın ilişki içinde bulunan kişiler olarak tanımlanabilir. Örneğin; birlikte yaşayan kişiler, kişinin iş ortağı, yaşlı ve bakıma muhtaç kişinin yardımcısı veya uzun yıllar bakımı ve gözetimini üstlenen bakıcısı bu kapsamda sayılabilecektir.

TKK m. 4'te belirtilenlerin yanında ayrıca TKK m. 22 gereğince tanık koruma biriminde görev yapan personel, TKK kapsamına giren suçlara ait istihbaratta, soruşturmada veya kovuşturmada görev alan kolluk amir ve memurları ile diğer kamu görevlileri, bu suçlarda kullanılan gizli soruşturmacı, TKK kapsamına giren suçların ortaya çıkartılmasında yardımcı olan muhbirler ve bunların yakınları, hakkında koruma tedbiri uygulanacak bir diğer gruptur. TKK m. 22'de sayılan personelin kim olacağı hususunda kanunda bir açıklık olmamakla beraber düzenleme kapsamında tanık koruma birimlerinde görev yapan her sınıf personelin tanık koruma tedbirlerinden yararlanma imkânı bulunmaktadır. Bu kimselerin yakınlarının kim olduğu hususunda TKK m. 4 kıyas yoluyla uygulanacaktır.⁴⁵⁴

⁴⁵¹ Faruk TURHAN 2009, age. s. 188 vd.

⁴⁵² Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 474.

⁴⁵³ Erol TATAR (2014), “Tanık Koruma Tedbirleri”, *Hukukçular Arası Makale Yarışması*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, s. 153.

⁴⁵⁴ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 245 vd.

Yukarıda değinildiği üzere TKK'nın 22/2. maddesi, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 20. maddesinin istisna olduğunu belirtir. Buna göre TMK m. 20 kapsamında bulunan ve terörle mücadelede görev yapan adli, istihbari, askeri görevliler ve kolluk görevlileri ile suçun aydınlatılmasında yardımcı olanlar hakkında gerekli koruma tedbirleri TKK'ya göre değil, TMK m. 20'ye göre karşılanacaktır.

CMK ve TKK'da belirtilen hakkında tanık koruma tedbirine başvurulabilecek kimseler bunlardan ibaret olmakla birlikte Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Mahkemelerce Alınacak Tanık Koruma Tedbirlerine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmeliğin "Hakkında koruma tedbiri uygulanacak kişiler" başlıklı 6. maddesinin c bendinde; CMK'nın 50'nci maddesinin 1. fıkrasının (a) ve (b) bendi ile (c) bendi gereğince yemin verilmeksizin dinlenen tanıklardan, soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar da hakkında koruma tedbiri uygulanacak kişiler arasında sayılmaktadır. Tanık koruma tedbirlerine en çok suç ortağı olup ifade veren bu kişilerin ihtiyacı olduğu açıktır. Burada belirtilenler, tanık olarak TCK'nın 50/1-c hükmü kapsamında yeminsiz olarak beyanlarına başvurulacak olan kimselerdir. Teknik olarak tanık olup olmamaları hususundaki tartışmalar bir kenara, ceza muhakemesinde yeminsiz olmakla beraber tanık olarak dinlendikleri için kanunda hakkında tedbir uygulanacak ilk grup olarak sayılan "tanıklar" arasında yer aldıkları, haklarında tanık koruma tedbirlerinin de bu kapsam içinde kaldıkları için uygulanacağı rahatlıkla söylenebilir. TKK'da yer verilmediği için meydana gelebilecek tereddüdü gidermek adına bu grubun Tanık Koruma Yönetmeliğinde açıkça belirtilmesi yoluna gidilmiştir.⁴⁵⁵

3.1.1.3. Kişinin Hayatı, Beden Bütünlüğü ve Mal Varlığı İçin Ağır ve Ciddi Bir Tehlike Bulunması

TKK m. 4/2, tanık koruma tedbirlerinin yalnızca haklarında tedbirlerin uygulanabilmesi öngörülen kişilerin hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığının ağır ve ciddi bir tehlike içinde bulunması ve korunmalarının zorunlu olması halinde uygulanabileceğini düzenler. CMK'nın 58/2. maddesi tanık olarak dinlenecek kişilerin kimliklerinin ortaya çıkmasının kendileri veya yakınları açısından ağır bir tehlike oluşturması, 58/3. maddesi hazır bulunanların huzurunda dinlenmesinin ağır bir

⁴⁵⁵ Faruk TURHAN 2009, age. s. 191.

tehlike oluşturması ve bunun başka türlü önlenememesi ya da maddi gerçeğin ortaya çıkması açısından tehlike oluşturması hallerinde koruma tedbirlerinin uygulanabileceğini öngörmüştür. Buna karşın TKK, ağır ve ciddi tehlike ve korunmalarının zorunlu olması şartlarını aramaktadır. Aslında ağır olan bir tehlike aynı zamanda ciddidir. Ancak TKK ciddi olması hususunu ayrıca açıkça belirtip vurgu yapmayı tercih etmiştir. Bu şekilde tanık koruma tedbirlerine ancak istisnai hallerde başvurulması gerektiği şeklindeki sınırlayıcı anlamı ortaya koymaktadır.⁴⁵⁶

Kanun ağır ve ciddi tehlikenin anlamını açıklanmış değildir.⁴⁵⁷ Tehlikenin varlığını ve var olan tehlikenin ağırlığını yetkili merci takdir edecektir. Mercii tehlikeyi kabul etmezse tanık, koruma tedbirlerine hükmedilmeksizin tanıklık yapmak zorundadır.⁴⁵⁸ İlgili suç örgütünün genel durumu, tehlikelilik derecesi ve tanığa karşı olabilecek tehdidin boyutu yahut şüpheli veya sanığın arşiv kayıtlarına göre tespit edilebilecek şiddet eğilimi gibi hususlar ağır ve ciddi tehlikenin belirlenmesinde dikkate alınacaktır. Örneğin, suç veya terör örgütlerinin varlığı, sanığın ya da üyesi olduğu örgütün daha önce tanıkları korkutmaya yönelik eylemlerinin olması, tanığa veya yakınlarına yönelik tehdit veya baskı girişimleri, sanığın daha önce öldürme veya yaralama gibi suçlardan mahkûm olmuş olması, tanığın sanık tarafından aranmakta olduğunun tespit edilmiş olması hatta bazı durumlarda kamuoyu baskısı ihtimallerinde tanık için tehlikenin varlığı kabul edilebilir.⁴⁵⁹ Hâlihazırdaki tehlike tanık koruma tedbirine hükmedilmesi için ağır ve ciddi tehlike şartını sağlamakla beraber, ileride gerçekleşme ihtimali yüksek olan tehlike de bu kapsamda kabul edilebilecektir.⁴⁶⁰ Tehlikenin ağırlığı ve ciddiliği tespit edilirken tanığın kişisel ve soyut zan ve düşünceleri değil, somut veriler dikkate alınacaktır.⁴⁶¹

CMK m. 58'de tehlikenin yönelik olacağı haklar açıkça belirtilmediğinden, ağır tehlikenin hukuken korunan herhangi bir hakka yönelik olması yeterlidir. Bu anlamda CMK m. 58, korunacak hakları TKK'ya göre daha geniş kapsamlı tutmuştur. Örneğin, tanığın özel hayatı veya özgürlüğüne yönelik tehlike de CMK m. 58 kapsamına girer.⁴⁶² TKK ise korunan hakları hayat, beden bütünlüğü ve mal varlığı

⁴⁵⁶ Age. s. 99.

⁴⁵⁷ Feridun YENİSEY (2010), "Örgüt Suçu, Muhakemesi ve Gizli Tanık", *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, s. 412.

⁴⁵⁸ Doğan SOYASLAN 2020, age. s. 474.

⁴⁵⁹ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 359; Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 268.

⁴⁶⁰ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 212.

⁴⁶¹ Erol TATAR 2014, agm. s. 148.

⁴⁶² Faruk TURHAN 2009, age. s. 97 vd.

olarak sınırlı bir biçimde saymaktadır. Bu nedenle kişinin hürriyetinden yoksun bırakılacağına belirtilmesi ya da onuruna veya cinsel dokunulmazlığına yönelik tehlikeler bulunması tanık koruma tedbirlerine başvurmayı gerekli kılmaz.⁴⁶³ Tanıkların sadece belli haklarına yönelik saldırılardan korunması tanık koruma tedbirlerinden beklenen amaca hizmet etmekte yeterli olmayabileceğinden CMK'nın düzenlemesinin bu açıdan TKK'ya göre daha kapsamlı ve yerinde olduğunu söylemek mümkündür.⁴⁶⁴

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 11.02.2020 tarih ve 2016/6-698 Esas ve 2020/86 Karar sayılı kararı şu şekildedir;

“...Söz konusu tehlike, kişiden kişiye değişen soyut ölçülere göre değil yargılama makamlarınca her somut olayın şartlarına göre yapılacak değerlendirme sonucunda ortaya konacak objektif kriterlere göre belirlenmelidir. AİHM, ceza yargılaması sırasında savunma hakkının kısıtlanmaması gerektiğinden söz ederek genel bir korkudan ötürü tanığın gizli dinlenilmesini kabul etmediğini çeşitli kararlarında belirtmiştir.... dinlenmek istenen tanığa yönelik somut tehlikenin nelerden ibaret olduğu kolluk görevlilerince raporlaştırılmalı, yargılama makamları tarafından yapılan değerlendirme neticesinde tanığa ya da yakınlarına yönelik ağır tehlikenin varlığıyla başka türlü bu tehlikenin ortadan kaldırılmasının mümkün olup olmadığı araştırılmalıdır. Sonuç olarak tanığa yönelik tehlike somutsa ve bu tehlikenin başka tedbirlerle giderilmesi mümkün değilse tanığın kimliği gizlenebilir ve Kanun'da öngörülen istisnalara tabi tutulabilir.”⁴⁶⁵

3.1.1.4. Tedbirin Ölçülü Olması

Tanık koruma tedbirleri, sanığın adil yargılanma hakkına müdahale oluşturacak niteliktedir. Bu sebeple diğer hak ve özgürlüklere müdahale eden düzenlemelerde olduğu gibi ölçülülük ilkesine riayet edilmesi şarttır.⁴⁶⁶ TKK m. 5/2, bu kapsamda tedbirlerden bir veya birkaçının aynı anda uygulanmasının mümkün olduğunu, ancak aynı sonuç daha hafif bir tedbir ile elde edilebiliyor ise, daha hafif olan tedbirin uygulanması gerektiğini belirtir.

Tüm tanık koruma tedbirlerinin amacı tanığın veya yakınlarının güvenliği sağlanarak ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşması amacını gerçekleştirmektir.

⁴⁶³ Faruk TURHAN (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, s. 391.

⁴⁶⁴ Yusuf YAŞAR (2013), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gizli Tanıklık”, *e-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı 133, s. 18. (ET. 08.09.2021)

⁴⁶⁵ Karar için bkz. Yargıtay karar arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021

⁴⁶⁶ Faruk TURHAN 2006, age. s. 392.

Bununla beraber aynı amaca, uygulaması daha basit ve ucuz tedbirlerle ulaşma olanağı varken yüksek maliyetli ve karmaşık tedbirlere başvurmaktan kaçınılması gerekir.⁴⁶⁷

Tanık koruma tedbirlerine başvurulurken tehlikenin varlığının yanında ayrıca TKK'nın 6/4-a ve Tanık Koruma Yönetmeliğinin 9/3. maddesinde yer alan hususlar da dikkate alınacaktır. Buna göre korunan kişi veya yakınlarının karşı karşıya kaldığı tehlikenin ağırlığı ve ciddiliği, yargılamaya konu suçun önemi, tanığın yapacağı açıklamalar, alınacak tedbirin yaklaşık maliyeti, tanığın psikolojik durumu ve benzer mahiyetteki diğer özellikleri de kararın verilmesinde göz önünde bulundurulur. Belirtilen tüm bu hususların birlikte değerlendirilmesi sonucunda koruma tedbiri uygulanmasında söz konusu ceza yargılaması açısından bir fayda görülmesi gerekmektedir.⁴⁶⁸ Bu bağlamda tedbire karar verecek olan yetkili merci, örneğin maliyetini göz önünde bulundurarak tercih edeceği koruma tedbirine karar verebilir. Yine tanığın sahip olduğu ve yargılamaya konu suçun ispat edilmesi için önem taşıyan bir bilginin muhakemeye kazandırılması bir şart olarak öngörüldüğünden, tanığın sahip olduğu bilginin suçun aydınlatılması için önem taşımaması halinde yahut suçun esas itibarıyla başka delillerle ispat edilebiliyor olması durumunda ilgili tanık bakımından koruma tedbiri uygulanması gerekli değildir.⁴⁶⁹

Ölçülülük, yalnızca tedbire müracaat bakımından değil, tedbirin uygulanması bakımından da aranmalıdır. Bu bağlamda TKK m. 9/10'da haklarında koruma tedbiri kararı alınan tanıkların dinlenmelerinin savunma hakkını kısıtlayacak şekilde uygulanamayacağı belirtilmiştir. Ancak bu tedbirlerin bünyesinde savunma hakkının kısıtlanması bulunduğu için söz konusu usulün savunma hakkını kısıtlayacak şekilde uygulanamayacağının ifade edilmesinin büyük bir anlam taşımadığı öne sürülmüştür. Buna göre bu şekildeki tanık dinlemenin adil yargılanma hakkını ortadan kaldırmaması için bu tedbirlere ancak zorunluluk halinde başvurulması ve mahkemenin bu şekilde savunma hakkı kısıtlanarak elde edilen tanık beyanlarını değerlendirirken çok dikkatli davranması gerekir. Zira sanığa tanınan savunma hakkı yalnızca ona ait kişisel bir menfaatin korunmasına hizmet etmeyip ceza muhakemesinin amacına ulaşmasını sağlayan temel bir haktır. Bu nedenle savunma

⁴⁶⁷ Olgun DEĞİRMENCİ (2009), "Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 83, s. 103.

⁴⁶⁸ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 361 vd.; Erol TATAR 2014, agm. s. 150; Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 264.

⁴⁶⁹ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 271 vd.

hakkının sadece zorunluluk halinde ve zorunluluğun gerektirdiği ölçüde kısıtlanması gerekir.⁴⁷⁰

3.1.1.5. Yetkili Mercinin Karar Vermesi

Tanık koruma tedbirlerine, başvurulacak tedbirin özelliğine ve bulunulan evreye göre farklı merciler karar verir. TTK m. 6'da hangi tedbire hangi merci tarafından karar verileceği belirtilmektedir. Buna göre Kanun'un 5. maddesinin birinci fıkrasının a ile ç bentlerinde sayılan tanık koruma tedbirlerine, yani tanığın kimlik ve adres bilgilerinin kayda alınarak gizli tutulması ve kendisine yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilmesi, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi, ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi, tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi ve fiziki koruma sağlanması tedbirlerine soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından, kovuşturma evresinde ise yargılamayı yapan mahkemece karar verilir. Mahkeme bu kararı Cumhuriyet savcısı veya tanığın talebi üzerine ya da resen verebilir. Karar verilmeden önce kolluk makamları ile diğer birimlerin hazırlayacağı değerlendirme raporları göz önünde tutulur (TKK m. 6/1, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 9/2). Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde geçici olarak fiziki koruma sağlanması tedbirine Cumhuriyet savcısından karar alınıncaya kadar kolluk amirinin yazılı emriyle karar verilebilir. Ancak bu durumda tanığın talebinin bulunması ön koşuldur. Bu tedbir, geciktirilmeksizin Cumhuriyet savcısının bilgisine sunulur (TKK m. 6/2). Kolluk amirinin verdiği bu kararı değiştirme veya kaldırma yetkisi ise kolluk amirine değil, Cumhuriyet savcısına aittir. Kolluk amirinin bu tedbire karar verme yetkisi ancak soruşturma aşamasında söz konusu olabilir, kovuşturma aşamasında bu hususta herhangi bir yetkisi yoktur. Ayrıca kolluk amirinin bu tedbiri alması için tanığın talebi olması gerektiği şeklindeki düzenleme, Cumhuriyet savcısı ya da mahkeme tarafından fiziki koruma kararı verilmesi için tanığın talebine gerek olmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.⁴⁷¹

Kovuşturma evresinde tanıklık görevinin yapılmasından sonra TTK'nın 5. maddesinin birinci fıkrasının d ile h bentlerinde yer verilen kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi, geçici olarak geçimini sağlama amacıyla maddî yardımda bulunulması, çalışılan iş yerinin ya da iş alanının değiştirilmesi veya

⁴⁷⁰ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU 2021, age. s. 223.

⁴⁷¹ Faruk TURHAN 2009, age. s. 219.

öğrenim görenin devam etmekte olduğu her türlü eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesi, yurt içinde başka bir yerleşim biriminde yaşamasının ya da geçici olarak başka bir ülkede yerleştirilmesinin sağlanması, fizyolojik görünümün değiştirilmesi ve buna uygun kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesi tedbirlerine ilişkin kararlar, tanığın istemi üzerine Tanık Koruma Kurulu tarafından verilir.⁴⁷² Kurul ayrıca kovuşturma evresinin sona ermesinden sonra fiziki koruma sağlanması tedbirine de karar verebilir. Kurul bu kararları resen veremez, ancak tanığın talebi halinde karar verme yetkisi bulunmaktadır (TKK m. 6/3).

Bu düzenlemelerden çıkan sonuç, Tanık Koruma Kurulunun soruşturma aşamasında tanık koruma tedbirlerine karar verme konusunda herhangi bir yetkisinin mevcut olmadığıdır. Yine kovuşturma evresinde Cumhuriyet savcısının da herhangi bir tedbir hakkında karar verme yetkisi yoktur. Cumhuriyet savcısı bu evrede yalnızca mahkemeden belli bir tedbire karar verilmesi hususunda talepte bulunabilir. Yargılamayı yapan mahkemenin ise TKK m. 5/1-d ile m. 5/1-h’de yer verilen tedbirler hususunda herhangi bir yetkisi bulunmaz, bunlara karar verme yetkisi yalnızca Tanık Koruma Kuruluna aittir. TKK m. 6/3-1. cümlelerin lafzına göre, Kurulun kovuşturma evresinde tanık koruma tedbiri kararı verme yetkisi, hakkında koruma tedbiri alınacak tanığın tanıklık görevini yapmasından sonrası için bulunmaktadır. Kovuşturma evresinde tanıklık görevini yerine getirmesinden sonra TKK m. 5/1-d ile 5/1-h bentlerinde sayılan koruma tedbirlerine Kurul karar verir. Ancak tanıklık görevinin yapılmasından sonrası ile kovuşturma evresinin sona ermesine kadar geçecek zaman aralığında Kurulun fiziki koruma sağlanması tedbirine karar vermesi mümkün

⁴⁷² Tanık Koruma Kanunu’nun “Tanık Koruma Kurulu” başlıklı 13. maddesi; “(1) Bu Kanunda belirtilen görevleri yapmak üzere, İçişleri Bakanlığında Tanık Koruma Kurulu kurulur. (2) Kurul; mesleklerinde fiilen en az on beş yıl görev yapmış olmak koşulu ile; Adalet Bakanlığında idari görevde çalışan birinci sınıf hâkimler arasından iki, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca Ankara’da görev yapan birinci sınıf adli yargı hâkim veya Cumhuriyet savcılar arasından seçilecek bir, Milli Savunma Bakanlığında bir, İçişleri Bakanlığı merkez teşkilâtından bir, Jandarma Genel Komutanlığından bir, Sahil Güvenlik Komutanlığından bir, Emniyet Genel Müdürlüğünden üç ve Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünden bir üye olmak üzere toplam on bir üyeden oluşur. Kurul Başkanı, Kurul üyelerince kendi aralarından oyçokluğuyla seçilir. Kurul kararlarını oy çokluğuyla alır. Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğunda her zaman Başkanın çağrısı üzerine toplanır. Kurul üyelerinin görev süreleri dört yıldır. Görev süresi sona erenler yeniden seçilebilirler. Kurulun sekretarya hizmetleri İçişleri Bakanlığı tarafından yerine getirilir. (3) Kurul, koruma kararını verirken, bu kararı uygulayacak koruma birimince düzenlenecek olan korumanın şekli, süresi ve diğer özelliklerine ilişkin ön değerlendirme raporunu dikkate alır. (4) Kurul üyelerine, 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla fiilen görev yaptıkları her gün için (1000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir. Bu ödemelerde damga vergisi hariç herhangi bir kesinti yapılmaz. Bir ayda fiilen görev yapılan gün sayısının dördü aşması halinde, aşan günler için huzur hakkı ödenmez. (5) Kurulun çalışma esas ve usulleri yönetmelikte düzenlenir.” şeklindedir.

değildir. Bu aşamada söz konusu tedbire karar verme yetkisi Kurulda değil, yargılamayı yapan mahkemededir. Kurulun fiziki koruma tedbirine karar verme yetkisi ancak kovuşturma evresinin sona ermesinden sonraki dönem için bulunmaktadır. Bu haliyle Kurulun karar verme yetkisi tanıklık görevinin yerine getirilmesi ile başlar. Ancak yetkisinin sona ermesi için kanunda süre bakımından bir sınır öngörülmemiştir⁴⁷³. Bununla beraber TKK m. 6/3-1. cümlelerin bu ifadesi kovuşturmada tanıklık yapılmasından önceki dönemde TKK m. 5/1-d ile 5/1-h'de sayılan tedbirlerin uygulanma olanağının bulunmadığı şeklinde bir sonuca mahal vermektedir. Ancak maddedeki bu ifade hatalıdır. Şöyle ki; Cumhuriyet savcısının ve mahkemenin karar vermeye yetkili olduğu tedbirler arasında bu bentlerde sayılanlar yer almadığı ve Kurulun yetkisi de ancak tanıklık yapılmasından sonraki aşama için geçerli olduğuna göre bu durumda tanıklık görevinin yapılmasından önce bu tedbirlere karar verilmesi mümkün görünmemektedir. Ancak söz konusu tedbirlere tanıklık yapılmasından önceki evrede de ihtiyaç duyulabileceği açıktır. Kanun koyucunun iradesinin de bu yönde olmadığı anlaşıldığından, Tanık Koruma Yönetmeliği 8/4. maddesinde, "*Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemeler, Kanununun 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (d) ilâ (h) bentlerinde yazılı koruma tedbirlerine yönelik talepleri gecikmeksizin Kurula gönderir.*" düzenlemesi ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde de bu tedbirlere başvurulmasının mümkün olduğu sonucuna götüren bir hükme yer vermektedir.⁴⁷⁴

3.1.2. Koruma Kararının Alınması

Tanık koruma tedbirine kural olarak ilgilinin isteği ile soruşturmayı yapan merciin talebi üzerine yetkili makam tarafından karar verilecektir.⁴⁷⁵ Koruma kararında yer alması gereken hususlara TKK m. 7'de yer verilmiştir. Buna göre kararı vermeye yetkili merci, kararında korunmasına karar verilen kişilerin açık kimlik ve adres bilgilerini, tanıklık konusu olayı, tanıklığa ilişkin bilgileri, tedbir veya tedbirlerin şekli ve süresini, kararın talep üzerine mi yoksa resen mi verildiğini, karara dayanak oluşturacak hukuki ve fiili sebepleri, tanık anlatımlarının, soruşturma veya kovuşturma evresinde olayın nitelik ve kapsamına göre sağladığı veya sağlayacağı menfaat ile soruşturma veya kovuşturma konusu olayla sınırlı ve orantılı olmak üzere, karara

⁴⁷³ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 258.

⁴⁷⁴ Faruk TURHAN 2009, age. s. 220.

⁴⁷⁵ Age. s. 221.

dayanak teşkil edecek olan diğer hususlara yer verir (TKK m. 7, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 10).

Koruma tedbiri kararının alınmasında karar merciinin takdir yetkisi bulunmaktadır. Mercii bu konudaki kararını verirken yargılama konusu suçun ağırlığı, suçun bir örgüt faaliyeti kapsamında mı işlendiği yoksa bireysel faillerce mi gerçekleştirildiği, tanık beyanının tek delil olup olmadığı hususlarını göz önünde bulunduracaktır.⁴⁷⁶ Tedbirin uygulanması talebiyle Cumhuriyet savcısı ve mahkemeye başvurularda mutlaka gerekçe gösterilecek ve koruma kararına dayanak olabilecek hukuki ve fiili nedenlere yer verilecektir (TKK m. 6/4.b, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 9/1).

Kanunda belirtilen tedbirlerden biri veya birkaçının aynı anda uygulanması mümkündür. Ancak aynı sonuç daha hafif bir koruma tedbiri ile elde edilebiliyorsa veya tedbirlerden birinin uygulanması aynı anda bir başka tedbirin uygulanmasını da zorunlu kılıyorsa, karar sürecinde bu hususlar da göz önünde bulundurulur (TKK m. 5/2, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 9/4-5).

Tedbire karar verilmeden önce Tanık Koruma Kurulu, bu kararı uygulayacak koruma birimi tarafından düzenlenen ön değerlendirme raporunu dikkate alır. Bu raporda korumanın şekli, süresi ve diğer özelliklerine yer verilir (TKK m. 13/3). Hakkında koruma kararı verilen kişi tedbirin şekli, süresi ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirilecek ve bu hususta ondan rızası alınacaktır. Bu konuda bir mutabakat metni hazırlanır ve Kurul tarafından verilen kararlar, bu metnin imzalanmasından sonra uygulanır. Mutabakat metni Kurul ile hakkında koruma tedbirine hükmedilen kişi arasında imzalanan ve uygulanacak koruma programının ilke ve esaslarını içeren, tedbirin süresi ile koruma sürecinde tarafların karşılıklı hak ve yükümlülüklerini yazılı olarak ortaya koyan bir sözleşmedir (TKK m. 15). Bu sözleşme, hakkında koruma kararı verilen kişinin açık rızası ile imzalayacağı bir metindir. İlgili kişinin, alınan tedbirlere rıza göstermiş olması gerekmektedir. Zira bir tanık koruma tedbirinin sanığın rızası olmaksızın uygulanması mümkün değildir. Mutabakat metninden beklenen sonuçların alınabilmesi ve ileride ihtilaf doğurmaması için metni imzalayan kişinin hak ve yükümlülükleri konusunda yeterince bilgilendirilmiş olması gerekir.⁴⁷⁷ Zira tanık koruma tedbirleri ancak koruma talep eden kişinin yükümlülüklerine uygun davranması halinde olumlu sonuçlar doğurabilir.

⁴⁷⁶ Olgun DEĞİRMENCİ 2009, agm. s. 92.

⁴⁷⁷ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 362.

Sadece devletin ilgili kişiyi koruma altına alması yeterli değildir. Korunan kişinin de güvenliğinin sağlanabilmesi için birtakım kurallara uyması gerekmektedir. Tanık yükümlülüklerine aykırı davranırsa, güvenliğinin tehlikeye düşmesinin yanında harcanan çaba ve ayrılan kaynakların da boşa gitmesine sebep olacaktır.

Anayasa'nın 125/1. maddesi gereği idarenin her türlü karar ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Fakat tanığın korunması talebiyle ilgili olarak yetkili merci tarafından verilecek kararlara karşı başvurulacak kanun yolu ile ilgili olarak kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda genel hükümlerden hareket edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kararı veren mercie göre izlenecek kanun yolu da farklılık gösterecektir. Kolluk bir idari makam olduğundan kolluk amirinin verdiği karara karşı başvurulacak yargı yolu, idari yargı yolu olacaktır. Cumhuriyet savcısının kararlarına karşı TKK'da başvurulacak bir yol öngörülmediği gibi CMK'da da genel bir kanun yolu düzenlenmemiştir. Mahkeme tarafından verilen kararlara karşı hangi yola başvurulacağına dair de CMK'da özel bir hüküm yoktur. CMK m. 267/1'den anlaşılacağı üzere kural olarak mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilemez. TKK'da kovuşturma aşaması için bir kısım tedbirlere karar vermekle yetkili kılınan merci hâkim değil, mahkemedir. Mahkemenin verdiği bu koruma kararlarına karşı itiraz kanun yoluna başvurulabilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerekir ve TKK'da bu konuda bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle itiraz imkânının bulunmadığı bu kararlara karşı ancak hükümlerle birlikte istinaf ve temyiz kanun yoluna gidilmesi mümkündür.⁴⁷⁸ Tanık Koruma Kurulunun kararlarına karşı da kanunda açıkça öngörülmüş bir kanun yolu bulunmamaktadır. Bu sebeple İçişleri Bakanlığına bağlı olan Kurulun kararlarına karşı idari yargı yoluna başvurulması söz konusu olacaktır.⁴⁷⁹

3.1.3. Gizlilik Kuralı

Tanık koruma tedbirlerinden umulan korumaya ulaşabilmenin temel şartı yapılan tüm işlemlerin gizliliğinin sağlanabilmesidir. Bu sebeple gizliliğin sağlanması büyük önem taşır.⁴⁸⁰ Bu çerçevede TKK, 10/1. maddesinde tanık koruma kararlarının, gizlilik esaslarına uygun olarak verileceğini düzenlemiştir. Tanıkların korunmasına ilişkin olarak alınan kararlar ve yürütülen işlemler gizlidir. Söz konusu gizlilik, tedbir

⁴⁷⁸ Agt. s. 371 vd.; Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 273 vd.

⁴⁷⁹ Uğur ERSOY (2006), "Tanık Koruma Kanunu Tasarısı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım", *Hukuk Gündemi*, Sayı 4, s. 38.

⁴⁸⁰ Faruk TURHAN 2009, age. s. 214.

sona erdikten sonra da devam eder (TKK m. 18/1, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 18/1). Burada sözü edilen gizlilik, hakkında tedbire başvuru kişiye karşı değil, şüpheliye, sanığa ve kamuya karşıdır.⁴⁸¹

Bu çerçevede Cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları, TKK kapsamında yapılan ve yürütülen işlemlerde gizlilik kuralına uygun olarak hareket eder, kendi teşkilat ve birimlerinde gerekli tedbirleri alır (TKK m. 18/2, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 18/2). TKK, alınan kararlarda ve yürütülen işlemlerde kamu kurum ve kuruluşları ile bu kararların alınmasında ve uygulanmasında görev alan kamu görevlileri ile diğer kişilerin uymaları gereken gizlilik kuralına ilişkin esas ve usullerin yönetmelikte gösterileceğini belirtmiştir (TKK m. 18/5). Buna göre koruma kararlarının alınmasında ve uygulanmasında yer alan kamu görevlileri ile bu işlemlerde her ne şekilde olursa olsun görev alan diğer kişiler, her türlü resmî yazışmada ve bilgi iletişim ve yayın araçlarını kullanırken gizliliğe uymak ve bu konuda gerekli önlemleri almakla yükümlüdür (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 18/3). Tanık Koruma Yönetmeliği m. 18/4, *"Kişiler görevleri nedeniyle veya herhangi bir şekilde öğrendikleri tanık koruma tedbirine yönelik gizlilik içeren bilgi ve belgeleri hiçbir zaman açıklayamazlar."* demek suretiyle açıklama yasağı getirilen kişilerin kapsamını genişletmiştir. Buna göre kişiler kararların alınması ve uygulamasında görev almamış olsalar dahi ilgili yasağın kapsamına dahildirler. Herhangi bir şekilde tanık koruma tedbirine yönelik gizlilik içeren bilgi ve belgeleri öğrenen kimse, koruma kararının alınması veya uygulanmasında görev almış olmasa bile bu hususları açıklamaktan yasaklanmıştır. Bu kimseler görevleri nedeniyle öğrendikleri bilgileri görevleri sona erdikten sonra da açıklayamayacaklardır.⁴⁸²

Gizlilik kuralı, hakkında tedbir uygulananlar için de geçerlidir (TKK m. 18/4, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 18/5). Bu kapsamda hakkında koruma kararı alınan tanığın, hakkında verilen tanık koruma tedbirinin amacını ortadan kaldıracak soruları cevaplamaması gerekir.⁴⁸³

Cumhuriyet savcısı, mahkeme veya hâkim tarafından verilen tanık koruma tedbirleri çerçevesinde yapılacak işlemlerle ilgili olarak yazı işleri müdürlüklerinde çalışan personelden biri görevlendirilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 19/1).

⁴⁸¹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER 2020, age. s. 533.

⁴⁸² Faruk TURHAN 2009, age. s. 214 vd.

⁴⁸³ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 282.

Cumhuriyet başsavcılığı veya mahkemelerce tanık koruma defteri tutulur ve tanığın korunmasına yönelik talepler, öncelikle bu deftere kaydedilir. Koruma kararı verildiği takdirde tedbir, söz konusu defterdeki karar numarası ile yerine getirilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 19/2). Tanık koruma defteri, tanık koruma kararları ve diğer belgelerin yer aldığı tanık koruma kartonu, tedbirleri uygulamakla görevlendirilen Cumhuriyet savcısı veya ilgili hâkim nezaretinde özel bir kasada saklanır (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 19/3). Mahkemenin verdiği koruma kararlarının birer sureti, tedbiri uygulayacak kolluk veya koruma birimine iletilmek üzere ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Tedbir kararının bir suretinin ise sözü edilen kartonda saklanmasına devam edilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 19/4). Cumhuriyet savcısı veya mahkemece verilen tanık koruma kararları ile diğer tutanak ve belgeler, ancak tanık hakkında yürütülen bir başka soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olması halinde, diğer adli mercilere gönderilebilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 19/5). Koruma kararları ve diğer belgeler, talep edilmesi halinde hiçbir sınırlamaya bağlı olmaksızın Tanık Koruma Kuruluna gönderilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 19/6). Tanık koruma defteri ve tanık koruma kartonunun düzenlenmesine ve saklanmasına ilişkin olarak Tanık Koruma Yönetmeliğinde hüküm bulunmayan hallerde, Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin ilgili hükümleri uygulanır (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 19/7). Bu şekilde tanık koruma tedbirlerini almakla görevlendirilmiş olan Cumhuriyet savcıları ve mahkemeler, ilgili karar ve belgelerin korunması ve gözetimi ile de görevli kılınmıştır.⁴⁸⁴ Soruşturmaya ait olmadıklarından tedbirlerle ilgili bilgi ve belgeler soruşturma dosyasına da konulmayacaktır. Müdafinin de bunları öğrenme hakkı bulunmaz.⁴⁸⁵

“Suç, yaptırım ve soruşturma usulü” başlıklı TKK m. 20, Kanunun uygulanması dolayısıyla öğrenilen bilgilerin açıklanmasını suç saymıştır. Buna göre TKK’nın uygulanması nedeniyle öğrendikleri bilgi ve belgeleri açıklayan, yayınlayan veya her ne şekilde olursa olsun başkalarının bu bilgi ve belgeleri edinmesini ya da erişimini kolaylaştıranlar, fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca Türk Ceza Kanunu’nun 258. maddesi hükmüne göre cezalandırılır (TKK m. 20/1). TKK’da belirtilen yükümlülöklere aykırı hareket edenler ile bu 20. maddede sayılan fiilleri işleyenler hakkında müsteşarlar, valiler ve kaymakamlar hariç olmak üzere, 4483

⁴⁸⁴ Faruk TURHAN 2009, age. s. 216.

⁴⁸⁵ Age. s. 214.

sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz. Ancak görevleri veya sıfatları sebebi ile özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tâbi olan sanıklarla ilgili kanun hükümleri saklıdır (TKK m. 20/2). TKK'nın uygulanmasında görevlerinin gereklerine aykırı davranan kamu görevlileri hakkında, tabi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır (TKK m. 20/3). TCK m. 258 "Göreve ilişkin sırrın açıklanması" suçunu düzenler.⁴⁸⁶ TKK m. 20'de TCK m. 258'e yapılan yollama yalnızca bu maddede öngörülen yaptırımla sınırlıdır.⁴⁸⁷

3.1.4. Tanık Koruma Tedbirlerinin Süresi, Değiştirilmesi, Kaldırılması ve Şahsi Hallerin Eski Hale Getirilmesi

Nitelikleri gereği tanık koruma tedbirleri süresiz değildir. Koruma tedbirlerinin, kendilerinden beklenen sonuçların alınabilmesi için sürekli olarak takiplerinin yapılması, değişen şartlara göre güncellenmeleri gerekir.⁴⁸⁸

Tanık Koruma Kanunu kapsamında sayılan koruma tedbirlerinin süresine, şeklinin değiştirilmesine, kaldırılmasına veya tedbirlerin aynen devam etmesine, tedbir kararını veren makam ve mercilerce resen veya hakkında tedbir uygulanan kişinin istemi üzerine karar verilir. Bunlara karar verilmesi kararın uygulandığı tarihten başlamak üzere ve en geç birer yıl aralıklarla olur (TKK m. 8/1).

Kararı uygulayan koruma birimi, süreklilik gösteren tedbirlerde karar tarihinden itibaren her yıl veya gerektiğinde bu süreyi beklemeden uygulama ve takip raporu düzenleyerek, kararı veren mercie bu raporu sunar. Raporda, uygulanan tedbirin ve sürelerinin değiştirilmesine veya tedbirin sona erdirilmesine ilişkin öneriye de yer verilebilir. Koruma tedbirinin veya süresinin değiştirilmesine ilişkin kararlar, ilgili defter üzerinden verilir ve önceki kararlarla ilişkilendirilerek mahsus kartonunda gizlilik esasları çerçevesinde saklanır. Mevcut koruma tedbirinin veya süresinin değiştirilmesine ilişkin kararlar, gereği için derhal ilgili kolluğa ya da koruma birimine gönderilir (TKK m. 8/2, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 15/2,3,5). Bu düzenlemelere göre kararların verilmesinde yetkili olan Cumhuriyet savcılığı ve mahkeme

⁴⁸⁶ TCK m. 258: (1) Görevi nedeniyle kendisine verilen veya aynı nedenle bilgi edindiği ve gizli kalması gereken belgeleri, kararları ve emirleri ve diğer tebligatı açıklayan veya yayınlayan veya ne suretle olursa olsun başkalarının bilgi edinmesini kolaylaştıran kamu görevlisine, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Kamu görevlisi sıfatı sona erdikten sonra, birinci fıkrada yazılı fiilleri işleyen kimseye de aynı ceza verilir.

⁴⁸⁷ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 282.

⁴⁸⁸ İbrahim ÇİÇEK (2009), "5726 Sayılı Tanık Koruma Kanunu ve 'Gizli Tanık'", *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 4, Sayı 29, s. 123.

değiştirilmesi ve uzatılmasında da yetkili kılınmıştır. Burada yer itibariyle yetki kastedilmediği gibi tedbirin kaldırılması, değiştirilmesi ve aynen devamına sadece kararı vermiş olan makamın yetkili olduğu sonucuna da varılamaz.⁴⁸⁹

Tanık koruma tedbirlerinin hangi hallerde kaldırılabilceği TKK m. 8/4'te belirtilmiştir. Buna göre tanığın koruma kararı verilmesine neden olan olay hakkında yanlış bilgi vermesi veya bildiği hususları açıklamaması, koruma kararı verilmesine neden olan olay hakkında yalan tanıklık veya iftiradan mahkûm olması, önceki kimlik bilgileri ile ilgili kendisinden talep edilen hususlar hakkında yanlış beyanda bulunması, koruma kararında belirtilen tedbirlere aykırı bir davranış içine girmesi ya da koruma sebeplerinin ortadan kalkması halinde koruma tedbirleri kaldırılabilir (TKK m. 8/4, Tanık Koruma Yönetmeliği m. 16/1).

TKK m. 8/4-a'da tanığın koruma kararı verilmesine neden olan olay hakkında yanlış bilgi vermesi veya bildiği hususları açıklamaması halinde koruma tedbirinin kaldırılacağı öngörülmüş ise de tanığın, içinde bulunduğu tehlike nedeniyle duyduğu korku ve endişe yüzünden bazı hususları adli mercilerden gizlemiş olması mümkündür. Bu nedenle ciddi bir tehlikenin mevcudiyetine rağmen salt tanığın bazı hususları gizlemiş olması nedeniyle hemen koruma tedbirinin sona erdirilmesi yoluna gidilmesi yerinde olmayacaktır. Ancak herhangi bir tehlike bulunmamasına rağmen tehlikenin varlığı ya da ağırlığı hususunda adli mercilere kasıtlı olarak yanlış bilgi verilmiş olması halinde koruma kararının kaldırılmasının gerekeceği şüphesizdir.⁴⁹⁰

TKK m. 8/4-b'deki koruma kararı verilmesine neden olan olay hakkında yalan tanıklık veya iftiradan mahkûm olunacağı hususunu aslında TKK m. 8/4-a'nın zaten kapsadığı, bu nedenle bu şekilde ayrıca belirtilmesine gerek olmadığı düşünülebilirse de yapılan harcamaların tanıktan geri alınabilmesi için TKK m. 8/4-b'ye ihtiyaç bulunmaktadır. Zira TKK m. 21 uyarınca TKK m. 8/4-b'de belirtilen durumun varlığı halinde yapılan giderler geri alınabilirken, TKK m. 8/4-a nedeniyle koruma tedbirinin kaldırılması halinde yapılan giderler tanıktan geri alınamaz.⁴⁹¹

Hakkında koruma tedbiri kararı alınan kişinin önceki kimliğiyle ilgili kendisinden talep edilen bilgiler hakkında yanlış beyanda bulunması veya koruma kararında belirtilen tedbirlere aykırı bir davranış içine girmesi halleri, örneğin tanığın yeni kimliğini tehlikenin kaynaklandığı kişilere açıklaması ya da yeni bulunduğu

⁴⁸⁹ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 287 vd.

⁴⁹⁰ Faruk TURHAN 2009, age. s. 224.

⁴⁹¹ Age. s. 224 dipnot 529.

ortamdaki kişilere eski kimliğini açıklaması hallerinde söz konusu olabilir. TKK m. 8/4-ç gereği tedbirin kaldırılması için koruma kararında belirtilen tedbirlere aykırı davranışa yönelik ihlallerin kasten yapılmış olması gerekir⁴⁹²

Bunların yanında tehlikenin ortadan kalkması ile de doğal olarak koruma tedbiri sona ermelidir. Yine tanığın aksi yöndeki iradesine rağmen koruma tedbirleri kural olarak devam ettirilemeyeceğinden, tanık koruma programından çıkmak istemesi üzerine de tehlike durumuna bakılmaksızın koruma tedbiri sona erdirilecektir. Ancak bazı hallerde tanığın sona erdirmeye yönündeki isteğine rağmen şartlar gerektiriyorsa koruma tedbirinin devamına karar verilmesi mümkündür. Tehlikenin derecesi ve öneminin farkında olmayan tanık hakkında koruma tedbirine son verilmesiyle eski kimlik bilgilerini kullanması yeniden tehlikeye girmesine neden olacağına, talepte bulunmuş olsa dahi talebinin reddedilmesi daha yerinde olacaktır.⁴⁹³

Hakkında koruma tedbiri uygulanan tanığın koruma kapsamından çıkarılması halinde, korunmakta olan yakınlarının da koruma kapsamından çıkarılıp çıkarılmayacağı her somut olaya göre ayrıca değerlendirilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 16/4).

Koruma kararının kaldırılması, süresinin veya şeklinin değiştirilmesi ya da aynen devam etmesi hakkında alınan kararlar, hakkında tedbir uygulanan kişiye gecikmeksizin bildirilir (TKK m. 8/5).

Koruma tedbirinin kaldırılması durumunda, hakkında tedbir uygulanan kişinin talebi üzerine şahsi hallerinin tedbirin uygulanmasından önceki hale getirilmesine karar verilir. Bu kararı verme yetkisi de tedbir kararını veren makamdadır. TKK, şahsi hallerinin eski hale getirilmesi halinde bunun şekli, süresi, sonuçları, kararı veren makam ve hakkında tedbir uygulanan kişi tarafından yapılacak işlemler ile diğer esas ve usullerin yönetmelikte gösterileceğini belirtmiştir (TKK m. 8/3). Buna göre eski hale getirme kararı verilirken, tanığın mevcut durumu, kaldırılan koruma tedbirinin niteliği, bu kararın tanığa sağlayacağı yarar ve işlemlerin gizlilik içerisinde yürütülmesinin mümkün olup olmadığı hususları dikkate alınır (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 17/2). Şahsi haller, uygulanabilirlik ölçüsünde ve makul bir süre içerisinde, kaldırılan tedbirin uygulanmasındaki usul ve esaslara göre eski hale getirilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 17/3). Şahsi hallerinin eski hale getirilmesinde, her

⁴⁹² Age. s. 225.

⁴⁹³ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 371; Faruk TURHAN 2009, age. s. 225.

talep tedbirin kendi şartları içinde değerlendirilir.⁴⁹⁴ Bu kapsamda örneğin, estetik cerrahi yoluyla fizyolojik görünümün değiştirilmesi tanık koruma tedbirinde önceki durumuna getirilme, tedbirin niteliği gereği imkân dahilinde olamayacaktır.⁴⁹⁵ Eski hale getirme işlemleri sırasında kamu kurum ve kuruluşları, diğer gerçek ve tüzel kişiler, her türlü iş birliği ve yardımda bulunurken gizlilik esaslarına uymakla yükümlüdürler (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 17/4).

3.2. TANIK KORUMA TEDBİRLERİ

Tanık koruma tedbirleri TKK m. 5 ve CMK m. 58'de düzenlenmiştir. CMK m. 58'de tanığın kimliğinin gizli tutulması ve tanığın hâkim tarafından hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi şeklinde iki ayrı koruma tedbiri öngörülmüştür. TKK'da ise bunlara ek olarak başka bazı tedbirlere de yer verilmiştir.

3.2.1. Gizli Tanıklık Tedbirleri

Gizli tanık kavramı, tanığın kimliğinin gizli olması ve kovuşturma makamları dışında kimse tarafından bilinmemesi anlamına gelmektedir. CMK ve Tanık Koruma Kanunu uyarınca hakkında koruma tedbiri alınan her tanık, gizli tanık değildir. CMK ve TKK uyarınca kimlik ve adres bilgileri gizlenmeksizin de bir tanık hakkında koruma tedbiri alınabilmesi mümkündür.⁴⁹⁶ Hakkında koruma tedbiri uygulanan tanık, gizli tanıktan farklı olarak, beyanda bulunması sebebiyle ağır ve ciddi tehlike altında bulunduğu için hakkında koruma tedbiri uygulanan kimsedir ve kimliğinin gizli olup olmaması konumu açısından önem taşımaz.⁴⁹⁷ Tanıklık yapmasını sağlamak amacıyla tanığın korunması kapsamında kimliğinin gizli tutulmasının yanında, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi ya da ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi söz konusu olabilir.⁴⁹⁸

3.2.1.1. Kimlik ve Adres Bilgilerinin Gizlenmesi

Ceza muhakemesinde genel kural, duruşmada hazır bulunan tanıkların, kimlikleri gizlenmeksizin dinlenmesidir.⁴⁹⁹ CMK m. 58/1'e göre tanığa önce adı,

⁴⁹⁴ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 371.

⁴⁹⁵ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 232.

⁴⁹⁶ Mahmut KAPLAN 2010, agt. s. 27

⁴⁹⁷ Erol TATAR 2014, agm. s. 147.

⁴⁹⁸ Handan YOKUŞ SEVÜK (2010), "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Gizli Tanıklık", *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Köksal Bayraktar'a Armağan, 2010/1, s. 615.

⁴⁹⁹ Agm. s. 615.

soyadı, yaşı, işi ve yerleşim yeri, iş yerinin veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, varsa telefon numaraları sorulacaktır. Ancak CMK m. 58/2 ve TTK m. 5/1-a uyarınca, tehlike içindeki tanıkların korunması için tanığa ait bu bilgilerin gizli tutulabilmesi olanağı kabul edilmiştir. Buna göre tanık olarak dinlenecek kişilerin kimliklerinin ortaya çıkması kendileri veya yakınları için ağır bir tehlike oluşturacaksa bu kişilerin henüz tanıklığa başlamadan önce kimlikleri saklı tutulabilir. Kimliği saklı tutulan tanık, tanıklık ettiği olayları hangi sebep ve vesile ile öğrenmiş olduğunu açıklamak zorundadır. Kimliğinin saklı tutulması için, tanığa ait kişisel bilgiler, Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından muhafaza edilir. Ancak gizli tanığın kimliğinin hâkim tarafından her zaman bilinmesi ve gerçek bir kimse olduğunun yani hayali olmadığına denetlenebilmesi gerekir.⁵⁰⁰ TTK m. 5/1-a gereğince kimliği bu şekilde saklı tutulan tanığa yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilecektir.

CMK m. 58/2 ve TTK m. 5/1-a düzenlenmeleri uyarınca tanığın kimlik ve adres bilgilerinin gizlenmesi suretiyle dinlenmesi mümkündür. CMK m. 58 hükmü ile TTK 5/1-a'da öngörülen düzenleme bazı bakımlardan farklılıklar arz etmektedir. Şöyle ki; CMK m. 58/2'de kimliklerin saklı tutulmasından söz edilirken, TTK 5/1-a'da kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulması ifadesi kullanılmıştır. CMK m. 58/2'deki "kimlik" ifadesi ile kastedilen, tanığın kimlik bilgileridir ve m. 58/1'de sayılan hususlar bu kapsama girer. Bunun yanında CMK m. 58/2'de kimliklerinin saklı tutulması için gerekli önlemlerin alınacağı da ifade edildiğinden, tanığın kimliğinin ortaya çıkmasını önlemek amacıyla adres ve telefon bilgileri de gizli tutulacak bilgiler kapsamındadır. Dolayısıyla CMK m. 58/2 hükmü ile birlikte düşünülerek varılan sonucu TTK açıkça belirtmek suretiyle var olabilecek bir tereddüdü ortadan kaldırmıştır.⁵⁰¹

Sosyal ve ekonomik hayatından koparmadan tanığın tanıklığından yararlanmak amaç olduğundan, kişinin tanınmasına yol açacak, kim olduğunu ortaya çıkarabilecek tüm kişisel ve sosyal bilgilerinin bu kapsamda gizlenmesi gerekir. Bu hükümler çerçevesinde tanığın ses ve görüntüsü değiştirilmeksizin duruşma salonunda kişisel bilgileri açıklanmadan dinlenmesi yöntemi kısmi bir gizlilik sağlar.⁵⁰²

⁵⁰⁰ Feridun YENİSEY 2010, age. s. 419; Mehmet ARSLAN (2019), "Sanığın İddia Tanığını Sınama Hakkı- Özellikle Tehlike Altındaki Gizli Tanık Meselesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan*, Cilt 21, Özel Sayı, s. 828.

⁵⁰¹ Faruk TURHAN 2009, age. s. 98 vd.

⁵⁰² Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 193.

Kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulması kararlarının yerine getirilmesine dair ayrıntılı düzenlemeleri Tanık Koruma Yönetmeliği yapmıştır. Yönetmeliğin 11. maddesine göre, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından korunmasında zorunluluk bulunduğu resen veya istem üzerine belirlenmesi halinde, tanığın kimlik ve adres bilgileri gizli tutulur. Bu tanıkların kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulmasında zorunluluk bulunduğu kolluk birimleri tarafından belirlenmesi halinde, kolluk durumu vakit geçirmeksizin ilgili Cumhuriyet savcısına bildirir ve bu konuda bir karar verilinceye kadar tanığın kimlik ve adres bilgilerinin açığa çıkmasını engelleyecek her türlü tedbiri alır. Cumhuriyet başsavcılığı veya mahkemeye yapılacak olan kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulmasına ilişkin talepler, tanık koruma defterine kaydedilir ve uygun görülmesi halinde tanık için yeni bir kod isim ve adres belirlenmesine karar verilir. Bu karar yeni kimlik ve adres bilgilerine ilişkin tutanakla birlikte, ilgili Cumhuriyet savcısı veya hâkim ile görevli zabıt kâtibince imzalanarak tanık koruma kartonunda gizlilik esasları çerçevesinde saklanır. Tanığın aşamalandaki beyanlarının tamamı bu kod isimle tutanaklara kaydedilir ve tüm işlemler de bu isimle yürütülür. Tanığın çağırılması ise Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından tanığın gösterdiği veya resen belirlenecek bir adres üzerinden ve ilgili koruma veya kolluk birimi marifetiyle yapılır. Tanığın talep etmesi ve bunun uygun görülmesi halinde tanığa telefon, telgraf, faks veya elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de çağrı yapılabilir. Çağrı için belirlenen adres, telefon veya diğer iletişim bilgilerinin herhangi bir nedenle değişmesi halinde, bu durum kararı veren mercie ve kolluk veya koruma birimine derhal bildirilir. Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye gönderilen evraktaki tanığın gerçek kimlik ve adres bilgileri, koruma kararındaki bilgilerle değiştirilir ve ihtiyaç halinde kolluktaki beyanlarının bir sureti hiçbir adres bilgisi içermeyecek şekilde sadece kod isimle soruşturma veya kovuşturma dosyasına konulur. Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye düzenlenen tutanaklar ile verilen kararların içeriğinde kimlik ve adres bilgisi gizlenen tanığın beyanlarına yer verilmesi gereken durumlarda, ilgili tutanak veya kararda tanığın kod ismi dışında hiçbir kimlik ya da adres bilgisine yer verilmez. Kimlik ve adres bilgilerinin gizli tutulmasına karar verilen tanığın, bu karar öncesinde aynı olay sebebiyle kollukta alınmış ifadeleri, evrak aslı ve suretleri, mevcut kayıtlara şerh verildikten sonra kollukta hiçbir evrak kalmayacak şekilde ilgili Cumhuriyet savcısı ya da mahkemeye gizlilik esasları çerçevesinde teslim edilir ve evrak ilgili kartonunda saklanır.

Tanığın kimliğinin gizli tutulmasına ilişkin kararın kim tarafından verileceği, gizliliğin nasıl sağlanacağı, bu konudaki kararları kimin yerine getireceği, ayrıca tanığa CMK m. 201 uyarınca doğrudan soru sorulurken tanığın kimliğini ortaya çıkarabilecek soruların engellenmesine ilişkin hüküm ile tanığın beyanının delil değeri CMK'da değil, TKK m. 9'da düzenlenmektedir. Buna göre mahkemece bu şekilde alınan tanık ifadeleri, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre duruşma sırasında hazır bulunanlar huzurunda verilmiş ifade hükmündedir ve hakkında tedbir uygulanan tanığın beyanı tek başına hükme esas teşkil etmez (TKK m. 9/7-8). Ayrıca bu hükümler savunma hakkını kısıtlayacak şekilde uygulanamaz (TKK m. 9/10).

Tanığın kimliğinin gizli tutulmasının birtakım sakıncaları bulunmaktadır. İlk olarak tanığın kimliğinin gizlenmesi hem doğrudan doğruluk ve kovuşturmanın aleniliği ilkelerine aykırılık oluşturacak hem de sanığın kendini savunma imkânını zayıflatarak savunma hakkını kısıtlamış olacaktır. Bir diğer sakınca ise kimliği gizlenen tanığın daha rahat bir şekilde gerçeğe aykırı beyanda bulunma tehlikesi ve buna paralel olarak beyanlarının sorgulanma imkânının darlığıdır.⁵⁰³

Yargıtay Ceza Genel Kurulu da 11.02.2020 tarih ve 2016/6-698 Esas ve 2020/86 Karar sayılı kararında bu hususu;

“Gizli tanıklık, kovuşturmanın aleniliği, yargılamanın doğrudan doğruluğu ve kovuşturma aşamasında tüm yargılama süreçlerinin huzurunda delillerin tartışılıp maddi hakikate ulaşması ilkelerine aykırı olmakla...”

şeklinde ifade etmiştir.⁵⁰⁴

Ancak sanığın soru sorma hakkı ölçülülük ilkesi çerçevesinde korunarak bu sakıncaların önüne geçilebilir.⁵⁰⁵ TKK, CMK'ya ek olarak koruma tedbiri uygulanan tanıkların dinlenmelerinde uygulanmak üzere bazı usuller belirlemiştir.⁵⁰⁶ Haklarında tedbir kararı alınan tanıkların duruşmada dinlenmesi sırasında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 58. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları uygulanır (TKK m. 9/1).

AİHM, kimliği gizlenen tanıktan alınan bilgilerin hüküm verilirken kullanılması konusunda birtakım kriterler geliştirmiştir. Buna göre kimliği gizli tutulan tanığın beyanlarının hüküm verilirken sanık aleyhine kullanılması tek başına

⁵⁰³ Cumhuriyet ŞAHİN (2002), “Türk Hukukunda Tanık Koruma Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1-2; s. 162 vd; Ersan ŞEN 2014, agm. s. 274.

⁵⁰⁴ Karar için bkz. Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 15.12.2021

⁵⁰⁵ Cüneyd ALTIPARMAK (2008), “Türk Hukukunda Tanık Koruma”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 66, Sayı 1, s. 178.

⁵⁰⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ 2021, agm. s. 610.

AİHS'ye aykırı değildir. Ancak bunun için belirlediği koşulların bir arada bulunması gerekir. İlk olarak tanığın kimliğinin gizli tutulması için önemli ve yeterli bir neden mevcut olmalıdır. Tanığın veya yakınının hayat, vücut bütünlüğü veya kişi özgürlüğüne yönelik ciddi bir tehlike olduğuna ilişkin yeterli somut deliller bulunmalıdır. Bu konuda soyut tehlike iddiaları yeterli değildir. Ancak doğmuş bulunan bu tehlikenin boyutunun sanığın savunma haklarının kısıtlanması ile orantılı olması da gereklidir. İkinci olarak hükmü verecek olan mahkeme, bulunması gerekenler olmadan tanığı bizzat kendisi dinlemeli ve güvenilirliğini sınamalıdır. Ayrıca sanığın, kimliği gizlenen tanıkla yüz yüze gelerek ona soru sorma hakkı sınırlandırılabilirse de bu kısıtlama gerektiğinden fazla olmamalı, sanığın savunma hakkına en az şekilde zarar verilmelidir. Tanığa soru sorma hakkı, mevcut olduğu ileri sürülen tehlike ile orantılı şekilde sınırlandırılmalıdır. Tanığa soru sorma hakkının yargılamanın herhangi bir aşamasında en az bir kez kullanılmış olması ve güvenilirliğinin sorgulanabilmesi için savunma makamına yeterli imkânların sağlanmış olması gereklidir. Bunların yanında ayrıca sanığın savunma hakkını en az kısıtlayan tedbir uygulanmalıdır. Son olarak ise sanık hakkında verilen mahkûmiyet kararında gizli tanığın beyanı tek ve yegâne delil olmamalı, gizli tanıktan alınan bilgiler dışında hüküm kurulurken dayanılan başka deliller de bulunmalıdır. Ancak başka deliller mevcut olsa bile gizli tanığın verdiği bilgi mahkûmiyet hükmünün oluşmasında belirleyici bir rol oynamış ise bu da adil yargılanma hakkının ihlal edilmesine yol açar.⁵⁰⁷ Gizli tanık ifadesi, ancak diğer delillerle doğrulanması halinde hükümde kullanılabilir hale gelir ve söz konusu diğer deliller de başka bir gizli tanık ifadesi olamaz.⁵⁰⁸

Anayasa Mahkemesi de bu konuda AİHM ölçütlerinden hareket etmektedir. Mahkeme gizli tanığın verdiği ifadelerin hükümde kullanılmasının adil yargılanma ilkesi kapsamında Anayasa'nın 36. maddesi bakımından bir ihlal oluşturmaması için bulunması gereken koşulları şu şekilde belirlemiştir: Gizli tanık dinlenmesini gerekli

⁵⁰⁷ “AİHM'ye göre ‘belirleyici’ ifadesi ‘ispatlayıcı’ ifadesinden daha güçlü bir anlam taşımakta olup ilgili delil olmaksızın mahkûm edilme ihtimalinin beraat edilme ihtimalinden daha düşük olmasının süreklilik arz etmesi gereklidir. Belirleyici delil, davanın sonucunu etkileyecek önem ve ağırlıkta olmalı, bu delil olmasa idi mahkûmiyet olasılığı açıkça daha düşük olmalıdır. Belirleyici kelimesi, dava hakkında karar verilmesini sağlayacak derecede önemli bulunan bir delile işaret ederek dar anlamda kullanılmalıdır. Şayet duruşmada hazır bulunmayan bir tanığın ifadesi diğer unsurlarla desteklenirse bu ifadenin belirleyici niteliğine ilişkin değerlendirme, söz konusu diğer unsurların ispat gücüne bağlı olacaktır.” Bkz. Ersan ŞEN ve Nilüfer YENİCE 2021, agm. s. 118 vd.

⁵⁰⁸ Burcu DÖNMEZ 2016, agm. s. 128 vd.; Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 559 vd.; Münci ÖZMEN (Ocak 2012), “AİHM İçtihatları Işığında ‘Gizli Tanık’ Sorunu”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, s. 197 vd.

kılacak nedenler somut verilere dayalı olarak gerekçelendirilmeli, gizli tanık usulüne uygun olarak ilk derece mahkemesince dinlenerek mahkemeye dava konusu olayları hangi sebep ve vesile ile öğrendiğini açıklamalı, tanığın menfaatleri ile sanığın menfaatleri yargı makamları tarafından uygulanacak usullerle yeterince dengelenmeli, savunma haklarına getirilen kısıtlama asgari düzeyde tutulmalı, bu anlamda kimliğinin gizlenmesi tanığın güvenliği için gerekli olmalı, yüz yüzelik sağlanmasa bile tanığa soru sorma imkânı verilmeli ve hüküm tek başına veya büyük ölçüde gizli tanık ifadesine dayanmamalıdır.⁵⁰⁹

Bu anlamda gizli tanık beyanlarının delil olarak kullanılması AİHS'ye ve Anayasa'ya her zaman aykırı değildir. TKK m. 9 gereğince TKK ve AİHM'nin gizli tanıkların dinlenmesine ilişkin öngördüğü koşulların gerçekleştirilmiş olması şartıyla tanığın TKK'da öngörülen usullerden biri ile dinlenilmiş olması durumunda açıklamaları CMK hükümlerine göre duruşma ortamında dinlenen tanık beyanı delilinin değerine eşittir (TKK m. 9/7). Ancak aynı Kanun m. 9/8'de kimlik ve adres bilgileri kayda alınarak gizli tutulan tanıklar ile duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenen ya da ses veya görüntüsü değiştirilerek özel ortamda dinlenen tanıkların beyanının tek başına hükme esas teşkil edemeyeceği düzenlemesini de getirmiştir. Buna göre bu halde de gizli tanığın beyanları pekâlâ delil niteliğindedir; ancak bu düzenleme ile esasen bir delil yasağı değil, sınırlı bir ispat yasağı getirilmiş olduğundan diğer destekleyici delillerin varlığı halinde, gizli tanığın beyanının hükme esas alınabileceğinde kuşku yoktur.⁵¹⁰

Menfaatlerin dengelenmesi için her somut olayda hâkimin ayrı bir değerlendirme yapması gerekir. Sanığın savunma hakkı, tanığı görmek ve ona sorular sormak hakkı karşısında tanığın yaşam hakkı yer alır. Hâkim her somut olayda çatışan bu menfaatleri dengeleyici bir karar verecektir.⁵¹¹

3.2.1.2. Duruşmada Hazır Bulunma Hakkına Sahip Olan Kişiler Bulunmaksızın veya Ses ve Görüntüsünün Değiştirilerek Dinlenmesi

Hazır bulunanların huzurunda dinlenmesi tanık için ağır bir tehlike teşkil edecek ve bu tehlike başka türlü önlenemeyecekse ya da maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından tehlike oluşturacaksa bu durumda tanığın, hazır bulunma

⁵⁰⁹ Burcu DÖNMEZ 2016, agm. s. 154 vd.

⁵¹⁰ Yusuf YAŞAR 2013, agm. s. 36.

⁵¹¹ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU 2021, age. s. 558.

hakkına sahip olanlar bulunmaksızın dinlenmesine karar verilebilir. Tanığın dinlenmesi sırasında ses ve görüntülü aktarma yapılır (CMK m. 58/3). TKK m. 5/1-b de tanığın duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi ya da ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesini bir tanık koruma tedbiri olarak düzenlemiştir. CMK, m. 58/3'te tanığa soru sorma hakkının saklı olduğunu açıkça belirtmek suretiyle adil yargılanma hakkını korumaya çalışmaktadır.⁵¹²

Tanığın sanık veya diğer kişilerle karşılaşmasının onun tehlikeye maruz kalmasına veya gerçeği gizlemesine yol açacağından endişe duyulan haller mevcut olabilir. Bunların önüne geçebilmek için tanığın duruşmaya katılma hakkı olanlar bulunmadan duruşma salonu dışında ses ve görüntü nakli sağlanmak suretiyle dinlenmesi kabul edilmiştir. Düzenlemenin amacı bu şekilde tanığın sanıkla yüz yüze gelmesini önleyerek sanıktan gelmesi muhtemel tehlikelerden ya da sanığı görmekten kaynaklanabilecek saldırılardan tanığı korumaktır.⁵¹³ Ceza yargılamasında kural, tanığın aleni duruşmada ve duruşmaya katılma hakkına sahip olanlar huzurunda dinlenmesidir. Duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar bulunmaksızın tanığın dinlenmesi halinde, esasen taraflara kapalı duruşma söz konusudur.⁵¹⁴

CMK m. 58'de ses ve görüntü nakli yapılacağı söylenmekle yetinilmiş, nasıl olacağı açıkça düzenlenmemiştir. Tanığın duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar bulunmadan duruşma salonu dışında dinlenmesi, tanığın duruşma ile eş zamanlı olarak duruşma salonu dışında özel olarak hazırlanmış bir yerde dinlenmesi ve elde edilen ses ve görüntüsünün görüntülü iletişim araçlarından yararlanılarak aynı anda duruşma salonuna aktarılmasını ifade eder. Tanık mahkeme binasındaki başka bir odada ya da bina dışında şehrin herhangi bir yerinde olabileceği gibi şehir dışında da olabilir.⁵¹⁵ Hâkim veya mahkeme başkanı duruşma salonunda hazır bulunmaya hakkı olanlarla birlikte duruşma salonundayken⁵¹⁶ tanığın bulunduğu yerde ise naip hâkim veya istinabe olunan hâkimin bulunması aracılığı ile dinleme yapılır (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 12/6).

⁵¹² Cüneyd ALTIPARMAK 2008, agm. s. 175.

⁵¹³ Faruk TURHAN 2009, age. s. 119.

⁵¹⁴ Devrim AYDIN (2021), "Adil Yargılanma İlkeleri Açısından Türk Ceza Yargılamasında Gizli Tanıklık Kurumu", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Cilt 2, s. 10.

⁵¹⁵ İbrahim ÇİÇEK 2009, agm. s. 124.

⁵¹⁶ Olgun DEĞİRMENCİ 2009, agm. s. 101.

CMK m. 58/3 uyarınca tanığın hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesine karar verilmesi halinde, dinleme sırasında tanığın görüntü veya sesi değiştirilerek tanınması engellenebilir (TKK m. 9/2). Tanığın, duruşma salonunda fiziksel görünümünü engelleyecek tarzda mahkemece tayin ve tespit edilecek bir usule göre dinlenmesine de karar verilebilir (TKK m. 9/3). Duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlar bulunmadan tanığın dinlenmesi halinde, tanık tarafından verilen beyanlar, hâkim tarafından CMK m. 58'de belirtilen sınırlamalara uymak koşuluyla, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlara açıklanır (TKK m. 9/4). Tanığın duruşma salonunda fiziksel görünümünü engelleyecek tarzda dinlenmesi halinde, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 201. maddesinin uygulanmasında, tanığa sorulacak soruların bu Kanun kapsamında tanık hakkında uygulanan tedbirlerle orantılı ve amaca uygun olması gerekir. Bu amaçla, hâkim, sorulan soruların tanığa sorulmamasına karar verebilir veya tanığı dinlerken dolaylı dahi olsa tanığın kimliğini ortaya çıkaracak soruların sorulmasına izin vermez (TKK m. 9/5) Bu hükümlerin naip hâkim veya istinabe suretiyle uygulanmasına görevli ve yetkili mahkemece karar verilebilir (TKK m. 9/6).

Bu şekilde yapılan dinlemede soru sorma hakkı olanlar, tanığa dinlenmesi sırasında sorularını sorabilmektedirler.⁵¹⁷ Bu sayede hem sanığın tanığı görmesi ve soru sorma hakkını kullanabilmesi ile savunma hakkı güvence altına alınmakta hem de tanığın muhtemel saldırılardan korunması sağlanmaktadır.⁵¹⁸ Mevcut gelişmiş video konferans teknolojisi sayesinde ses ve görüntünün birlikte nakli ile tanığın duruşma salonunda yüz yüze dinlenmesine yakın bir şekilde tanığın davranışlarını gözlemleyip güvenilirliğini sınavabilmek mümkün olmaktadır.⁵¹⁹ Ayrıca bu şekilde dinleme sanık ve müdafinin tanığa soru sormasına imkân sağlayacağı için AİHS m. 6'ya uygun bir yöntem olarak değerlendirilebilir.⁵²⁰ Ses ve görüntü nakliyle tanık dinlemedeki fiziksel uzaklık hali de AİHS m. 6'ya aykırılık oluşturmaz. Zira AİHM'ye göre hükümde kullanılacak tanık ifadelerinin mutlaka duruşmada ve sanığın huzurunda ortaya konulması gerekmez. Savunma hakkına saygı gösterilmiş olması kaydıyla soruşturma aşamasında elde edilmiş olan tanık ifadeleri de hüküm verilirken kullanılabilir (Kostovski/Hollanda, paragraf 41).⁵²¹ AİHM, dinleme sırasında tanığın

⁵¹⁷ Feridun YENİSEY 2010, agm. s. 411.

⁵¹⁸ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 215.

⁵¹⁹ Faruk TURHAN 2009, age. s. 132.

⁵²⁰ Yusuf YAŞAR 2013, agm. s. 32.

⁵²¹ Faruk TURHAN 2009, age. s. 172.

başka bir yerde bulunması ve buradan duruşma salonuna yalnızca ses nakli yapılmasını AİHS'ye aykırı kabul etmiştir. Sanık ile müdafinin tanığın görüntüsünü izleyememesine rağmen mahkûmiyet kararının bu tanık beyanına dayandırılması bu anlamda adil yargılanma hakkını ihlal eder nitelikte kabul edilmiştir (Van Mechelen ve diğerleri/Hollanda).⁵²²

TKK'ya göre video konferans yoluyla dinlenen tanığın beyanı tek başına hükme esas teşkil edemez (m. 9/8) ise de sanığın mahkûmiyetinde böyle bir beyanın önemli ölçüde etkili olmasına bir engel yoktur. Kimliği bilinen bir tanığın ses ve görüntü nakliyle dinlenmesi savunmaya, soru sorma ve tanığın güvenilirliğini gözlemlene imkânı verir. Dolayısıyla bu hakkın tanınmış olması koşuluyla bu şekilde dinlenen tanığın beyanına sanığın mahkûmiyeti için tek başına veya belirleyici olarak dayanılması AİHS'ye aykırı olmayacaktır. AİHM'ye göre, mahkûmiyet kararının, münhasıran veya önemli ölçüde kimliği açıklanmayan tanık ifadesine dayandırılması Sözleşmeyi ihlal etmektedir.⁵²³

Kimliğinin ortaya çıkması tanığı tehlikeye düşürecekse ayrı bir tedbir olarak tanığın ses ve görüntüsünün de değiştirilerek dinlenmesi mümkündür (TKK m. 5/1-b). CMK yalnızca dinleme sırasında ses ve görüntü naklinin yapılacağını düzenlemişken, TKK ses ve görüntünün değiştirilebileceğini de öngörmüştür. TKK m. 9/2 de CMK'nın 58. maddesinin üçüncü fıkrasının uygulanmasına mahkemece karar verilmesi hâlinde, dinleme sırasında tanığın görüntü veya sesi değiştirilerek tanınmasının engellenebileceğini düzenler. TKK m. 9/3 gereğince koruma amacıyla tanığın duruşma salonunda fiziksel görünümü engellenecek tarzda dinlenmesine karar verilebilecektir. Söz konusu dinlemenin nasıl gerçekleştirileceğinin belirlenmesi ise yönetmeliğe bırakılmıştır (TKK m. 5/3).

Tanık Koruma Yönetmeliğinin 12. maddesi dinleme usulünü düzenler. Buna göre bu tedbire ilişkin talepler, tanık koruma defterine kaydedilir ve bu yönde verilen koruma kararları tanık koruma kartonunda gizlilik esasları çerçevesinde muhafaza edilir. Tanığın ses ve görüntüsünün değiştirilerek dinlenmesi, duruşma salonunda makyaj, maske, özel kabin veya benzeri yöntemlerden yararlanılarak ses ve dış görünüş bakımından tanınmasını ya da görülmesini engelleyecek şekilde olabileceği gibi duruşma salonu dışındaki bir yerde video konferans veya diğer sesli ya da görüntülü iletişim araçları ile dinleme sırasında da olabilir. Tanığın duruşma salonu

⁵²² İbrahim ÇİÇEK 2009, agm. s. 127.

⁵²³ Faruk TURHAN 2009, age. s. 172 vd.; Yusuf YAŞAR 2013, agm. s. 32.

dışında telekonferans, video konferans veya diğer sesli ya da görüntülü iletişim araçları ile özel bir ortamda dinlenmesi sırasında kimliğinin doğrulanabilmesi bakımından tanığın gerçek ses ve görüntüsü de kaydedilir ve buna dair tüm kayıtlar ilgili kartonda gizlilik esasları çerçevesinde muhafaza edilir. Tanığın ifadesi, alınırken duruşma tutanağına aktarılacaktır ancak tanık beyanı bu görüntü ve sese ait kayıtlardır.⁵²⁴

Tanığın duruşma salonunda makyaj, maske, özel kabin veya benzeri yöntemlerden yararlanılarak dinlenmesi sırasında taraflar, hakkında koruma tedbiri uygulanan tanığa CMK m. 201 gereğince doğrudan soru yöneltebilirler. Ancak hâkim, uygulanan tedbirlerle orantılı olmayan veya amaca aykırı soruların sorulmasına izin vermeyebilir. Tanığın dolaylı da olsa kimliğini ortaya çıkarabilecek soruların sorulmasına ise kesinlikle izin verilmez (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 12/3).

Ses ve görüntü nakli yoluyla dinlemede sadece sesin veya sadece görüntünün değiştirilmesi tanığın korunması için yeterli olmayabilir. Tanığın tanınmaması için çoğu zaman hem sesi hem de görüntüsünün değiştirilmesi gerekli olur. Tanığın kişisel bilgileri ile birlikte görüntüsünün ve sesinin gizlenmesi, tanığın tam anonimliğini sağlayan bir tedbirdir.⁵²⁵ Tanığa soru sorma hakkı mevcut olan bu tedbirde, sanığın savunma hakkı ve mahkemenin gerçeği ortaya çıkarma yükümlülüğü çatışmaktadır.⁵²⁶ Zira tanığa soru sormak ve onu sorgulamak hakkı, bunları doğrudan tanıkla yüz yüze, iletişim içinde yapabilmeyi de kapsar. Ancak ses ve görüntüsü değiştirilen tanığın beyanda bulunurken gözlemlenebilmesi, jestleri ve mimiklerinin mahkeme heyetiyle sanık ve müdafii tarafından tam olarak algılanmaması AİHS'nin 6. maddesini ihlal edebilir.⁵²⁷

Tanığın kimlik ve adres bilgilerinin gizlenmesi, duruşmada hazır bulunma hakkı olanların bulunmadığı ortamda dinlenmesi ve görüntü ve sesinin değiştirilmesi tedbirlerinin hepsinin birden uygulanması ölçülülük ilkesi kapsamında sorun oluşturabilir. Bu sebeple bu tedbirin uygulanması için tanık açısından söz konusu olan tehdit ve tehlikenin başka bir tanık koruma tedbiri ile giderilme imkânının bulunmaması aranmalıdır.⁵²⁸ Hâkim bu çerçevede tüm ihtimalleri göz önünde

⁵²⁴ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 215.

⁵²⁵ Age. s. 210.

⁵²⁶ Faruk TURHAN 2009, age. s. 134.

⁵²⁷ Yusuf YAŞAR 2013, agm. s. 33.

⁵²⁸ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 212; Yusuf YAŞAR 2013, agm. s. 34.

bulundurup doğrudan doğrualık ve alenilik ilkeleriyle sanık ve tanığın menfaatleri arasındaki çatışmayı dengeleyecek şekilde karar vermekle yükümlüdür.⁵²⁹

3.2.2. Tutuklu ve Hükümlülerin Durumlarına Uygun İnfaz Kurumlarına Yerleştirilmesi

TKK m. 5/1-c tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesini bir başka tanık koruma tedbiri olarak öngörmektedir.

Hükümlü ve tutukluların bulunacağı ceza infaz kurumu veya tutukevi 5275 sayılı Kanun'a göre tutuklu ve hükümlülerin gözleme tabi tutulması suretiyle tespit edilmektedir. Fakat hükümlü ve tutuklu olup tanık olarak dinlenecek kişilerin tanıklıkları nedeniyle karşılaşılabilecekleri tehlikeler dikkate alınarak başka ceza infaz kurumu ya da tutukevine nakli şeklindeki bu tanık koruma tedbiri öngörülmüştür.

Tedbirin amacı kişinin can güvenliğinin korunması olup tedbirin süresi, tedbirin amacı ve kapsamına uygun olarak tutukluluk veya hükümlülük süresi ile sınırlıdır.⁵³⁰ Tanık Koruma Yönetmeliği m. 13/6'da bu tedbirin, aksi yönde bir karar olmadıkça ilgili Cumhuriyet savcısının emirleri doğrultusunda tanığın tutukluluğu veya hükümlülüğü sona erinceye kadar uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak tanığa yönelik tehlikenin kovuşturma sona erdikten sonra ortaya çıkması halinde hangi merciin karar vereceği düzenlenmemiştir. Bu halde soruşturma ve kovuşturma dışındaki koruma tedbirlerinin alınmasında genel yetkili merci olan Tanık Koruma Kurulunun bu tedbir hakkında karar vermek için de yetkili olduğunu kabul etmek yerinde olur.⁵³¹

3.2.3. Fiziki Koruma Sağlanması

TKK m. 5/1-ç özellikle bir tehlikenin varlığı halinde gerekli bir tedbir olan fiziki koruma tedbirini öngörür. Ancak bu kapsamda hangi tedbirlere başvurulabileceği ilgili maddede gösterilmemiş, buna dair düzenleme Yönetmelikte yapılmıştır. Tanık Koruma Yönetmeliği m. 14/1'e göre fiziki koruma tedbiri, tanığın, her tür tehlikeden korunması amacıyla her türlü teknik cihaz ve donanımlarla, yirmi dört saat esasına göre kesintisiz olarak ilgili kolluk veya koruma birimi tarafından

⁵²⁹ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 212.

⁵³⁰ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 315; Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 234 vd.

⁵³¹ Faruk TURHAN 2009, age. s. 212 vd.

yerine getirilen tedbirdir. Bu koruma tedbiri, yakın koruma, konutta koruma, işyerinde koruma, motorize veya yaya devriye ile koruma, çağrı üzerine koruma usullerinden biri veya birkaçı aynı anda uygulanmak suretiyle yerine getirilir. Bu hususta hangi usullerin uygulanacağına ölçülülük ilkesi göz önüne alınarak karar verilecektir.⁵³²

Tanık Koruma Yönetmeliğinin 14/4. maddesine göre fiziki koruma tedbiri kararı, gereğinin yerine getirilmesi için Cumhuriyet başsavcılığı aracılığıyla ilgili kolluk veya koruma birimine gönderilir. Tanık başka bir yargı çevresinde ikamet ediyor ise, bu karar gizlilik esasları çerçevesinde derhal o yer Cumhuriyet başsavcılığına gönderilecektir. Her iki halde de koruma tedbiri, ilgili kolluk veya koruma birimi tarafından gecikmeksizin yerine getirilir (Tanık Koruma Yönetmeliği m. 14/5).

3.2.4. Kimlik ve Diğer Bilgi ve Belgelerin Değiştirilmesi ve Düzenlenmesi

Tehlike içinde bulunan tanık ve yakınlarının korunması için bir diğer yöntem bu kimselere gerçek kimlikleri gizli tutularak yeni bir kimlik oluşturulmasıdır. TKK m. 5/1-d gereği bu kapsamda adli sicil, askerlik, vergi, nüfus, sosyal güvenlik gibi kayıtlarının, nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, evlilik cüzdanı, diploma, her türlü ruhsat gibi resmî belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi ile mal varlığıyla ilgili haklarını kullanmasına yönelik işlemlerin yapılması mümkündür. Burada ya kimlik bilgileri değiştirilmiş yeni belgeler düzenlenecek ya da ilgili nüfus kütüklerindeki temel kayıtlar değiştirilip bu yeni kayıtlara göre kimlik belgeleri hazırlanacaktır.⁵³³

Bu çerçevede tanığın sahip olduğu haklarından, kimliğinin değiştirilmesinden sonra da yararlanabilmesi için kamu kurumu ve özel kurumlarla temasa geçilerek tanığın yeni kimliği ile aynı haklardan yararlanmasının sağlanmalıdır.⁵³⁴ Belgelerin yalnızca gerek duyulan bir kısmının ya da tümünün yeniden düzenlenmesi mümkündür. Kanunda sayılan belgeler sınırlı sayıda olmayıp bu kapsamda, eski kimliğinin tespit edilmesine neden olabilecek her türlü belge yeniden düzenlenebilir.⁵³⁵

Kimlik değişikliğinin kişinin bazı hukuki işlemleri yapabilmesi, sosyal güvenlik haklarından yararlanabilmesi ve mülkiyet hakkını kullanabilmesi gibi

⁵³² Age. s. 198.

⁵³³ Age. s. 202 vd.

⁵³⁴ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 319.

⁵³⁵ Olgun DEĞİRMENCİ 2009, agm. s. 106.

engellerle karşılaşmasına sebep olmaması için kimlik bilgileri yanında diğer resmî belge ve kayıtların da değiştirilmesi öngörülmüştür. Bu kapsamda örneğin tapu ya da sosyal güvenlik kayıtlarında yeni oluşturulan kimlik bilgileri doğrultusunda değişiklikler yapılabilmesi mümkün olacaktır.⁵³⁶

Bu tedbir uygulanan kişinin yakınlarının kayıtlarının da değiştirilip değiştirilmeyeceği hususunda kanunda bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak hakkında bu tedbirler alınan kişiye ulaşımın engellenmesi için kişinin geçmiş bağının da gizlenmesi gerekir. Tehlikenin önlenmesi ve bu çerçevede kişiye tehditten uzak yeni bir hayat kazandırılması, tanığın yakınlarının da aynı şekilde kimlik ve ilgili diğer bilgilerinin değiştirilmesi ve tanığın mevcut kimliği ile uyumlu hale getirilmesi ile mümkün olur. Aksi durum tanığın kimliğinin ortaya çıkmasını önlemekte yeterli olmayacaktır.⁵³⁷

3.2.5. Maddi Yardımda Bulunulması

TKK m. 5/1-e uyarınca tanığa geçici olarak geçimini sağlama amacıyla maddi yardımda bulunulması bir başka tanık koruma tedbiridir. Tanık, koruma altında bulunması nedeniyle mevcut sosyal ve ekonomik ortamından koparılmışsa, kendi hayatını kazanır hale gelinceye kadar zorunlu ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla geçici maddi yardımda bulunulması gereklidir. Tanık koruma tedbiri uygulanan kişilerin, kendi yaşamlarını sürdürebilecek geliri elde edecek seviyeye gelmeleriyle söz konusu maddi yardıma son verilecektir.⁵³⁸ Zira bu tedbirden beklenen amaç, koruma altına alınması sebebiyle mevcut sosyal ve ekonomik ortamından koparılan kişinin ekonomik bakımdan hayatını kendi başına devam ettirir hale gelinceye kadar geçimini sağlayacak ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.⁵³⁹ Bu hüküm uyarınca kişiye sağlanacak yardım, geçici olmasının yanında kişinin geçimini sağlayacak miktardan fazla olmayacaktır.⁵⁴⁰ Bu nedenle yapılacak maddi yardımın tespitinde hakkında tedbir uygulanacak kişinin hâlihazırda içinde bulunduğu yaşam koşulları göz önünde bulundurulmalıdır.⁵⁴¹

⁵³⁶ Faruk TURHAN 2009, age. s. 204 vd.

⁵³⁷ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 229 vd.

⁵³⁸ Olgun DEĞİRMENCİ 2009, agm. s. 107.

⁵³⁹ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 236.

⁵⁴⁰ Faruk TURHAN 2009, age. s. 206.

⁵⁴¹ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 322 vd.; Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 236.

Tanık koruma tedbirlerinden yararlanmak amacıyla kötüye kullanmayı önlemek için, ilgili tedbirin tanığın koruma kararı verilmesine neden olan olay hakkında yalan tanıklık veya iftiradan mahkûm olması veya koruma kararında belirtilen tedbirlere aykırı bir davranış içine girmesi nedeniyle sona ermesi halinde, yapılan ödemelerin tanığa rücu edilerek geri alınabileceği öngörülmüştür (TKK m. 21).

3.2.6. İş Yeri ve Eğitim Kurumunun Değiştirilmesi

TKK m. 5/1-f uyarınca tanığın korunması için gerekli olması halinde çalışıyor ise iş yeri ya da iş alanı, öğrenim görüyor ise devam ettiği her türlü eğitim ve öğretim kurumu değiştirilebilir.

Tanığın iş alanının veya adresinin değiştirilmesi tedbiri, tanığın gizliliğini ve sanık tarafından tespit edilmemesini sağlamaya yöneliktir.⁵⁴² Bu değişiklik gerçekleştirilirken tanığın sosyal ve özlük haklarının korunması hususunda özen gösterilmesi gerekir. Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların aynı kurum içinde başka bir bölüme veya farklı kuruma yerleştirilmesi mümkün olabilir, ancak özel sektörde çalışanlar bakımından durum daha zordur. Madde her türlü eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesine izin verdiğine göre bu tedbir kapsamında yurt içinde eğitim gören kişinin yurt dışında bulunan bir kuruma gönderilmesinde herhangi bir yasal bir engel bulunmamaktadır.⁵⁴³ İş yeri veya alanı ya da eğitim kurumunun değiştirilmesi tedbirinin yerleşim yerlerinin değiştirilmesi sonucunu da doğurması çok yüksek olasılıktır.⁵⁴⁴

3.2.7. Yerleşiminin Değiştirilmesi

TKK m. 5/1-g ile 5/1-ğ uyarınca tanığın yurt içinde başka bir yerleşim biriminde yaşamasının veya uluslararası anlaşmalara ve karşılıklılık ilkesine uygun şekilde, geçici olarak başka bir ülkede yerleştirilmesinin sağlanması bir tanık koruma tedbiri olarak sevk edilmiştir.

Bu tedbir hem maliyetinin yüksekliği hem de tanık ve ailesinin hayatlarına yönelik kapsamlı sonuçlarından ötürü tanık koruma tedbirleri içerisinde etki alanı en geniş olan tedbirdir.⁵⁴⁵ Klasik bir koruma tedbiri olarak ortaya çıkan bu tedbir ile

⁵⁴² Olgun DEĞİRMENCİ 2009, agm. s. 107.

⁵⁴³ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 323; Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 233.

⁵⁴⁴ Faruk TURHAN 2009, age. s. 208.

⁵⁴⁵ Olgun DEĞİRMENCİ 2009, agm. s. 107.

yaşadığı yer muhtemel saldırganlar tarafından bilinen tanık ve yakınlarının korunması, bu kimselerin saldırganlardan uzak ve güvenli bir yere yerleştirilmeleri ile gerçekleştirilmektedir. Acil durumlarda tanık ve yakınları tehdit ve tehlikeden korunmaları için geçici olarak otel gibi yerlere yerleştirilebilir. Fakat uzun süreli koruma için güvenli başka bir şehir veya ülkede ikametlerinin sağlanması gerekir.⁵⁴⁶

Yeni yerleşim yerinin tanık ve yakınları bakımından güvenli ve tehditten uzak bir ortamda yaşamalarının sağlanmasına imkân sağlıyor olması gerekmektedir. Ancak tanığın kimliği muhtemel saldırganlarca bilinmiyor, ortaya çıkartılması ve tanığa ulaşılması ihtimali de bulunmuyor ise bu tedbirin uygulanmasına ihtiyaç bulunmaz.⁵⁴⁷

Yurt dışında yerleşim yeri sağlanması kişinin yurt içinde korunmasının imkânsız olduğu durumlarda uluslararası anlaşmalar ve karşılıklılık ilkesine uygun şekilde ve geçici olarak başka bir ülkede yeni bir yerleşim yerinin sağlanmasını ifade eder. Yabancı ülkelerin tanıklarının Türkiye'ye yerleştirilmesi taleplerinin kabul edilebilmesinin koşulları TKK m. 17'de belirtilmektedir. Bu hükme göre Türkiye ile yabancı ülke arasında sözleşme olmasa bile karşılıklılığın bulunması ve yabancı tanığın korunmasına ilişkin giderlerin söz konusu yabancı devlet tarafından karşılanması koşulları mevcut ise yabancı bir tanığın Türkiye'ye yerleştirilerek korunması mümkündür. Bu hüküm dolayısıyla TKK m. 5/1-ğ'nin lafzına rağmen bir tanığın yabancı ülkeye yerleştirilmesi için ilgili devletle Türkiye arasında sözleşme bulunması şart değildir, karşılıklılık bulunması yeterlidir.⁵⁴⁸

Tanık Koruma Kurulu tarafından karar verilmesi halinde kararda tanığın yerleşeceği yerin de belirtilmesi gerekir. Bu tedbir devletçe tanığa yeni bir konut alınmasını kapsamamaktadır. Ancak bu düzenleme yeni konut satın almak isteyip bunun bedelini karşılayabilen tanığa yardımcı olmayı içerir.⁵⁴⁹

Kanunda tanığın yeniden yerleştirildiği ülkede başka bir tanık koruma tedbirinin de uygulanıp uygulanmayacağı açıkça belirtilmiş değildir. Tehdidin düzeyine göre tanığın yerleştirildiği ülkede korunmasına yönelik başkaca tedbirlerin alınmasına gerek duyulması halinde bunlar ilgili ülkenin hukuk kurallarına ve karşılıklı anlaşmalara göre yapılacaktır.⁵⁵⁰

⁵⁴⁶ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 325; Faruk TURHAN 2009, age. s. 208-209.

⁵⁴⁷ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 230.

⁵⁴⁸ Faruk TURHAN 2009, age. s. 210.

⁵⁴⁹ Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 231.

⁵⁵⁰ Olgun DEĞİRMENCİ 2009, agm. s. 108 vd.

Tanık yargılamada dinlendikten sonra yabancı bir ülkeye yerleştirilebilecektir. Dinlemeden önce gönderilmişse tanığın dinlenmesi için cezai konularda uluslararası adli yardımlaşma ilkeleri çerçevesinde video konferans yoluyla gerçekleştirilebilir.⁵⁵¹

3.2.8. Fizyolojik Görünümünün Değiştirilmesi

TKK m. 5/1-h gereğince tanığın fizyolojik görünümünün estetik cerrahi yoluyla veya estetik cerrahi gerektirmeksizin değiştirilmesi ve buna uygun kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesi bir tanık koruma tedbiridir.

Bu yöntem diğer tedbirlerin yetersiz kalması ve tanığın kimliğinin deşifre olması halinde başvurulabilecek bir tedbir niteliğindedir. Kanunda özel bir koşul öngörülmemekle beraber gerekçe, bu şekilde ilgili tedbirin uygulanabilmesi için kişinin diğer tedbirler ile korunmasının mümkün görülmemesi gerektiğini ayrıca açıkça belirtmektedir.⁵⁵²

TKK m. 19/1 uyarınca bunun için yapılacak masraflar devlet tarafından karşılanacaktır.

⁵⁵¹ Bayram TURGUT 2009, agt. s. 381; Faruk TURHAN 2009, age. s. 210.

⁵⁵² Yusuf Solmaz BALO 2009, age. s. 232.

SONUÇ

Tanıklık bir ceza uyuşmazlığının çözümünde başvuru en önemli delillerdendir. Ceza muhakemesi sistemlerindeki değişim ve gelişime paralel olarak delillerin ve dolayısıyla tanık delilinin elde edilme ve değerlendirme yöntemleri de gelişme göstermiş, netice itibariyle varılan çağdaş hukuk sistemlerinde tanık beyanının elde edilme yöntemi insan onuru ve hukukun temel ilkelerinin göz önünde bulundurulması çerçevesinde gerçekleşmiştir.

Tanık beyanı delilinin ilk şartı kişinin uyuşmazlığa konu vakıa hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Tanık beyanı ancak maddi olgulara ilişkin olabileceğinden bu bilgi yorum ve kanaatlerine dayanamaz. Tanık olabilmek için herhangi bir ehliyet aranmazken hukukumuzda tanığın davanın taraflarından ayrı bir kimse olması gerekir. Anglo-Sakson hukuk sisteminden farklı olarak davanın tarafları tanık olarak dinlenemez. Ancak CMK' nın 50. maddesi soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştiraktan veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanların da yeminsiz olmakla birlikte tanık olarak dinlenebileceklerini hükmünü getirmiştir. Yine de bu hükmün uygulanması yalnızca aralarında bağlantı olduğu halde birleştirilmeyen davalarda söz konusu olabilecektir. Zira birlikte görülen davalarda muhakemeler de birleştirilmiş olduğundan ve bir davada sanık olan kişi diğerinde de sanık sıfatına sahip olacağından bir sanığın diğer sanık hakkında tanık sıfatıyla dinlenmesi mümkün olmaz. Ayrıca CMK' nın 236. maddesi, mağdurun dinlenmesi sırasında da yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanabileceğini öngörmektedir.

CMK pek çok maddesinde tanığın dinlenmesinden söz ettiğinden tanıklık beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Tanıklık kural olarak sözlü yapılacağından beyanın yazılı olarak sunulması ya da yazılı tutanakların okunması suretiyle tanıklık yapılamaz.

Tanıklık ancak sübut konusunda karar vermeye yetkili makam veya onun yerine tanık dinlemeye yetkili makama beyanda bulunmak suretiyle yapılabileceğinden soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma

aşmasında ise mahkeme önünde ortaya konulan beyanlar tanık beyanı olabilecektir. Bu beyan kanun gereği naip hâkim veya istinabe olunan mahkeme önünde verilmiş olabilir. Bu kapsamda kolluğun tanık dinleme yetkisi bulunmaz. Kolluğun soruşturma aşamasında başvurduğu ifadeler teknik anlamda tanık dinleme değildir.

Tanıklık kamu hukukundan kaynaklanan bir yükümlülük olduğundan, tanık beyanda bulunmak üzere usulüne uygun olarak çağrıldığında hazır bulunmakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğe uyulmaması halinde, kanunun öngördüğü zorla getirme yaptırımı ancak çağrının usulüne uygun yapılmış olması halinde mümkündür. Zira hazır bulunma yükümlülüğü ancak çağrının usulüne uygun olması halinde doğmaktadır.

Tanığın dinlenmek üzere hazır bulunduğu makamda, kim olduğuna ilişkin sorulara cevap verme yükümlülüğü mevcuttur. Ancak bu sorulara dair cevaplar tanıklığa dahil olmadığından ilgili yükümlülüğe uyulmamasının yaptırımı ancak Kabahatler Kanunu m. 40'ta öngörülen yaptırımlar olabilecektir.

Tanık kural olarak yemin verdirilerek dinlenir. Yemin verme yetkisi beyanı almaya yetkili makamlar olan hâkim ve Cumhuriyet savcısında olup, yemin kural olarak beyanda bulunmadan önce yapılır. Ancak yemin yükümlülüğünün istisnaları CMK'da ayrıca düzenlenmiştir.

Tanık beyanda bulunmak ve bu beyanında doğruyu söylemekle yükümlüdür. Yasal bir sebep olmaksızın beyanda bulunmamanın yaptırımı, disiplin hapsi ve beyanda bulunmaktan doğan giderlere hükmedilmesidir. Doğru beyanda bulunmamanın yaptırımı ise TCK'nın 272. maddesinde hüküm bulan yalan tanıklık suçudur. Kanun birtakım özel durumlar için beyanda bulunma yükümlülüğüne istisna getirmiş, bazı hallerde aile düzeni ve bütünlüğünü, bazı hallerde bilgi sahibi kişiye duyulması beklenen güven ilişkisini korumayı amaçlamıştır. CMK'nın 45/1. maddesi aile düzeni ve bütünlüğünün korunması amacıyla, hükümde sayılan yakınlık ilişkisi içindeki kişilerin tanıklık yapmaktan çekinebileceklerini öngörmüştür. Maddede belirtilen akrabalık ilişkilerinin belirlenmesinde Medeni Kanun hükümleri göz önüne alınacaktır. CMK'nın 46. maddesi ise mesleki güven ilişkisinin korunması amacıyla meslek ilişkisi nedeniyle elde edilmiş bilgiler söz konusu olduğunda tanıklıktan çekinmeyi düzenler. Buna göre maddede belirtilen meslek ve sürekli uğraşı sahipleri bu sebeple öğrendikleri bilgiler açısından tanıklıktan çekinebileceklerdir. Kanuna göre bilginin ilişkin olduğu kişinin rızası halinde bu meslek ve uğraş sahipleri tanıklık yapmakla yükümlüdür. Fakat avukatlar, stajyerleri veya yardımcılarının, bilginin

ilişkin olduğu kişinin rıza göstermesi halinde dahi tanıklık etmekten kaçınmaları mümkündür. CMK'nın 45/1 maddesine göre tanıklıktan çekinme hakkı olanların tanıklık yapmak istemeleri halinde dinlemeye yetkili makam yemin vermek istese bile yeminden de çekinme hakları bulunmaktadır.

Kanun devlet sırrına ilişkin tanıklığı ayrıca düzenlemiş, kural olarak devlet sırrına ilişkin bilgilerin mahkemeye karşı gizli tutulmamasını kabul etmiştir. Ancak bu hal için birtakım özel dinleme usulleri öngörmüştür. Buna göre tanıklık konusu bilgilerin devlet sırrı niteliğini taşıması halinde tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zabıt kâtibi dahi olmaksızın dinlenecek, tanığı dinleyen hâkim ya da mahkeme heyeti, devlet sırrı olan bilgilere sözlü olarak vakıf olduktan sonra suç olgusuna dair bir bilgi bulunmadığı kanaatine varırsa artık devlet sırrı niteliğindeki bu bilgiler duruşmaya getirilmeyecek, bu kişinin duruşmada dinlenmesi mümkün olmayacaktır. Ancak tanığı dinleyen yargılama makamı, uyumsuzluk konusuna ilişkin olup devlet sırrı niteliğinde olmayan bilgilerin varlığına kanaat getirirse yalnızca bu bilgilerin tutanağa geçirilmesini sağlayacak ve bilgileri geçirdiği tutanak aleni duruşmada okunarak savunma ve iddia makamlarının görüşüne sunulacaktır. Kanunda açıkça hâkim ve mahkemeden söz edildiğinden bu hususta Cumhuriyet savcısının yetkisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Devlet sırrına ilişkin bu özel düzenleme ancak hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanabilecektir. Aksi görüş de bulunmakla beraber bu düzenlemeden çıkan sonuç, alt sınırı beş yılın altında hapis cezasını gerektiren suçların yargılamalarında devlet sırrına ilişkin tanık dinlenmesinin mümkün olmadığıdır.

CMK, tanığın kendisini veya Kanun'un 45/1. maddesinde gösterilen kişileri ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebileceğini düzenler. Burada tanık tanıklık yapmakta ancak sadece belli sorulara cevap vermekten kaçınabilmektedir.

Beyanda bulunması istenen tanık kural olarak çağrı kâğıdı ile çağrılır. Usulüne uygun çağrı kâğıdına rağmen hazır olmayan tanık zorla getirilecek ve sebep olduğu masrafları ödemesi sağlanacaktır. Ancak tutuklu işlerde çağrı kâğıdı çıkartılmaması mümkündür. Bu halde tanık doğrudan zorla getirilir. Cumhurbaşkanının tanıklığında tanıklık yapıp yapmayacağı ve tanıklığı sözlü olarak mı yoksa yazılı beyan ile mi yapacağı hususları Cumhurbaşkanının takdirine bırakılmıştır.

Tanığın dinlenmesi usulü CMK'da ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Dinlenmeden önce hakları hatırlatılan tanığın kendisinden sonra dinlenecek tanıklar

hazır olmadan beyanı alınacak, ilk aşamada sözü kesilmeden bildiklerini anlatması sağlanacaktır. Anlatmasından sonra mahkeme başkanı veya hâkim tarafından tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca soru yöneltilebilir. Bunun ardından CMK'nın 201. maddesi uyarınca Cumhuriyet savcısı, müdafii veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat ile heyet halinde görev yapan mahkemelerde heyet üyeleri tanığa duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru sorabileceklerdir. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir. Bu yöntem Anglo-Sakson hukukunda ortaya çıkıp gelişmiş olan çapraz sorgu usulünün hukuk sistemimize yansması ile düzenlenmiş bir usul olarak ortaya çıkar. Çapraz sorgu usulünden temel almakla beraber gerçek anlamda bir çapraz sorgu değildir.

Ceza yargılamasında kural, delillerin mahkemenin önünde tartışılması ve hâkimin delillerle doğrudan temas kurmasının sağlanması olduğundan, tanık beyanına ilişkin kovuşturma aşamasından önce düzenlenmiş tutanaklar kural olarak duruşmada okunamaz. CMK'nın 210. maddesine göre olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez ve tanıklıktan çekinebilecek olan kişi, duruşmada tanıklıktan çekindiğinde, önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz. Okunması mümkün olan istisnaları Kanun açıkça düzenlemiştir. Buna göre tanık veya sanığın suç ortağı ölmüşse ya da akıl hastalığına tutulmuşsa yahut bulunduğu yer öğrenilemezse daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir. Yine tanığın hazır bulunması, hastalık, malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı değilse, aynı durum söz konusu olacaktır. İfadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunmasının gerekli sayılmaması hali de bu istisnalardan biridir. Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanık veya müdafii sayılan bunların dışında kalan tutanakların okunmasına birlikte rıza gösterebilirler. Ayrıca tanık, bir hususu hatırlayamadığını söylerse önceki ifadesini içeren tutanağın ilgili kısmı okunarak hatırlamasına yardım edilir. Tanığın duruşmadaki ifadesiyle önceki ifadesi arasında çelişki bulunduğu, evvelce alınmış ifadesi okunarak çelişkinin giderilmesine çalışılır.

Tanığın beyanda bulunma zorunluluğu kimi zaman kendisi veya yakınları açısından tehlike oluşturabileceğinden, tanığı bu tehlikelere karşı korumak amacıyla CMK ve TKK'da birtakım düzenlemeler getirilmiştir. TKK'da hem tedbirlere ilişkin

usullere yer verilmiş hem de CMK'da düzenlenenlere ek tedbirler öngörülmüştür. Buna göre kanunda belirtilen suçlardan birisi hakkında mevcut bir soruşturma veya kovuşturma sırasında tanık veya CMK'nın 236. maddesine göre tanık olarak dinlenen suç mağdurları, tanık ve tanık olarak dinlenen suç mağdurunun nişanlısı, evlilik bağı kalmasa bile eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy, ikinci derece dahil kan veya kayın hısımları ve evlatlık bağı bulunanlar ile bunların yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler hakkında tanık koruma tedbirleri uygulanabilecektir. CMK'nın 58/5. maddesi koruma tedbirlerinin ancak bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak uygulanabileceği düzenlerken, TKK'nın 3. maddesine göre tanık koruma tedbirlerine ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve alt sınırı on yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar, suç işlemek amacıyla kurulan bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen alt sınırı iki yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar ve terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından tanık koruma tedbirlerine müracaat edilebilir.

Tanık koruma tedbirleri yalnızca haklarında tedbirlerin uygulanabilmesi öngörülen kişilerin hayatı, beden bütünlüğü veya mal varlığının ağır ve ciddi bir tehlike içinde bulunması ve korunmalarının zorunlu olması halinde uygulanabilecektir.

Sanığın adil yargılanma hakkına müdahale teşkil eden tanık koruma tedbirlerinde, diğer temel hak ve özgürlüklerdeki gibi ölçülülük ilkesine riayet edilmelidir. Tedbirlerden bir veya birkaçı aynı anda uygulanabilir, ancak aynı sonuç daha hafif bir tedbir ile elde edilebiliyor ise, daha hafif olanın uygulanması gerekir. Ayrıca bu tanıkların dinlenmeleri savunma hakkını kısıtlayacak şekilde uygulanamayacaktır.

Tanık koruma tedbirlerine, başvurulacak tedbirin özelliğine ve bulunulan evreye göre farklı merciler karar vermektedir. TKK'da hangi tedbire hangi merciin karar verileceği belirtilmektedir.

TKK, koruma tedbiri uygulanan tanıkların dinlenmelerinde uygulanmak üzere bazı usuller belirlemiştir. AİHM'ye göre kimliği gizli tutulan tanığın beyanlarının hüküm verilirken sanık aleyhine kullanılması tek başına AİHS'ye aykırı değildir. Ancak bunun için belirlediği birtakım kriterlere uyulmuş olması gerekir. Buna göre tanığın kimliğinin gizli tutulması için önemli ve yeterli bir neden mevcut olmalı, hükmü verecek olan mahkeme bulunması gerekenler olmadan tanığı bizzat kendisi dinlemeli ve güvenilirliğini sınamalı, sanığın, kimliği gizlenen tanıkla yüz yüze

gelerek ona soru sorma hakkı sınırlandırılabilirse de bu kısıtlama gerektiğinden fazla olmamalı, sanığın savunma hakkına en az şekilde zarar verilmelidir. Tanığa soru sorma hakkı, var olduğu ileri sürülen tehlike ile orantılı şekilde sınırlandırılmalı, soru sorma hakkı yargılamanın herhangi bir aşamasında en az bir kez kullanılmış olmalı ve güvenilirliğinin sorgulanabilmesi için savunma makamına yeterli imkânlar sağlanmalıdır. Sanığın savunma hakkını en az kısıtlayan tedbir uygulanmalı ve sanık hakkında verilen mahkûmiyet kararında gizli tanığın beyanı tek ve yegâne delil olmamalı, gizli tanıktan alınan bilgiler dışında hüküm kurulurken dayanılan başka deliller de bulunmalıdır. TKK'nın 9. maddesi de bu şekilde alınan tanık ifadelerinin Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre duruşma sırasında hazır bulunanlar huzurunda verilmiş ifade hükmünde olduğunu ve hakkında TKK 5/1-a ve 5/1-b hükümlerinde öngörülen tedbir uygulanan tanığın beyanının tek başına hükme esas teşkil etmeyeceğini düzenlemektedir.

Tanık koruma tedbirleri nitelikleri gereği süresiz olmayıp süresine, şeklinin değiştirilmesine veya tedbirlerin aynen devam etmesine, tedbir kararını veren makam ve mercilerce resen veya hakkında tedbir uygulanan kişinin istemi üzerine kararın uygulandığı tarihten başlamak üzere ve en geç birer yıl aralıklarla karar verilir. Tanık koruma tedbirinin kaldırılmasına da kararı veren merci yetkilidir. Koruma tedbirinin kaldırılması halinde, hakkında tedbir uygulanan kişinin istemi üzerine şahsi hallerinin tedbirin uygulanmasından önceki hale getirilmesine yine tedbir kararını veren makam tarafından karar verilir.

KAYNAKÇA

- AKYAZAN Ahmet Emrah (2009), *Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Doğrudan Soru Yönelme (Çapraz Sorgu)*, Desen Ofset, Ankara.
- ALPAR Gül, ER Nurhan ve BOYRAZ Fatma (2007), “Görgü Tanıklığında Bellek Hataları: Olay Sonrası Bilginin ve Tuzak Soruların Hatırlama ve Kaynak İzleme Üzerindeki Etkisi”, *Türk Psikoloji Yazıları*, Cilt 10, Sayı 20, ss. 1-17.
- ALTIPARMAK Cüneyd (2008), “Türk Hukukunda Tanık Koruma”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 66, Sayı 1, ss. 171-179.
- ARSLAN Mehmet (2019), “Sanığın İddia Tanığını Sınama Hakkı- Özellikle Tehlike Altındaki Gizli Tanık Meselesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan’a Armağan*, Cilt 21, Özel Sayı, ss. 813-860.
- AVŞAR Erdinç (2021), “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt 34, Sayı 154, ss. 41-95
- AYDIN Devrim (2021), “Adil Yargılanma İlkeleri Açısından Türk Ceza Yargılamasında Gizli Tanıklık Kurumu”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Cilt 2, ss. 1-38.
- BALO Yusuf Solmaz (2009), *Uluslararası İlke ve Uygulamalar Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Tanık Koruma (Anonim Tanık)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- BİRTEK Fatih (2016), *AIHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- BOZALAN M. Nureddin (2020), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık ve Beyanının Güvenilirliği*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- BOZDAĞ Ahmet ve SARIUSTA Kader (2017), “Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, ss. 573-602.
- CANPOLAT Can (2021a), “Adli Psikoloji Nazarında Ceza Muhakemesinde Gerçeğe Aykırı Tanık Beyanı”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, ss. 267-313.

- CANPOLAT Can (2021b), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, ss. 511-554.
- CANSIZ Mustafa (2017), *Bir İspat Aracı Olarak Ceza Muhakemesinde Anonim Tanıklık* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- CENGİZ Serkan, DEMİRAGH Fahrettin, ERGÜL Teoman, MCBRIDE Jeremy ve TEZCAN Durmuş (2008), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Türkiye Barolar Birliği, Ankara.
- CENTEL Nur ve ZAFER Hamide (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 18. Bası, Beta Yayım, İstanbul.
- ÇİÇEK İbrahim (2009), “5726 Sayılı Tanık Koruma Kanunu ve ‘Gizli Tanık’”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 4, Sayı 29, ss. 111-136.
- DEĞİRMENCİ Olgun (2009), “Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 83, ss. 73-122.
- DÖNMEZ Burcu (2016), “AİHM ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Gizli Tanıklara Soru Sorma Hakkının Kullanılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 127, Cilt 29, ss. 121-156.
- DÖNMEZ Burcu (2019), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu (Doğrudan Soru Yönelme)*, Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara.
- EREM Faruk (1970), *Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku*, 6. Baskı, Işın Yayıncılık, Ankara.
- ERSOY Uğur (2006), “Tanık Koruma Kanunu Tasarısı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Hukuk Gündemi*, Sayı 4, ss. 32-39.
- FEYZİOĞLU Metin (1996), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, US-A Yayıncılık, Ankara.
- GÖKCEN Ahmet, BALCI Murat, ALŞAHİN M. Emin ve ÇAKIR Kerim (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- GÜNGÖR Devrim (2016), “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, ss. 307-318.
- HANCI İ. Hamit, ÇETİN Cem Mehmet ve HANCI Özlem (2002), *Çapraz Sorgu*, *Adli Bilimler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, ss. 27-35.

- İPEKÇİOĞLU Pervin Aksoy (2015), “Bir Sorgulama Yöntemi Olarak Çapraz Sorgu”, *Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan*, Cilt I, AÜHF Yayınları, Ankara, ss. 91-121.
- KAFES Veli (2015), “Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, ss. 181-198.
- KAPLAN Mahmut (2010), *Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Ceza Hukukunda Anonim Tanıklık* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KARAKAYA Naim (2014), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Avukatın Soru Sorma Yetkisi, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi Avukatlar İçin El Kitabı IV*, <http://www.barobirlik.org.tr/dosyalar/duyurular/elkitabi4.pdf> (E. T. 08.09.2021)
- KARAKEHYA Hakan (2013), “Sanığın İddia Tanıklarının Beyanlarının Doğruluğunu Test Etme Hakkı”, *Marmara Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmalar Dergisi Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan*, Cilt 19, Sayı 2, ss. 715- 733.
- KARAKEHYA Hakan (2016), *Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti*, Savaş Yayınevi, Ankara.
- KARAKEHYA Hakan (2019), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir.
- KARAKEHYA Hakan ve ARABACI Murat (2016), “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 65, Sayı 4, ss. 2059-2081.
- KÖSE Metin (2019), “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, ss. 175-209.
- KUNTER Nurullah (1989), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 9. Bası, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- MAHMUTOĞLU Fatih Selami (2013), “Ceza Yargılamasında Katılanın, Aynı Zamanda CMK 45. Maddede Öngörülen Kişilerden Biri Olması Halinde, Tanıklıktan Çekinme Hakkını Kullanıp Kullanamayacağı Sorunu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan, Cilt 19, Sayı 2, ss. 191- 210.

- ÖZBEK Veli Özer, DOĞAN Koray ve BACAKSIZ Pınar (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 14. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara.
- ÖZMEN Münci (2012), “AİHM İctihatlari Işığında ‘Gizli Tanık’ Sorunu”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, ss. 197-201.
- ÖZTÜRK Bahri, TEZCAN Durmuş, ERDEM Mustafa Ruhan, SIRMA GEZER Özge, SAYGILAR KIRIT Yasemin F., ALAN AKCAN Esra, ÖZAYDIN Özdem, ERDEN TÜTÜNCÜ Efser, ALTINOK VILLEMIN Derya ve TOK Mehmet Can (2021), *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 15. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara.
- PARLAR Ali ve ÖZTÜRK Mustafa (2018), *Ceza Yargılamasında Doğrudan Soru Yönelme (Çapraz Sorgu)*, Aristo Yayınevi, İstanbul
- READ Frank Tom (2015), *Ceza Muhakemesinde Anlattırıcı Soru ve Çapraz Sorgu Teknikleri*, Çev. YENİSEY Feridun ve ZİYALAR Neylan, 2. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.
- SOYASLAN Doğan (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ŞAHİN Cumhur (2001), *Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi)*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ŞAHİN Cumhur (2002), “Türk Hukukunda Tanık Koruma Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1-2, ss. 155-187.
- ŞAHİN Cumhur ve GÖKTÜRK Neslihan (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku II*, 11. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞEN Ersan (2013), “Doğrudan Soru Yönelme: Çapraz Sorgu”, <https://www.hukukihaber.net/dogrudan-soru-yoneltme-capraz-sorgu-makale,3269.html> (Erişim Tarihi: 08.09.2021)
- ŞEN Ersan (2014), “Gizli Tanıklık”, *Nevşehir Barosu Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, ss. 273-283.
- ŞEN Ersan ve YENİCE Nilüfer (2021), “Hazır Olmayan Tanık Beyanının ‘Yegâne’ veya ‘Belirleyici’ Delil Etkisi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 16, Sayı 173, ss. 117-126.
- TAŞÇI Gülşen (Der.) ve TAŞÇI Alp Tekin (Haz.) (2007), *Türkiye’de ve Dünyada Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Tanıklık ve Tanıkların Korunmasıyla İlgili Düzenlemeler*, Ankara Barosu Yayınları.

- TATAR Erol (2014), “Tanık Koruma Tedbirleri”, *Hukukçular Arası Makale Yarışması*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, ss. 145-159.
- TEMİZ Yağmur (2015), “Türk Hukukunda Çapraz Sorgu Tartışmaları”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, ss. 299- 332.
- TEZCAN Durmuş (2001), “Ceza Davalarında Çapraz Sorgu”, *Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce’ye Armağan*, İzmir, 2001, ss. 637-642.
- TEZCAN Durmuş, ERDEM M. Ruhan, SANCAKDAR Oğuz (2004), *AIHS Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- TOROSLU Nevzat ve FEYZİOĞLU Metin (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 21. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara.
- TOSUN Öztekin (1984), *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Cilt I Genel Kısım*, Genişletilmiş 4. Bası, İÜHF Yayınları, İstanbul.
- TURGUT Bayram (2009), *Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TURHAN Faruk (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- TURHAN Faruk (2009), *Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması- Türk, Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TURHAN Faruk (2020), “Tanıklara Yemin Verilmesine İlişkin Ceza Muhakemesi Hükümlerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 4, ss. 359-410.
- ÜNVER Yener ve HAKERİ Hakan (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- VEZİROĞLU Çetin (2000), Çapraz Sorgu, *Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2000*, Cilt 2, Ankara, ss. 379-385.
- YAŞAR Yusuf (2013), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gizli Tanıklık”, *e-akademi, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı 133, ss. 1-42. (Erişim Tarihi 08.09.2021).
- YENİSEY Feridun (2010), “Örgüt Suçu, Muhakemesi ve Gizli Tanık”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, ss. 397-420
- YENİSEY Feridun ve NUHOĞLU Ayşe (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 9. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara

YILDIRIM Akif (2015), “Ceza Davası Sürecinde Tanık Dinletme Talebinin Reddedilmesi, Bireysel Başvuru Konusu Yapılabilir mi?”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 10, Sayı 101, ss. 173-174

YOKUŞ SEVÜK Handan (2010), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Gizli Tanıklık”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Köksal Bayraktar’a Armağan, 2010/1, ss. 615-624.

YURTCAN Erdener (2019), *Ceza Yargılaması Hukuku*, Seçkin Hukuk, 16. Bası, Ankara.

YÜCE Ertan ve ANLAR Umut, “Ceza Yargısında Yeni Usul: Çapraz Sorgu”, <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/19442010/Dergiler/HukukGundemiDergisi/2005-2> (E. T. 08.09.2021).